

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ EKSENİNDE
SABAHATTİN KUDRET AKSAL'IN TİYATRO ESERLERİ

Didem KARTAL

ORCID:0009-0007-4536-5678

Danışman

Doç. Dr. Metin OKTAY

ORCID: 0000-0003-4801-1457

KONYA-2025

ÖN SÖZ

Düşünmek insanoğlunu diğer varlıklardan ayıran en temel özelliktir. Edebiyat hayatın her alanında olduğu gibi düşünme, eleştirel düşünmede de büyük bir paya sahiptir. Edebiyat bunu kendine has tarzıyla yapmaktadır. Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi hususunda Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserleri önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserleri eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi ekseninde temaları açısından incelenmektedir. Çalışmanın birinci bölümü olan giriş kısmında araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları açıklanmış olup tanımlar verilmiştir. İkinci bölümde ise eleştirel düşünme, edebiyat ve eleştirel düşünme, tiyatro ve eleştirel düşünme ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine değinilmiştir. Dördüncü bölümde ulaşılan bulgular tiyatro eserlerinden alıntılarla açıklanmıştır. Beşinci bölümde elde edilen bulgulardan hareketle sonuçlara ulaşılmış olup tartışma ve öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmada benden yardımlarını esirgemeyen, kazandırdığı farklı bakış açıları sayesinde hayatıma yön veren Doç. Dr. Metin OKTAY'a ve her daim yanımda olan aileme teşekkürü borç bilirim.

Didem KARTAL

Ağustos 2025

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ.....	vi
Simgeler ve Kısaltmalar	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Tanımlar.....	5
1.6. 1.Tiyatro	5
1.6.2. Düşünme	6
1.6.3. Beceri	6
1.6.4. Eleştiri	6
1.6.5. Eleştirel Düşünme	7
BÖLÜM 2	8
2.ALAN YAZIN (İLGİLİ ARAŞTIRMALAR)	8
2.1. Eleştirel Düşünme.....	8
2.2. Edebiyat ve Eleştirel Düşünme.....	8
2.3. Tiyatro ve Eleştirel Düşünme	9
2.4. Eleştirel Düşünme Becerisi ile İlgili Araştırmalar	9
2.5. Sabahattin Kudret Aksal'ın Hayatı ve Eserleri	12
2.6. Edebî Hayatı	12
2.7. Tiyatroculuğu.....	14
2.8. Sabahattin Kudret Aksal ve Tiyatro Eserleri ile İlgili Araştırmalar	15
BÖLÜM 3	18
3.YÖNTEM	18
3.1 Araştırmanın Modeli	18
3.2. Araştırmanın Örneklemi.....	18
3.3. Verilerin Toplanması	18

3.4. Verilerin Analizi	19
BÖLÜM 4	20
4.1. EVİN ÜSTÜNDEKİ BULUT	20
4.1.1. Özet.....	20
4.1.2. Temalar	21
4.1.2.1. Aile.....	21
4.1.2.2. Ev	21
4.1.2.3. Kaçış	21
4.1.2.4. Kuşak Çatışması.....	21
4.1.2.5. Değişim Arzusu ve Değişememe	24
4.1.2.6. Yalnızlık	24
4.1.2.7. Varoluşsal Sorgulamalar.....	25
4.1.2.8. Bireyin Toplumsal Konumuyla Hesaplaşması	26
4.2. ŞAKACI.....	28
4.2.1. Özet.....	28
4.2.2. Temalar	29
4.2.2.1. Birey ve Toplum Çatışması.....	29
4.2.2.2. Absürt ve Trajikomik Yaşam.....	30
4.3. BİR ODADA ÜÇ AYNA	34
4.3.1. Özet.....	34
4.3.2. Temalar	35
4.3.2.1. Kimlik ve Bireyin Arayışı	35
4.3.2.2. Gerçeklik ve Yansımalar (Aynalar)	35
4.3.2.3. Yabancılaşma	35
4.3.2.4. Bellek ve Zaman	35
4.3.2.5. Toplumsal Eleştiri	35
4.3.2.6. Yalnızlık	36
4.4. TERSİNE DÖNEN ŞEMSİYE	37
4.4.1. Özet.....	37
4.4.2. Temalar	38
4.4.2.1. Yabancılaşma	38
4.4.2.2. Kuşak Çatışması.....	38
4.4.2.3. Cinsiyet ve Kimlik	39
4.4.2.4. Cinsiyet ve Toplum	39
4.4.2.5. Absürtlük ve Komedi	40

4.5. KAHVEDE ŞENLİK VAR	41
4.5.1. Özet.....	41
4.5.2. Temalar	42
4.5.2.1. Kadın-Erkek İlişkileri	42
4.5.2.2. Absürtlük.....	43
4.5.2.3. Evlilik.....	44
4.5.2.4. Aile.....	45
4.5.2.5. Eğitim.....	46
4.6. KRAL ÜŞÜMESİ.....	47
4.6.1. Özet.....	47
4.6.2. Temalar	49
4.6.2.1. Yalnızlık ve Yabancılaşma	49
4.6.2.2. Düzen ve Sistem	52
4.6.2.3. Toplumsal Cinsiyet.....	58
4.6.2.4. Toplumsal Eleştiri	58
4.6.2.5. Varoluşsal Sorgulama.....	59
4.6.2.6. Dalkavukluk ve Sistem Eleştirisi	60
4.7. BAY HİÇ	62
4.7.1. Özet.....	62
4.7.2. Temalar	63
4.7.2.1. Yalnızlık	63
4.7.2.2. Varoluş ve Anlam Arayışı	63
4.8. SONSUZLUK KİTABEVİ.....	67
4.8.1. Özet.....	67
4.8.2.1. Zaman ve Sonsuzluk	68
4.8.2.2. Anlam Arayışı	69
4.9. ÖNEMLİ ADAM	71
4.9.1. Özet.....	71
4.9.2. Temalar	73
4.9.2.1. Yalnızlık	73
4.9.2.2. Kimlik Arayışı ve Yabancılaşma	73
4.9.2.3. Toplumsal Statü ve Güç Arzusu	74
5. SONUÇ	75
6. TARTIŞMA VE ÖNERİLER	79
KAYNAKÇA	80

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Eleştirel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi Ekseninde Sabahattin Kudret Aksal'ın Tiyatro Eserleri başlıklı tez çalışmamın toplam **79** sayfalık kısmına ilişkin 27/08/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%27** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar hariç
8. 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi tez çalışması orijinallik raporu uygulama esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

27/08/2025

Didem KARTAL

Doç. Dr. Metin OKTAY

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamında kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiği, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

27/08/2025

Didem KARTAL

Simgeler ve Kısaltmalar

s.: Sayfa

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

BİT: Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Vb. : ve benzeri

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİ EKSENİNDE SABAHATTİN KUDRET AKSAL’IN TİYATRO ESERLERİ

Didem KARTAL

Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Sabahattin Kudret Aksal bugüne kadar şiir, hikâye ve tiyatro gibi türlerde sayısız eserler vermiştir. Öykücü kimliğiyle ön plana çıksa da tiyatro eserleri de dikkat çekecek niteliktedir. Sabahattin Kudret Aksal eserlerinde aldığı felsefe eğitiminin etkisiyle kendine has tarzını ortaya koymuştur. Bu kendine has tarzını tiyatro eserlerinde net bir şekilde görmek mümkündür. Tiyatro eserlerinin adları bile ilgi çekmeye yetmektedir. Gerek yarattığı karakterler gerek kurgusu gerek işlediği temalar bireyi sorgulamaya itmektedir.

Bu çalışmada da ‘Evin Üstündeki Bulut, Şakacı, Bir Odada Üç Ayna, Tersine Dönen Şemsiye, Kahvede Şenlik Var, Kral Üşümesi, Bay Hiç, Sonsuzluk Kitabevi, Önemli Adam’ olmak üzere toplam dokuz oyun önce özetleri verilmiş olup sonra temaları bakımından incelenmiştir. Metinlerden de alıntılar yapılarak temalar açıklanmıştır. Sabahattin Kudret Aksal’ın dokuz oyununda da karakterler sıradan, hayatın içinden kişilerdir. Konular ise hayat boyu karşılaşılan olağan konulardır. Sabahattin Kudret Aksal tiyatro eserlerinde bireyi merkeze alarak aile, evlilik, yalnızlık, yabancılaşma kavramlarına dikkat çekmiştir. Bu kavramların yanında aile, evlilik, kadın erkek ilişkileri gibi temaları işlemiştir. Aksal, bu temalar üzerinden birey ve toplumu düşünmeye ve sorgulamaya sevk etmiştir. Çalışma neticesinde tiyatro eserlerinden hareketle bireyi düşünmeye, eleştirel düşünmeye sevk edecek temaların yoğunluğu dikkat çekicidir. Oyunların hem okuyanın hem de sahnede izleyenin üzerinde etki bırakması kaçınılmazdır.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Kudret Aksal, tiyatro, düşünme, eleştirel düşünme, beceri.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education

Turkish Language and Literature Education Program

Master Thesis

SABAHATTİN KUDRET AKSAL’S THEATER WORKS ON THE AXIS OF DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS

Didem KARTAL

Sabahattin Kudret Aksal, a leading figure in Turkish literature, has produced countless works in genres such as poetry, short stories, and theater. While he is known for his storytelling, his theatrical works are also noteworthy. Influenced by his philosophical training, Sabahattin Kudret Aksal has revealed his unique style in his works. This distinctive style is clearly evident in his theatrical works. Even the titles of his plays are enough to attract attention. The characters he creates, the plots, and the themes he explores challenge the individual to question themselves.

In this study, a total of nine plays, namely ‘Evin Üstündeki Bulut, Sakacı, Bir Odada Üç Ayna, Tersine Dönen Şemsiye, Kahvede Şenlik Var, Kral Üşümesi, Bay Hiç, Sonsuzluk Kitabevi, Önemli Adam’ were first examined in terms of their plots and summaries and then their themes. Themes were explained by quoting from the texts. The characters in all nine plays of Sabahattin Kudret Aksal are ordinary people from life. The subjects are subjects encountered throughout life. Sabahattin Kudret Aksal has focused on the individual in his plays and has drawn attention to the concepts of family, marriage, loneliness and alienation. In addition to these concepts, he has dealt with themes such as family, marriage and male-female relationships. Aksal has urged the individual and society to think and question through these themes. As a result of the study, the density of themes that will urge the individual to think and think critically based on the plays is striking. It is inevitable for the plays to leave an impact on both the reader and the audience on stage.

Keywords: Sabahattin Kudret Aksal, theatre, thinking, critical thinking, skill.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Düşünmek, insanoğluyla birlikte var olmuştur. Düşünmek insanoğlu için ihtiyaçtan ziyade bir zorunluluktur. İnsanı ve düşünmeyi birbirinden ayrı tutmak mümkün değildir. Descartes'in da deyimiyle insan düşündüğü için vardır. İnsanı diğer canlılardan ayıran yegâne fark düşündürmektir. İnsanı düşünmeye iten sebep içindeki merak duygusudur. İnsanlık ilk insandan beri doğayı, tabiatı, en önemlisi kendini anlamak için merak duymaya başlamıştır. İnsanı, içindeki bu merak duygusu harekete geçirmektedir. Kendisine bağımlı ya da bağımsız birçok şeyi anlamlandırmak istemiştir. Bu da insanı düşünmeye sevk etmiştir.

“Düşünme genel olarak bilgi, beceri ve tavır alışlardan oluşan ve kişinin çevresini sezgi yoluyla biçimlendirmesinden daha etkin bir biçimlendirmeyi olası kılan karmaşık bir bilişsel süreç olarak kabul edilmektedir” (Gibson, 1998: 308-309, akt. Akınoğlu,2003). Bu karmaşık süreçten ötürü insan, zaman zaman kafa karışıklığı yaşayabilir. Fakat süreç sonunda birçok şey daha fazla anlam kazanır. İnsan düşünme sayesinde yeni bilgiler öğrenir. Hayat, insan için daha yaşanılabilir hâle gelir.

21. yüzyılda yaşadığımız şu çağda artık düzen eski düzen değildir. Bilgi, gelişmiş ülkelerin en değerli sermayesidir (Akınoğlu, 2003). Değişen çağla birlikte çağın gereklilikleri de değişmektedir. Felsefe, psikoloji, sosyoloji hangi bilim dalı olursa olsun bu değişim kaçınılmazdır. Günümüzde bir toplum bilgiyi keşfedip araştırıp harekete geçerse bir adım önde olacaktır. Bu sebeple küresel dünyada rekabet gittikçe artmaktadır.

Düşünmek bile artık yetersiz kalmaktadır. Çünkü artık olaylara ve dünyaya bakış tek boyutlu değildir ki düşünmek de tek boyutlu olsun. Derinlemesine düşünmek gerekir. Düşünmenin de üzerine düşünmek gerekir. Analiz yapmak gerekir. Farklı boyutlardan bakmak gerekir. İşte bu noktada eleştirel düşünme önem kazanmaktadır. O hâlde eleştirel düşünme, düşünmenin bir adım ötesindedir.

Eleştirel düşünmenin önemi her geçen gün artmaktadır. Çünkü artık bazı bilgiler veya olaylar netliğini kaybetmektedir. Bu sebeple birey doğru ile yanlış ayırt etmede zorlanmaktadır. Burada bireye büyük sorumluluk düşmektedir. Birey artık düşünmenin de ötesine geçmek zorundadır. Düşünmek üzerine düşünmelidir. Zihinsel olarak çaba göstermeli, kendi sınırlarını zorlamalıdır.

Eleştirel düşünmede belirli ölçütler bulunmalıdır. Ulaşılan sonuçlar birtakım bulgulara dayandırılmalıdır. Birey bağımsız bir şekilde düşünmelidir. Bir fikrin, görüşün ya da ideolojinin

etkisinde kalmamalıdır. Farklı açılardan bakılıp farklı sonuçlar ortaya konmalıdır. Detaylı analizler neticesinde sonuca ulaşılmalıdır. Birey bilgiyi ezberleyen değil üzerine düşünebilen, analiz edebilen, gerektiğinde diğer bilgilerle ilişkilendirebilen, yeni bilgiyle yeni bir görüş ortaya koyabilen olmalıdır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) hızlı gelişimine ayak uydurma ihtiyacı, uluslararası ekonomiyi anlama ve onunla baş etme gerekliliği bireylerin yaşamında, çalışma ve öğrenme biçimlerinde sürekli dönüşümü vazgeçilmez kılmıştır (Voogt & Roblin, 2012, akt. MEB, 2023). Dönüşüm için gerek diğer alanlarda gerekse eğitimde birtakım programlar hazırlanma zorunluluğu doğmuştur. Nitekim müfredatlarda bu konuya geniş bir yer ayrılmaktadır. Seçilen edebî metinlerin öğrencileri düşünmeye yönlendirecek nitelikte olmasına dikkat edilmektedir. Bu edebî metinler sayesinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerisi kazanması hedeflenmektedir. Bireye eleştirel düşünme becerisi eğitimle kazandırılabilir. Nitekim hazırlanan güncel eğitim öğretim programlarında da eleştirel düşünme becerisine geniş yer verilmektedir. Bu durum çağın gerekliliklerinin sonucudur.

Eleştirel düşünme becerisinin kazandırılması ve geliştirilmesinde çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Burada edebiyatın yeri oldukça önemlidir. Bir edebî metne hâkim olan duygu, düşünce birey üzerinde etkili olabilir. Etkilenen birey düşünmeye başlar. Düşündükçe yeni şeyler keşfeder ve daha çok düşünmeye başlar. Düşündükçe farkındalığı artar. Daha çok merak etmeye başlar. Kendi sorumluluğunu alır, yeni arayışlar içerisine girer. İşte bu noktada edebiyatın önemli bir işlevinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bireyin çevresini ve belki de en önemlisi kendini keşfetme sürecidir. Bu süreçte bir şiir, roman, hikâye, tiyatro eseri yol gösterici olabilir. Hatta bunların içerisinde bulunan bir söz, kelime veya karakter bireye etki edebilir. Edebî eserlerde yer alan bir kişi, mekân ya da olayda birey kendisinden bir şeyler bulabilir. Gelişim sürecinde olan bireyler daha küçük yaşlardan itibaren kazandığı eleştirel düşünme becerisi sayesinde hayata daha farklı bir gözle bakabilecek ve yaşam onun için bambaşka bir boyut kazanacaktır. Bu durumu eğitimin bütün kademelerinde görmek mümkündür.

Sabahattin Kudret Aksal Türk edebiyatında gerek hikâyeleri gerek şiirleri gerek tiyatro eserleri ile önemli bir isimdir. Felsefe alanında eğitim almıştır. Çeşitli okullarda felsefe öğretmenliğinin yanı sıra tiyatro bölümünde de öğretmenlik yapmıştır. Güzel Sanatlar Akademisi Ahmet Haşim Kürsüsü'nde estetik ve psikoloji dersleri vermiştir. Sabahattin Kudret Aksal ayrıca 'MEB 100 Türk Edebiyatı Yazarları' listesinde yer almaktadır. Kaleme aldığı eserler dolayı birçok ödüle layık görülmüştür. "Kahvede Şenlik Var" adlı oyunuyla 1966

Sanatseverler Derneği “En İyi Oyun Yazarı Ödülü”nü almıştır. 1990 yılında Kültür Bakanlığı “Tiyatro Onur Ödülü”nü kazanmıştır. Oyunları İstanbul, Ankara gibi şehirlerde devlet tiyatrolarında sahnelenmiştir (Keser, 2007). Sabahattin Kudret Aksal’ın tiyatro eserleri hem oyunların isimleri hem şahıs kadrosu hem zaman hem mekân hem de olay örgüsü açısından oldukça dikkat çekicidir.

Bu çalışmada da Sabahattin Kudret Aksal’ın “Evin Üstündeki Bulut, Şakacı, Bir Odada Üç Ayna, Tersine Dönen Şemsiye, Kahvede Şenlik Var, Kral Üşümesi, Bay Hiç, Sonsuzluk Kitabevi, Önemli Adam” adlı toplam 9 oyunu eleştirel düşünme becerisinin süreç bileşenleri çerçevesinde incelenmiştir. Oyunların olayları sorgulanıp ardından sorgulanan olay ile ilgili akıl yürütülüp ardından da akıl yürütmeye ulaşılan çıkarımlar yansıtılmıştır. Bu bağlamda oyunların özetleri verilip öne çıkan temalar tespit edilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Eleştirel düşünme, günümüzde sıkça kullanılan bir tabirdir. Nitekim bu kadar sık kullanılması sebepsiz değildir. Değişen dünyayla birlikte eleştirel düşünme becerisi, kazanılması gereken becerilerin başında gelmektedir. Okullardaki müfredatlar da bu beceriyi kazandırmaya yönelik olarak hazırlanmaktadır. Eleştirel düşünme becerisinin kazandırılması için her dersin kendi alanına göre yöntem, materyal vb. bulunmaktadır. Türk dili ve edebiyatı dersinde de edebî türler başlıca materyaldir. Derslerde edebî türler üzerinden incelemeler yapılmaktadır. Türk edebiyatında, eleştirel düşünme becerisinin kazandırılması veya geliştirilmesine yönelik hem tür hem de içerik açısından zenginlik bulunmaktadır. Bu çalışmada da edebi bir tür olan tiyatro seçilmiştir.

‘Eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi ekseninde Sabahattin Kudret Aksal’ın tiyatro eserlerinde işlenen temalar nelerdir?’ bu araştırmanın temel sorusunu teşkil edecektir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi ekseninde Sabahattin Kudret Aksal’ın tiyatro eserlerinin incelenmesidir.

Tiyatro eserleri içerdiği temalar açısından incelenmiş olup bu temalar eleştirel düşünme becerisinin süreç bileşenleri çerçevesinde ele alınmıştır. Süreç sonunda farklı bakış açıları ortaya çıkacağından farkındalık seviyesinde bir artış gözlemleneceği düşünülmektedir.

İşlenen tiyatro eserlerinden hareketle bireylerin sorgulama, analiz, değerlendirme, çıkarım gibi yeteneklerinin gelişebileceği öngörülmektedir. Bireylerde gelişen bu

yeteneklerden sonra farkındalıklarının artması amaçlanmıştır. Farkındalığı artan birey çevresine, dünyaya farklı bir açıdan bakacaktır. Bir şiire, kitaba, filme ya da olaya farklı bir şekilde yaklaşacaktır. Birey eleştirel düşünme becerisini kazandıktan sonra olumlu yönde bir gelişimin önünün açılması amaçlanmaktadır.

1.3.Araştırmanın Önemi

İnsan, düşünebilme yetisiyle diğer canlılardan ayrılmaktadır. İnsan bu düşünebilme yetisi sayesinde doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü, benzerlik ile zıtlığı ayırt edebilmektedir. Eleştirel düşünme becerisi günümüzde her bireyin kazanması veya geliştirmesi gereken becerilerin başına gelmektedir. Bu becerinin kazandırılması veya geliştirilmesi için pek çok yöntem bulunmaktadır. Eleştirel düşünme becerisine Türk dili ve edebiyatı eğitimi çerçevesinde bakmak önemlidir çünkü edebi eserler, bireylere eleştirel düşünme becerisi kazandırmada yol gösterici niteliktedir. Bu çalışmada Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserlerinin seçilmesinin ayırıcı özelliği kurgusu, şahıs kadrosu, mekân, zaman ve tema birlikteliğinin dikkat çekici olmasından ileri gelmektedir. Oyunlarının farklı dallarda ödülleri alması da başarılı olduğunun göstergesidir. Literatür taraması yapıldığında Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserleri üzerine tezlerin yazılmış olduğu görülmektedir. Oyunları farklı açılardan ele alan makaleler bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar detaylı bir şekilde incelendiğinde literatürde eksiklik olduğunu görmek mümkündür. İşte bütün bunlar sonucunda Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserlerini eleştirel düşünme becerisi ekseninde incelemek önem arz etmektedir. Yine söz konusu çalışmanın Türk dili ve edebiyatı öğretimine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öğretmen bu oyunları, eleştirel düşünme becerisi gelişimi için derslerinde materyal olarak da kullanabilir. Oyunlar, ilgili araştırmacılar için de fikir kaynağı olması açısından önemlidir. Oyunların detaylı bir şekilde incelenmesi eleştirel düşünme becerisinin süreç bileşenleri ile olacaktır. Bu süreçte birey aktif bir şekilde yer alacaktır. Süreç sonunda bireyin eleştirel düşünme becerisi gelişecektir. Kazandığı bu beceriyle hayata farklı bir gözle bakacaktır. Asıl önemli olan nokta da burasıdır; hayata farklı gözle bakmaktır.

1.4.Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları aşağıda belirtilmiştir:

- 1- Araştırmada incelenecek tiyatro eserlerinin eleştirel bir bakış açısıyla kaleme alındığı varsayılmaktadır.
- 2- Araştırmada incelenecek tiyatro eserlerinin eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesine yönelik yeterliliğe sahip olduğu varsayılmaktadır.

- 3- Araştırmada incelenecek tiyatro eserlerinin içerdği temalar bağlamında eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesine yönelik katkı sağlayacağı varsayılmaktadır.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma aşağıda belirtilen sınırlılıklar çerçevesinde yürütülecektir:

- 1- Araştırma kapsamındaki tiyatro eserleri Sabahattin Kudret Aksal'ın “Oyunlar” adıyla basılan kitap esas alınarak incelenmiştir. Kitapta dokuz oyun yer almaktadır ve sırasıyla şu şekildedir:
- Evin Üstündeki Bulut
Şakacı
Bir Odada Üç Ayna
Tersine Dönen Şemsiye
Kahvede Şenlik Var
Kral Üşümesi
Bay Hiç
Sonsuzluk Kitabevi
Önemli Adam
- 2- Tiyatro eserlerinin özetleri belirlenmiştir.
- 3- Tiyatro eserleri eleştirel düşünme becerisinin süreç bileşenleri çerçevesinde incelenmiştir.
- 4- İnceleme süreci sonunda birtakım temalara ulaşılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1.Tiyatro

TDK sözlüğünde, 1. Dram, komedi, vodvil vb. edebiyat türlerinin oynandığı yer. 2. Bu türleri, izleyiciler önünde sahnede oynama sanatı. 3. Oyun yazma sanatı. 4. Yazılmış oyunların tümü (TDK, 1998).

Tiyatro, okuma yazma şartı aranmaksızın geniş bir kitleye hitap edebilme gücüne sahiptir. İnsanlara daha yakın ve doğrudan bir şekilde temas edebilmektedir. Bu sebeple kültürel kalkınma için en etkili araçtır. Gelişmiş ülkelere bakıldığında gelişmişliklerini tiyatroya verdiği öneme bağlayabiliriz. Asıl anlatılmak istenenler tiyatrodaki ders anlatma şeklinde değildir. İfade ediş tarzı farklıdır. Yaşama dönüktür. Asıl gücünü bu unsurlardan alır (Kavcar, 2017).

1.6.2. Düşünme

TDK sözlüğünde, 1.Düşünmek işi; tefekkür. 2. Duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak aklın bağımsız ve kendine özgü durumu. 3. Karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi (TDK,1998).

“Düşünme genel olarak bilgi, beceri ve tavır alışlardan oluşan ve kişinin çevresini sezgi yoluyla biçimlendirmesinden daha etkin bir biçimlendirmeyi olası kılan karmaşık bir bilişsel süreç olarak kabul edilmektedir” (Gibson, 1998: 308-309 akt. Akınoğlu,2003).

Düşünmeye verilen önem ve onun geliştirilmesine duyulan özlem ve isteğin nedenleri şöyle sıralanmaktadır:

- (i) Düşünme, insanın çabasını belli bir amaca ya da sonuca yöneltir.
- (ii) Düşünme, insanın karşılaştığı güçlükleri veya problemleri önceden kestirmesine yardımcı olarak, onları karşılaştırmada, onlara karşı hazırlıklı olmada en önemli rolü oynar.
- (iii) Düşünme, kavramların oluşmasında ve gelişmesinde, her gelişen kavramın birey için anlam kazanmasında rol oynar.
- (iv) Düşünme hem bireylerin hem toplumların güvenilir ve sürekli bir yaşayış biçimine kavuşmaları için gerekli ortamın hazırlanması ve bu ortamın sürekliliğinin sağlanmasında en önemli bir araç olarak rol oynar (Kazancı,1979:3-4, akt. Akınoğlu,2003).

1.6.3. Beceri

TDK sözlüğünde 1. Elinden iş gelme durumu; maharet. 2. Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği; maharet.

1.6.4. Eleştiri

TDK sözlüğünde 1. Bir insanı, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi; tenkit, muaheze. 2. Bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türü. 3. Özellikle bilginin temellerini ve doğruluk durumunu inceleme, sınama, yargılama.

1.6.5. Eleştirel Düşünme

Eleştirel (critic) kelimesi ayırt etme, değerlendirme, yargılama anlamlarını ihtiva eden Yunanca ‘kritikos’ sözcüğünden türeyerek Latince’ye ‘critius’ olarak geçmiş ve bu yola başka dillere yayılmıştır (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006 akt, Kaya,2022).

Bir yargıya varmak için (örn. bir argümanın anlamlı olup olmadığını değerlendirmek için) bilgiyi, durumları ve varsayımları tarafsız bir biçimde, anlamlı ve sistematik sorular sorarak yorumlama, analiz etme, sentezleme ve değerlendirme becerisidir (Aggarwal, 2021; Care vd., 2012; Council of Europe, 2016; UNICEF, 2017, 2019a, 2019b akt. MEB).

“Bilgi edinme sürecinde, irdeleyebilmeyi, çok yönlü sorgulayabilmeyi gerektiren düşünme süreçlerini etkili, tarafsız ve disiplinli bir şekilde uygulayabilmeyi, yeni durumu ve ürünleri kriterlere dayalı değerlendirmeyi ve geliştirmeyi içeren zihinsel ve duyuşsal bir süreç olarak tanımlanabilir” (Akınoğlu, 2001, akt. Tekşan,2013).

Bir durumu farklı açılardan ele alma, sorgulama, değerlendirme ve çıkarımda bulunma etkinliği (Özdemir,2008 akt. Kaya,2022).

“Eleştirel düşünme neye inanacağımıza veya ne yapacağımıza karar vermeye odaklanmış mantıklı yansıtıcı bir düşünmedir” (Ennis, akt. Aybek,2016:1).

“Eleştirel düşünme, iyi bir yargıya götüren becerili ve sorumlu bir düşünmedir, çünkü içinde bulunduğu bağlama duyarlıdır, kriterler üzerine kuruludur ve kendini düzeltici bir yapıya sahiptir” (Lipman, akt. Aybek,2016:2).

BÖLÜM 2

2.ALAN YAZIN (İLGİLİ ARAŞTIRMALAR)

Düşünme insanoğluyla var olmuştur. İnsanoğlu bu yetiyle dünyaya gelmiştir. İnsanoğlu düşünen bir varlıktır. İnsanı diğer varlıklardan ayıran en temel özellik budur. Düşünme yetisi insanı hayatta tutar. Düşünmek her ne kadar zihinsel bir süreç olsa da insanı harekete geçiren de yine bu düşünme sürecidir.

2.1. Eleştirel Düşünme

Critisizm kelimesinden gelen eleştirel düşünme ile ilgili literatürde çok sayıda tanım bulunmaktadır. Tanımlar incelendiğinde eleştirel düşünmenin detaylı bir düşünme olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünme tek boyutlu bir düşünme değildir. Olaylar, olgular, durumlar vs. üzerinde detaylı bir şekilde düşündürmektir. Eleştirel düşünme bir açıdan da düşünmenin üzerine düşündürmektir. Düşünmek tek boyutludur. Eleştirel düşünme ise çok boyutlu düşünmedir. Bu sebeple düşünülen şeyin üzerine bir kez daha düşünmek gerekir. Böylece zihinde yeni şeyler tasavvur eder. Yeni düşünceler belirir.

2.2. Edebiyat ve Eleştirel Düşünme

Edebî metinleri öğretici metinlerden ayıran temel nokta verilmek istenen mesajı doğrudan değil dolaylı bir şekilde vermesidir. Bu sebeple edebî metinler olaylara farklı yaklaşması açısından önem arz etmektedir. Verilmek istenen mesajlar kurgu içerisinde yani olaylar, kişiler, zaman, mekân gibi unsurlar üzerinden verilir. Bu sebeple bir edebî metni çok yönlü okumak ve incelemek gerekmektedir. Düşünmenin üzerine düşünmek gerekir. Edebî eseri bu şekilde anlamak verilmek istenen mesaj açısından önemlidir.

Eleştirel düşünme ve edebiyat birbirini tamamlayan iki önemli bileşendir çünkü edebiyat metinleri genellikle derin anlamlar, semboller ve çok katmanlı yorumlara açık eserlerdir.

Akbıyık'ın (2002) tezinde 4. Sınıf öğrencileriyle yapılan çalışmada eleştirel düşünme ve akademik başarı arasındaki ilişki incelenmiştir. Türk dili ve edebiyatı dersi bağlamında yapılan incelemede derslerde gerçekleştirilen eleştirel okuma etkinlikleri, eser incelemeleri ve tartışmalar sonucunda olumlu bir etki gösterdiği belirtilmektedir. Analiz, sentez, değerlendirme yapabilmeleri yine metinler üzerinden kazandırılmıştır. Veriler ışığında eleştirel düşünme becerisine sahip öğrencilerin Türk dili ve edebiyatı dersinde daha başarılı oldukları görülmüştür (Akbıyık, 2002).

2.3. Tiyatro ve Eleştirel Düşünme

Tiyatro göstermeye bağlı bir türdür. Bu sebeple birçok duyuya hitap etme gücüne de sahiptir. Hem yazılı hali hem sahnelenmiş haliyle insanı etkisi altına alabilmektedir. Tiyatro eserindeki karakter adı, seçimi, mekân, dekor, aksesuar gibi unsurlar yazarın amacına hizmet eder. Yazar bu unsurlarla birlikte farklı çağrışımlar yaratmak ister. Okuyucular için ufak görünen bu unsurlar oyun için büyük öneme sahiptir. Yazar bu unsurlarla okuyucuyu düşünmeye sevk eder. Okuyucu diyaloglar, dekor, sahne, mekân vb. hareketle oyunu zihninde canlandırır. İnsan işte bu şekilde bir düşünme sürecine girer.

2.4. Eleştirel Düşünme Becerisi ile İlgili Araştırmalar

Çakan Akkaş ve Kabataş Memiş'in "Türkiye’de Eleştirel Düşünme Konusunda Gerçekleştirilen Tezlerin Analizi" (2021) adlı makalesi 1999-2019 yılları arasında YÖK tez Merkezi’nde buluna 268 tezi kapsamaktadır. Sadece eğitim bilimleri alanındaki tezler incelenmiştir. Tezlerde daha çok farklı öğretim yöntem ve teknikleriyle gerçekleştirilen öğretim faaliyetlerinin eleştirel düşünmeye etkisi görüldüğü ifade edilmektedir. Elde edilen bulgular tabloda gösterilmektedir. İncelenen tezlerde nitel ve nicel çalışmalar yapıldığı, eleştirel düşünmeyi ölçmeye yönelik ölçekler yapıldığı tespit edilmiştir. Tezlerin sonuçlarında bireylerin daha çok orta ve düşük seviyede eleştirel düşünmeye sahip olduğuna dikkat çekilmektedir. Eleştirel düşünmeyi etkileyen birçok faktörün olduğu belirtilmektedir (Çakan Akkaş & Kabataş Memiş, 2021).

Dursun, Bulut ve Yenen’in "Türkiye’deki Eleştirel Düşünme Becerisi Üzerine Yapılan Doktora Tezlerinin İncelenmesi (2007-2014)" (2016) adlı makalesi literatüre yakından bakılmasını sağlamaktadır. Bu çalışmanın örneklemini 2007-2014 yılları arası eğitim ve öğretim alanında yapılanlar ve yalnızca Türkçe olarak yazılmış 28 adet doktora tezinden oluşmaktadır. Tezler araştırmacının cinsiyeti, yapıldığı üniversiteler, enstitüler ve anabilim dalları, kabul yılı, konuları, desenleri, yöntemi, iller vs. gibi açılardan incelenmiştir. Sonuç kısmında ise eleştirel düşünme becerisi ile ilgilenen araştırmacıların büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu ifade edilmektedir. Analiz edile tezlerin büyük bölümünün eğitim bilimlerinden çıktığı belirtilmektedir. Tezlerin konuları eleştirel düşünme becerilerinin önemi, bunların düşünme becerisi üzerine etkileri, çeşitli öğrenme ve öğretme uygulamaları üzerindeki etkileri olarak ifade edilmiştir (Dursun, Bulut, Yenen 2016).

Polat’ın "Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi" (2014) adlı doktora tezi oldukça kapsamlı bir çalışmadır. Düşünme, eleştirel düşünme kavramları detaylı bir şekilde

açıklanmıştır. Çalışmada eleştirel düşünmenin özellikleri, nasıl bir süreç olduğu, bireyi nasıl etkilediği açıklanmıştır (Polat, 2014).

Akınoğlu'nun "Bir Eğitim Değeri Olarak Eleştirel Düşünme" (2003) adlı makalesinde düşünme kavramı literatürden hareketle açıklanmıştır. Eleştirel düşünme becerilerin öğretimle ilgisi üzerinde durulmuş olup boyutları tablo şeklinde verilmiştir. Son olarak da eleştirel düşünen bireyin özellikleri maddeler halinde sıralanmıştır. Sonuç olarak da eleştirel düşünme becerilerini kazanmış, kendi öğrenme işlemleri üzerinde sorumluluk alabilen öğrencilerin etkili bir düşünme ve öğrenmeye sahip olduğu belirtilmektedir (Akınoğlu, 2003).

Şenşekerci ve Bilgin'in "Eleştirel Düşünme ve Öğretimi" (2008) adlı makalesi düşünmeyi benmerkezcilik açısından ele almıştır. Veriler maddeler halinde verilmiştir. Eleştirel düşünmenin kavramsal çerçevesi verilmiş olup tablolar halinde gösterilmiştir. Eleştirel düşünme öğretimine yönelik modeller, teknikler hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmada bir örnek de bulunmaktadır (Şenşekerci & Bilgin, 2008).

Söylemez'in "İçerik Analizi: Eleştirel Düşünme" (2016) adlı makalesi eleştirel düşünme üzerine yazılmış detaylı bir çalışmadır. Literatür detaylı bir şekilde taranmış olup çeşitli isimlerin tanımlarına yer verilmiştir. Tanımlardan hareketle belirli çıkarımlar yapılmış olup açıklanma yapılmıştır. Son olarak da bütün çıkarımlardan hareketle eleştirel düşünürün sahip olması gereken özellikler sıralanmıştır (Söylemez, 2016).

Kaya'nın "Eleştirel Düşünmeye Eleştirel Bir Bakış" (2010) adlı derleme yazısında eleştirel düşünmenin hayatın her alanda olması üzerine dikkat çekilmiştir. Eleştirel düşünmenin tanımı çeşitli isimlerin görüşleri verilerek yapılmıştır. Yine eleştirel düşünme ile ilgili varsayımlardan hareketle açıklamalar yapılmıştır. Sonuç olarak eleştirel düşünme ile ilgili literatürde ortak bir tanımın yapılamadığına ulaşılmıştır. Ancak önemli bir beceri olduğu üzerinde uzlaşıldığı belirtilmektedir (Kaya, 2010).

Kemaneci'nin "Aytül Akal'ın Öykülerinin Çocuklara Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırması Bağlamında İncelenmesi" (2019) adlı yüksek lisans tezi edebi bir türe, eleştirel düşünme becerisi yaklaşımıyla bakmıştır. Düşünme, düşünme becerileri, eleştirel düşünmenin anlamı, önemi, özellikleri açıklanmıştır. Bu konuda çalışma yapanların bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir. Veriler, yer yer şekillerle de gösterilmiştir. Öykülerden kesitler de sunulmuştur (Kemaneci, 2019).

Kanmaz'ın "Eleştirel Düşünme Becerisi Edindirme Bağlamında Çocuk ve Gençlik Kitaplarının İncelenmesi" (2019) adlı doktora tezi eleştirel düşünme ile ilgili detayları bilgiler içermesi ve seçilen kitapların çeşitli tutulması açısından dikkat çekicidir. Öncelikle eleştirel düşünmenin tanımı yapılmıştır, sonrasında aşamaları açıklanmıştır. Eleştirel düşünen bireyin özellikleri verilmiştir. Edebiyatta eleştirel düşünmenin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu nokta söz konusu çalışma içinde önemlidir. Kitaplardan kesitler verilerek birtakım sonuçlara ulaşılmıştır (Kanmaz, 2019).

Kaya'nın "Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırması Bağlamında Hamdullah Köseoğlu'nun Çocuk Romanlarının İncelenmesi" (2022) adlı yüksek lisans tezi eleştirel düşünme becerisi bağlamında incelenmiştir. Bu çalışmanın ilk kısmında eleştirel düşünme çerçevesinde geniş bilgiler içermektedir. Sonrasında ele alına yazarın eserleri belirli temalar üzerinde incelenmiştir. Eserlerden kesitler sunularak görüşler desteklenmiştir (Kaya, 2022).

Çelik'in "Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Eleştirel Düşünme Açısından Değerlendirilmesi" (2022) adlı yüksek lisans tezi eleştirel düşünmeyi çerçeve olarak alması sebebiyle önemlidir. Bu çalışmada düşünme, eleştiri, eleştirel düşünme kavramları açıklanmış olup özellikleri açıklanmıştır. Eleştirel düşünmenin alt becerileri maddeler halinde sıralanmıştır (Çelik, 2022).

Kiraz'ın "Eleştirel Düşünme Becerisini Geliştirme Açısından Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme" (2022) adlı yüksek lisans tezi eleştirel düşünme becerisi üzerine detaylı bulgular içermesi açısından önemlidir. Bu çalışmada eleştirel düşünme ve beceri üzerine geniş bilgiler verilmiştir. Yine aynı şekilde eleştirel düşünme becerisine sahip bireylerde olması gereken nitelikler sıralanmıştır. Verilen bu bilgilerin renkli şekilli halleri de tezde mevcuttur (Kiraz, 2022).

Güzel'in "Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerine ve Türkçe Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi" (2022) adlı doktora tezi eleştirel düşünme bağlamında diğer tezlerle benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada da ilk olarak düşünme ve eleştirel düşünme kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Bu incelemelerden hareketle Türkçe dersine yönelik tutumlar hakkında sonuçlara ulaşılmıştır (Güzel, 2022).

Tekşan'ın "Türkçe Öğretiminde Eleştirel Düşünmeyi Geliştirme Bakımından Ömer Seyfettin'in Hikayelerinin Yeri" (2013) adlı makalesinde eleştirel düşünmenin ölçütleri belirlenmiştir. Bu ölçütler anlama, analiz, değerlendirme, çıkarımda bulunma, açıklama,

kendini düzenleme şeklindedir. Hikayelerden kesitler sunularak bu ölçütlere göre değerlendirmeler yapılmıştır (Tekşan, 2013).

2.5. Sabahattin Kudret Aksal'ın Hayatı ve Eserleri

Sabahattin Kudret Aksal, 25 Mart 1920'de İstanbul'un Beşiktaş semtine bağlı Akaretler Caddesinde bir evde doğmuştur. Babası Sadettin Bey, annesi Asiye Hanım'dır. İlkokula 1926'da Beşiktaş Şark İdadisi'nde başladı ve 1931 yılında mezun oldu. 1934 yılında Özel Işık Lisesi'nin ortaokulundan mezun oldu. 1937 yılında ise aynı okulun lise bölümünü bitirdi. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi fakat bölümü bitiremeden ayrıldı. 1938 yılında İstanbul Üniversitesinin Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne girmiştir. 1943 yılında felsefe bölümünden mezun olmuştur. 1943 yılında Fatma Münire Bütün ile evlenmiştir. Bu evlilikten çocukları olmamıştır. 1943-1948 yılları arasında İstanbul'da değişik liselerde felsefe öğretmeni olarak görev yapmıştır. 1948-1949 yıllarında askerlik görevini nakliye subayı olarak tamamlamıştır. 1950-1951 yıllarında Çalışma Bakanlığında iş müfettişliği yapmıştır. Ayrıca 1952-1970 yılları arasında bazı ara dönemler olsa da İstanbul Belediyesi Müfettişliği yapmıştır. 1970'te İstanbul Belediye Konservatuvarı Tiyatro bölümünde öğretmenliğe başladı.

Bu görevinden 6 Mayıs 1977 yılında emekli oldu. Ayrıca 1959'da İstanbul Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü ve İstanbul Belediyesi Sanat Müşavirliği görevlerinde bulundu. 1980-1981 yıllarında Güzel Sanatlar Akademisi Ahmet Haşim Kürsüsünde estetik ve psikoloji dersleri verdi. 19 Nisan 1993 yılında İstanbul'da hayata veda etti. Mezarı Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığındadır.

2.6. Edebî Hayatı

Sabahattin Kudret Aksal edebiyat hayatına şiirler başlamıştır. Eserlerini Adam Sanat, Aile, Argos, Ayda Bir, Beş Sanat, Çağdaş, Çağrı, Düşün, Değirmen, Demet, Devlet Tiyatrosu, Doğu ve Batı, Doğuş, Dost, Esi, Evrim, Gösteri, Gün, Gergedan, Hakikat, Hamle, İnsan, İşte, İnsan, Küçük, Kültür Dünyası, Karşı, Kaynak, Kitaplar Dergisi, Kurun, Küllük, Mavi, Milliyet Sanat, Nokta, Oluş, Oluşum, Oyun, Pınar, Papirüs, Saçak, Sanat Olayı, Servet-i Fünun, Ses, Sokak, Soyut, Şadırvan, Türk Dili, Türk Dili Dergisi, Türk Edebiyatçılar Birliği Yıllığı, Varlık, Yücel, Yürüyüş, Yaprak, Yaratış, Yazko Edebiyat, Yeditepe, Yeni İnsan, Yeni İnsanlık, Yeni Dergi, Yeni Edebiyat, Yeni Sanat, Yeni Ses, Yeni Ufuklar, Yeni Yaprak, Yeni Yol, Yenilik, Yenilikler, Yirminci Asır, Yusufçuk gibi dergilerde ve Vakit, Vatan, Türk Sesi, Yeni İstanbul, Akın, Cumhuriyet, Türk Tiyatrosu, Yeni Memleket gibi gazetelerde yayımladı.

1940'lardaki yeni edebiyat hareketinde yer aldı. Şiir türünde 1980 Yeditepe ve 1990 Sedat Simavi ödüllerini, hikâye türünde 1955 Sait Faik, 1957 Türk Dil Kurumu ve 1985 ENKA ödüllerini, tiyatro türünde ise 1965-66 Ankara Sanatseverler Derneği ve 1980, 1987 Avni Dilligil ödüllerini, 1990'da Kültür Bakanlığı Tiyatro Onur Ödülünü, 1992'de Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülünü aldı.

Şiiri iki döneme ayrılır:

İlk Dönem: İlk şiiri “Biri Var” adıyla 1 Ağustos 1938 tarihinde Varlık dergisinde çıktı. İlk şiirlerinde Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli Kanık ve Garip akımının etkisindedir. Ayrıca Behçet Necatigil ve Cahit Külebi'ye yakın bir üslubu vardır. Büyük kent avare gencinin yaşama sevinci, uzak mekânlar özlemi, aşk, mutluluk, sorunlardan kaçış gibi izleklere belirgin olarak yer verdi. Sosyal ve siyasi sorunlara, Anadolu'ya, köy ve köylüye, folklorik değerlere fazla yer vermedi. Yalın, sade, açık, anlaşılır bir dil ve üslup kullandı. Halkın konuşma dili zenginliğine yer verdi. Bu şiirlerde nükte unsuru belirgin olarak göze çarpar. Bir süre hece veznine ve kafiye yer veren şiirler yazdı.

İkinci Dönem: 1960'tan sonra şiirinde felsefi anlamda varoluşsal sorgulama ve düşünce unsuruna, felsefi açıdan zaman kavramını irdelemeye, sonsuzluk ve evren kavramına, uygarlığın oluşumuna, modernizm sonucu yabancılaşmaya, trajediye, ölüm, zaman, tabiat, Anadolu, gece, güneş, yalnızlık gibi konulara önem verdi.

Özellikle 1976'dan sonraki süreçte son dönem şiirleri daha kapalı ve imge yoğunluktadır. İkinci Yeni şiir anlayışına yakın bir söyleyişi vardır. Modern kent insanının psikolojik sorunlarına yer vermiştir. Genel olarak şiirlerinde hem hece veznine hem de serbest vezne yer verdi. En çok beyit ve dördlük nazım şekillerini kullandı. Türk Dil Kurumu'nun ürettiği Öz Türkçe kelimeleri kullanmaya özen gösterdi. Dil üzerindeki vurgusu ağır basar. Nesneler dünyasına dille ulaşmaya, bu dünyayı dille yeniden kurmaya çalıştı. Ona göre mısra birimdir, şiirin en büyük özüdür, her şeyidir. Şiiri “büyülü matematik” olarak görmüştür. Beslendiği şairler arasında Yunus Emre, Divan şairleri, Türk halk şairleri, Yahya Kemal, Ahmet Haşim ve yeni şairler sayılabilir.

Diğer yandan hikâye, roman, deneme ve tiyatro türlerinde de eser verdi. İlk hikâyesi "Semptin Kahvesi"ni 20 Haziran 1940 tarihinde Servet-i Fünun dergisinde yayımladı. İlk oyunu “Evin Üstündeki Bulut” 1948'de oynandı. Hikâye ve oyunlarında da orta hâlli insanların duyusu, düşünüş ve yaşantılarına, mutluluklarına, yaşama sevinçlerine, aşk, evlilik konularına, felsefi anlamda evrensel sorun ve kavramlara yer verdi.

Hikâyelerinde genellikle Sait Faik Abasıyanık etkisi görülür. Olay yerine durum hikâyesine yönelmiştir. Özellikle büyük kentlerde yaşayan orta hâlli insanların yabancılaşma, huzursuzluk, sosyal ve ekonomik sorunlarına yer verdi.

2.7. Tiyatroculuğu

Oyunlarında aile ve ev merkezli sorunlara ve değişik yaşantılara yer verdi. İnsan ilişkilerindeki karmaşayı felsefi bir yaklaşımla sorgulamıştır. Kadın erkek çatışmalarını, değişik psikolojik sorunları ele aldı. Oyunlarının merkezinde insan dramı vardır. Tiyatrolarında şairliğinin, felsefeciliğinin ve estetikçiliğinin etkisi büyüktür. Tiyatroyla şiiri özdeş saymıştır. O, tiyatroyu hayat gerçeğinin sahneye yansımaları olarak görür ve oyunlarında bunu uygular. Gerçekle düş, duygu ve düşünce, şiir ve nesir iç içedir.

Tiyatrosu da iki döneme ayrılır:

İlk Dönem: İlk dört oyununda aile kurumu değişik boyutlarıyla irdelenir, ailenin birey üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ele alınır, özellikle de bireysel özgürlük alanıyla aile kurumunun sınırlılıkları arasındaki çatışmalara yer verir. Yine bu ilk oyunlarında şiirsel bir dile, dram, fantezi unsurlarına ve gerçekçi bir anlatıma ağırlık verir. Evin Üstündeki Bulut'ta aileden dört kişinin ve babanın misafir olan arkadaşının gerçekleşmeyecek olan düşlerine yer verir. Şakacı'da yaşadığı hâlde öldü haberini yayan bir babanın evine canlı olarak dönüşü ve ortaya çıkan şaşkınlıklara yer verilir. Tersine Dönen Şemsiye'de rüzgârda şemsiyesi ters dönen bir kişinin çağrışımla içine girdiği aşk rüyasına yer verilir. Kahvede Şenlik Var oyununda aile ve evlilik kurumu değişik boyutlarıyla irdelenir. Bir kır kahvesinde buluşan genç bir erkekle genç bir kadının para, mal ve gösteriş merkezli, ticari boyut kazandırılmış evlilik pazarlığının trajikomik boyutlarına yer verilir.

İkinci Dönem: Bu dönemdeki tiyatrolarında ise daha evrensel tiplere yer verir. Kral Üşümesi'nde ben merkezci bir kralın kurduğu baskıcı yönetim biçiminin bireysel olarak kendisini bile nasıl olumsuz etkilediği üzerinde durulur. Esaret ve özgürlük sorunu işlenir. Bay Hiç'te hiçlik kavramı felsefi planda sorgulanır. Sonsuzluk Kitabevi'nde kitap insan dostluğu, evrensel olarak insanın sonsuzluğa ulaşma arzusu ve tutkuları, ölümsüzlük özlemi irdelenir. Önemli Adam'da erkek ve kadının bireysel varoluş sorunlarına, zaman ötesine geçişe, sonsuz hiçlik kavramlarına yer verir.

2.8. Sabahattin Kudret Aksal ve Tiyatro Eserleri ile İlgili Araştırmalar

Sabahattin Kudret Aksal'ın Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan “Oyunlar” adlı kitabı söz konusu araştırmanın birincil kaynağıdır. Aksal'ın toplam 9 tane olan tiyatro eserleri bu kitapta mevcuttur. Bu çalışma kapsamında ilk başvurulacak kaynak olması bakımından önemlidir (Aksal, 1998).

Yılmaz'ın “Sabahattin Kudret Aksal'ın Hayatı, Sanatı ve Şiirleri üzerinde Bir Araştırma” (2004) adlı doktora tezi Sabahattin Kudret Aksal üzerine yapılmış ilk çalışmalardandır. Bu çalışma Sabahattin Kudret Aksal hakkında geniş ve detaylı bilgi vermesi açısından önemlidir. Sabahattin Kudret Aksal'ın doğumu, ailesi, eğitimi ve mizacına yakından bakmak bizlere sanatı ve eserleri hakkında birtakım yorumlar yapmayı sağlayacaktır. Yine aynı şekilde sanat hayatında, kendi hayatından izler bulunmaktadır ve eserlerine de yansımıştır (Yılmaz, 2004).

Keser'in “Sabahattin Kudret Aksal'ın Tiyatroları ve Tiyatroculuğu” (2007) adlı yüksek lisans tezi Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserleri hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır. Bu tezde tiyatro eserleri özet, olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, sahneleme tekniği ve sembol dünyası şeklinde başlıklar halinde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Sonrasında bu tiyatro eserleri dil ve üslup başlığı altında da detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu çalışmada Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserlerinin iki döneme ayrıldığı görülmektedir. Ayrıca oyunlarda sonsuzluk, ölümsüzlük, hayal, gerçeklik, yabancılaşma, evlilik gibi temaların işlendiği belirtilmektedir. Yine oyunlarında dilin kullanılış biçimine de dikkat çekilmiştir (Keser, 2007).

Özmen'in “Melih Cevdet Anday ve Sabahattin Kudret Aksal Tiyatrosunda Kadın-Erkek İlişkileri” (2008) adlı yüksek lisans tezi sahne ve görüntü sanatları alanında yazılmıştır. Bu çalışmada ilk Sabahat Kudret Aksal'ın sanat ve tiyatro anlayış hakkında bilgiler verilmiştir. İncelenecek olan oyunlar Bay Hiç ve Kahvede Şenlik Var olarak seçilmiştir. Kadın-erkek ilişkileri oyunlardan kesitler alınarak incelenmiştir (Özmen, 2008).

Gök'ün “Türlerarası İlişkiler Açısından Sabahattin Kudret Aksal'ın Şiir, Öykü ve Tiyatroları” (2010), adlı yüksek lisans tezi tiyatroları incelemesi açısından önemlidir. Tiyatrolar yalnızlık, karamsarlık, düş, gerçeklik, aile, hayat, kaçış, ölüm, ölümsüzlük düşüncesi, zaman, yaşama sevinci, doğ, mutluluk temaları etrafında kategorize edilip incelemiştir. Tezin sonunda temalar ve tiyatroların tablo halinde gösterimi mevcuttur (Gök, 2010).

Dinç'in “Sabahattin Kudret Aksal Tiyatrosu” (2015) adlı yüksek lisans tezi sahne ve görüntü sanatları alanında yazılmıştır. Oyunlar birinci ve ikinci dönem olarak gruplandırılmıştır.

Oyunlar zaman ve mekân tasarımı bağlamında incelenmiştir. Kişileştirme, olay örgüsü, kurgulama ve ileti şeklinde detaylandırılmıştır. Tiyatrolarda yer alan kadınlar ve erkekler oyunlardan kesitler de sunularak incelenmiştir. Oyunlardaki kişilerin ruh halleri ve psikolojileri ön plana çıktığı belirtilmektedir. Oyunlarını kaleme alırken dil konusunda da dikkatli davrandığı belirtilmektedir. Dinç'in oyunlardaki kişileri mekân ve zaman bağlamında incelendiğinde hiçbir kavramına ulaşması dikkat çekicidir (Dinç, 2015).

Özdemir'in "Sabahattin Kudret Aksal'ın Kurmaca Metinlerinde Kadın" (2023) adlı yüksek lisans tezi kadını merkeze alması bakımından önemlidir. Söz konusu çalışmayı ilgilendiren kısmı tiyatrolar olduğundan bu bölümler incelenmiştir. Kadınlar temelde geleneksel ve modern anlayışlara göre sınıflandırılmıştır. Sonrasında ise evlilik, roller ve psikolojik durumlarına göre incelenmiştir. Sonuç kısmında ise kadınları erkeklerle çatışma halinde olduğunu belirtilmektedir (Özdemir, 2023).

Özalp ve Ardalı Büyükarman'ın "Absürt Oyunların Karakter Yaratımında Geleneksel Etkiler ve Sabahattin Kudret Aksal" (2018) adlı makalesinde Sabahattin Kudret Aksal'ın absürt tiyatro eserleri incelenmiştir. Bu tiyatro eserleri Kahvede Şenlik Var, Kral Üşmesi, Sonsuzluk Kitabevi, Bay Hiç ve Önemli Adam'dır. Bu eserler, absürt tiyatro ve karakter yaratımı açısından incelenmiştir. Sonuçta ise karakterlerin dikkat çekici yönleri absürt tiyatro ile ilişkilendirilmiştir (Özalp, 2018).

Donatan'ın "Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nda Baba Otoritesinin Temsili: Arafta Kalmış Babalar" (2012) adlı makalesinde söz konusu çalışmada yer alan Şakacı adlı oyun incelemesine de yer verilmiştir. Erken cumhuriyet döneminde yaşanan geçiş dönemi yazarları da etkilemiş, eserlerine yansımıştır. Şakacı adlı oyunda yer alan aile kurumu ve baba da bu yansımayı görmek mümkündür. Bu oyunda önemli isim Ragıp Bey'dir. Baba rolündeki Ragıp Bey'in bir şaka sonucu yaşadıkları aile içerisinde yeni düzene ve sorgulamalara yol açtığı belirtilmektedir (Donatan, 2012).

Durmuş'un "Tek Perdelik Oyunların Karakteristik Özellikleri ve Türk Tiyatrosu'ndan Metin Çözümlemeleri" (2020) adlı makalesinde söz konusu çalışmada da olan Bay Hiç oyununun incelemesi bulunmaktadır. Oyuna tabularasa teriminin derinlik kattığı ifade edilmektedir. Oyunda sadece kadın ve erkek karakterin bulunduğu, zamanın sade ve yoğun bir şekilde işlenmiş olduğu ve dekor unsurunun dikkat çekici olduğu belirtilmektedir (Durmuş, 2020).

Doğan ve Gökçelik'in "Türk Tiyatrosunda İki Kişilik Oyunlar Üzerine Bir Değerlendirme (1980-2000)" (2004) adlı makalesinde söz konusu çalışma kapsamında yer alan Bay Hiç adlı

oyununun incelemesi de yer almaktadır. Bay Hiç oyunu bir kadın ve bir erkek üzerine kurgulanmıştır. Oyunda kent yaşamı ve kent insanların bireyi hiçliğe yönelttiği belirtilmektedir. Oyundan kesitlerle karakterler incelenmiştir. Kadın ve erkeğin geleneği, modernî, bağımsızlığı, aklı vb. temsil ettiğı belirlenmiştir. Asıl dikkat çekici olan ise erkeğin kendisini hiç olarak tanımlamasıdır (Doğın, Gökçelik 2004).

BÖLÜM 3

3.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir.” (Yıldırım & Şimşek, 2005:187)

Bu çalışmada Sabahattin Kudret Aksal’ın tiyatro eserleri doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmanın ana malzemesinin basılı kitap olması sebebiyle bu yöntem kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Bu çalışma nitel bir araştırma çerçevesinde yürütüldüğü için çalışma grubunu Sabahattin Kudret Aksal’ın tiyatro eserlerinin toplu olarak basıldığı “Oyunlar” adlı kitap oluşturmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma belirlenen yöntem kapsamında aşağıda belirtilen şekilde yürütülmüştür.

-İlk aşamada Sabahattin Kudret Aksal’ın “Oyunlar” adıyla basılan kitabında yer alan; “Evin Üstündeki Bulut, Şakacı, Bir Odada Üç Ayna, Tersine Dönen Şemsiye, Kahvede Şenlik Var, Kral Üşümesi, Bay Hiç, Önemli Adam” adlı toplam 9 oyun okunmuştur.

-İkinci aşamada bu oyunların özetleri çıkarılmıştır.

-Üçüncü aşamada eleştirel düşünme becerisinin süreç bileşenlerinden hareketle oyunlar sorgulanmıştır.

-Dördüncü aşamada sorgulanan oyunlardan hareketle temalar hakkında akıl yürütülmüştür.

-Beşinci aşamada akıl yürütmeye ulaşılan temalar yansıtılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada doküman incelemesiyle elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımına göre incelenmiştir. “Betimsel analiz yaklaşımına göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri incelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır” (Yıldırım & Şimşek, 2005:224).

Bu çalışmada Sabahattin Kudret Aksal’ın tiyatro eserlerinin özetleri belirlenmiştir. Eleştirel düşünme becerisinin süreç bileşenlerinden hareketle oyunlar sorgulanmıştır. Sorgulanan oyunlardan hareketle temalar hakkında akıl yürütülmüştür. Akıl yürütmeye ulaşılan temalar yansıtılmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

4.1. EVİN ÜSTÜNDEKİ BULUT

4.1.1. Özet

Sabahattin Kudret Aksal'ın ilk tiyatro eseri olan Evin Üstündeki Bulut 1948 yılında sahnelenmiştir. Oyun 3 perdeden oluşmaktadır. İstanbul'a yakın bir taşra evinde yaşayan ailenin günlük hayatını anlatan bir oyundur. Anne, baba kırklı yaşlardadır. Metin yirmi altı, Nilüfer yirmi dört, Aysel ise on yedi yaşındadır. Oyunda aile üyelerinin yanında evin hizmetçisi olarak Fatma, Nilüfer'in sevgilisi Vural ve en önemli karakter olarak babanın kahve arkadaşı Misafir yer almaktadır. Tiyatroda belli bir zaman belirtilmemiştir. Mevsim yaz mevsimidir.

Karakterlerin iç dünyaları ve aile ilişkileri ön plana çıkmaktadır. Sabahattin Kudret Aksal sıradan bir aile üzerinden göstermeye çalışır. Metin üzerinden karakterlerin analizini yapmak mümkündür. Fiziksel olarak birbirlerine yakın olsalar dahi ruhsal ve psikolojik olarak birbirlerinden kopuk olduklarını görmek mümkündür. Aile sıradan hayatına devam ederken olaylar babanın kahveden arkadaşı olan Misafir'in eve gelmesiyle başlar. Misafir'in gelişiyi beraber her karakterin düşünce dünyasını yakından görmek mümkündür. Her karakter adeta kendisiyle ve aile bireyleriyle yüzleşir. Bu yüzleşme neticesinde aralarındaki ilişkileri de açıkça görmek mümkün hale gelir. Misafirin gelmesiyle evin üzerine de bir bulut gelmiştir. Bulut ailenin üzerinde durur ve aile içerisinde çalkantılı bir dönemden geçmiş olur. Misafir'in gitmesiyle aile eski düzenine devam eder. Misafir bir bulut gibi evin üzerinde geçer gider.

Ailenin babası 'Baba' adıyla karşımıza çıkmaktadır. Sabahattin Kudret Aksal karakterlere isim vermemesi bilinçli bir tercihtir. Bu sayede bütün babalar üzerinde bir genelleme yapılabilmektedir. Baba karakteri gündelik hayatın sıkıcılığından toplumsal rollerin baskısından içsel bir direniş göstermektedir. Bu yüzden düşlere ve geçmişe yönelir. Baba gençliğine özlem duymaktadır. Anne ve baba geleneksel şeklide yetişmiş, klasik ebeveyn şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Evin hizmetçisi Fatma da geleneksel bir kadındır. Ailenin çocukları anne babalarının sözünü pek de dinlemeyen olaylara ve hayata daha farklı bakan karakterlerdir. Metin'in sanatçı bir yapısı vardır. Şiir ve tiyatro yazar. Yaşı gelmesine rağmen evlenmemiştir. Bir işte çalışmamaktadır. Annesi Metin'in bu halinden oldukça şikayetçidir. Bu sebeple annesiyle hep bir çatışma halindedir.

Misafir ise kırk kırk beş yaş arasındadır. Alışılmış bir insan tipine sahip değildir. Değişiktir ve gariptir. Çok görmüş bir hali vardır. Bu sebeple ev halkının dikkatini çekmiştir.

4.1.2. Temalar

4.1.2.1. Aile

Evin Üstündeki Bulut adlı eserde aile teması merkezde yer almaktadır. Anne, baba ve üç çocuktan oluşan ailede görünürde bir sıkıntı yoktur. Fakat ilişkilerine yakından bakıldığı zaman aile olmaktan oldukça uzaktırlar.

4.1.2.2. Ev

Ev fiziki olarak vardır. Fakat gerçek anlamda bir aile evi olduğu söylenemez. Nitekim bunu annenin her konuşmasında görmek mümkündür. Evlerinin şehrin dışında olmasından şikayetçidir. Evin annesi evin şehrin dışında olmasından dolayı toplumsal ilişkilerden kopuk olduklarını düşünerek eşini eleştirmektedir.

ANNE: Eh, bir hafta kadar kalacağını umuyorum. (Bir susuş) Tam da misafir ağırlanacak yer doğrusu. (Sesinde belli bir tikslenme, bir karamsarlık vardır.) Bazen kocaman bir ay geçiyor, bir tek insanın başını uzattığı olmuyor kapımızdan. Bu تنها hayattan dünyada unutulmuş insanlar gibi yaşamaktan bıktım artık. Fakat beyefendi döner mi bir kere sözünden, inadından vazgeçer mi hiç? Çeşitli fikirler. Yok insan birkaç parçalık bir şey de olsa malının başında bulunmalı imiş... Yok çocukların şehirden uzak büyümeleri daha doğru imiş. (s14-15).

4.1.2.3. Kaçış

Bu tema baba üzerinde daha net görülmektedir. Baba şehirden uzakta taşrada bir ev tercih etmesinden belli olmaktadır. Baba şu an içinde bulunduğu durumda geçmişe ve anılara kaçtığı görülmektedir.

4.1.2.4. Kuşak Çatışması

Anne ve baba daha geleneksel bir yapıyla yetişmiştir. Evin çocukları olan Metin, Nilüfer ve Aysel ise hayata daha farklı bakmaktadır. Fatma'da geleneksel bir tarzda yetişmiştir. Ev halkıyla konuştuğu yerlerde bunu görmek mümkündür.

AYSEL Bizim zamanımızda...Bizim zamanımızda...Annem hiç yaşamadı mı sanki benim yaşımda? Hep böyle söylenir zaten. Annem hiç on yedi yaşında olmadı mı? Ya babam? Acaba o da hayatında hiç hiç on yedi yaşında olmadı mı? (s.12).

FATMA: Olmuşlardır., olmuşlardır ama ne bileyim hem ben eski zaman başkaydı. Kabil mi idi sizin yaşımda bir kız böyle konuşsun eski zamanda? (s.12)

AYSEL: Peki benim gibi konuşmazdı, benim gibi de düşünmez mi idi? En çok neyi merak ediyorum biliyor musunuz? Annem o hiç yaşamadığını zannettiğimiz yaşında, şöyle bazen akşamüstleri, kelimelerini bile söylemeden bir şarkıyı mırıldanmaz mı idi? (Kelimelerini söylemeden bir şarkı mırıldanır.) İşte böyle.(s.12-13)

...

AYSEL: Diyebilirsiniz de; onun için. (Bir susuş. ANNE Aysel'in sorusunu bekler.) Anneciğim hiç siz, doğru söyleyin ama bir gün saçınıza bir çiçek takmak isteğini duydunuz mu? Gençliğinizde...Affedersiniz anneciğim çocukluğunuzda demek istedimdi...(s.14).

ANNE: Gene edebiyat; hayal peşindesin. Sonu ne olacak bu işin? (s.16)

METİN: Biliyor musun ki anne, edebiyattan en çok tiksinen şairler olmuştur. Edebiyat bir sürü alışkanlıklar kurar, bugüne kadar getirir. Her yeni gelen şairse kurtulalım artık bu alışkanlıklardan der.(s.16)

...

METİN: Anne ne olursun hiçbir cümlede babamın sözlerini anarak başlama.(s.16)

ANNE: Fakat onun düşünceleri benimkilerin aynı ise ben de onun gibi senin artık bu avare düşüncelerden bu avare hayattan kurtulmanı istiyorsam? (s.16)

METİN: Hayır...Sen benden hoşnut değilsin de denemez, hoşnutsun da denemez. (Orta kapıya doğru yürürken de birden yüzünü salona döner.) Annelerin oğullar hakkında apaçık fikirleri yoktur.

(Kendinden emin devam eder.) Evet. Annelerin oğullar hakkında apaçık fikirleri yoktur. Onları babalar kıskırtır daima. (Bir susuş) Ne büyük ne hoş bir düş içindedir baba (Dünyaya metelik vermeyen bir jest) Oğluna kendi kafasının düzenini vermek ister. Güleyim bu haline babaların. Bir insanı, düşünce ve duygu dünyası ile bir insanı meydana getirmenin ne olduğunu bilmeden. (Değişik bir tonla) Anne. Benim bir oğlum olsaydı. (Sözüne devam etmekten vazgeçmiş bir hal)

ANNE: Evet, ne olacaktı?

METİN: Ben de bütün babalar gibi düşünür mü idim acaba? (Bir an durur, düşünceli) Hiç zannetmem. Kim bilir...Belkide... (Aklına bir şey gelmiş gibi) Fakat muhakkak olan bir şey var.(s.17)

METİN: Para kazanmamam mı? Ama biliyor musun anne para kazanmaktan da büyük işler var. Neymiş diye yüzüme tuhaf bakma. Var. Hem benim de kendime göre işlerim yok değil ki.

ANNE: Edebiyat tabii.

METİN: Hayır. (Bir susuş) Sevmek.

ANNE: Sevmenin de bir iş olduğunu yeni öğreniyorum.

METİN: İş aklına geldiği gibi değil. Bilmem ki nasıl anlatmalı? (Bir susuş) Ben dünyayı bütünüyle seviyorum. (İskemleyi gösterir.) Şu iskemle yok mu şu iskemle? (Ortadaki kapıya doğru yürür.) Denizden farksızdır benim için. Ağaç, gece vakti, bir insan yüzü, şehirler, kasabalar, köyler. Sessiz sedasız akan bir su. Bir sinemanın kalabalık salonu. Yağmur. Bardaklardan boşanır gibi. Güneş. Yakıcı, harap edici. Susuz, ağaçsız bir ovanın ortasında. Sabahleyin yorgun limana giren gemiler. Trenler...Gecenin karanlığında sanki aydınlık bir iz bırakarak şehirler arasında dolaşır dururlar. Uykusuzluklar. Sabah uykuları...(Bir susuş) Çıldırıyorum ben bu dünya için. (s.17-18)

ANNE: Zaten bugüne kadar ne gördüm? Hep beklemeler...Heyecanlar...Üzüntüler. Geç kaldınız. Erken geldiniz. Sınıfınızı geçtiniz, geçmediniz. Uyudunuz, uyumadınız. Ya o hasta sayıkladığınız geceler...Sabah bir türlü olmazdı. (s.18)

METİN: Sözünün sonunu tasarlıyorum. Beklemeler...Heyecanlar...Üzülmeler. Sonra da benim gibi ipe sapa gelmez bir evlat. Ne talihsizlik. (s.18)

ANNE: (Tekrar tartışmaya kendini kaptırır.) Hayır talihsizlik değil. Fakat biraz gayret etmen lazım.

METİN: Kendimi diri diri gömmem için mi? Ne olmamı istiyorsunuz? Bir masaya, bir büroya hayatımın sonuna kadar bağlanmamı mı?

ANNE: Herkesin gittiği yol...

METİN: Herkesin kendisinin gittiği yol. Ben yaşamak istiyorum; yaşamak. Her hayatın bir mucizesi vardır; onu beklemesini bilmeli. (s.18)

ANNE: Sonunu düşünüyorum. Yirmi beşini geçti; eli ekmek tutmadı hala. Tutmaya da niyeti yok. Acayip fikirler, acayip sözler. Velhasıl anlayamadığım bir yaşayış. Ne olacak sonu. (s.29)

4.1.2.5. Değişim Arzusu ve Değişememe

Misafirin gelişi dış dünyadan gelen bir değişim arzusudur. Değişim arzusu sonuçsuz kalmaktadır. Misafirin gelişiyle aile içerisinde bir farkındalık meydana gelir. Misafir gittikten sonra ise aile hayatlarına kaldığı yerden devam etmektedir. Değişme hissi var ama harekete geçme söz konusu değildir.

4.1.2.6. Yalnızlık

Ailenin bireyleri yalnızdır. Özellikle düşünce bağlamında bunu görmek mümkündür. Hem anne baba arasında hem de çocuklar arasında hem de ebeveyn-çocuklar arasında bir yalnızlık vardır.

BABA: İnsan bir yaştan sonra yalnız kendi kendisinin dostu oluyor.

(Kendi dünyasını yaşar.) İlk gençlik...Umut yılları...Herkes, kimsenin yaşamadığı bir ömrü yaşayacak zanneder kendini. (Bir susuş) Zannededursun. Zaman yürür. Orta yaş hükmüne alır insanı. Bir gürültü, bir patırtı, bir keşmekeş...Didinirsin, uğraşırsın, çalışırsın, çalışırsın. (Bir susuş) Amma ne için? Kendin de pek bilmeden. Sonra bir sabah her şeyden vaz geçmek üzere bir ihtiyar bulursun aynada. Beyazlaşmaya yüz tutmuş saçlar...Kırışmış bir yüz... Ya gözler? İşte asıl onlar; onlar korkutur insanı. Bu artık ne zamandır biliyor musun?

Eskiye yeni baştan yaşama, hayal etme zamanı. İkinci gençlik. Şöyle elini bir atarsın hatıralar torbasına. Avucuna düşenle idare edersin. (Bir susuş) İnsan kendi kendine şöyle öğüt vermeli: Gençlikte yaşadığın bir günlük sevdanın kadrini bil. İhtiyarlığını o dolduracak. İşte şimdi ben de geçmiş zamanı yaşıyorum. (s.26)

Anne ve baba arasındaki duygular da karşılıklı değildir artık.

ANNE: Senin durumun tabii. Senin beni artık sevmeyişin.

BABA: Bu senin için bu kadar önemli mi?

ANNE: Ne demek? Elbette önemli. Bir kadına acı duyuracak başka ne var dünyada? (s.27)

BABA: Tuhaf olan sadece o da, oğlun babaya öğüt vermesi değil mi? Tuhaf olan daha neler var. (s.56)

Onu bilmem. Sizi sevmediğimi, çok kere uykularımın sizin için kaçmadığını söyleyemem. Bana verdiğiniz, insan sevmek, küçük insan sevmek, çocuk sevmek duygusunu da inkar edemem. Nankörlük olur bu. Fakat yorgunum. Yorgun olmaktan ziyade bezginim. (s.57)

METİN: Yorgunluk, bıkkınlık yahut bezginlik. Senelerdir. Ağzınızdan duyduğum şeyler hep bunlar. Evin tadını kaçıırıyorsunuz. Sonra annemle aramızda bitmeyen, tükenmeyen tartışmalar. Bunlar bizim için ne sıkıcı oluyor bilseniz. (s.57)

BABA: Ben şimdi durgun bir denizde limana giren bir gemiye benziyorum. Ambarları tamtakır bir gemi. Halbuki açık denize ne denizaltı değerleri aramak ülküsüyle çıkmıştı. (Bir an) Acıdır ihtiyarlık, acı. Hele bir benim yaşıma gel bakalım o vakit ne yapacaksın? Asıl o vakit ne yapacaksın?

METİN: Ben sizin yaşınıza, sizin kadar dünyada bir şey yapamadan girersem öldürürüm kendimi daha iyi.

MİSAFİR: Bir gün gelir hızınız geçer, ayaklarınız suyun dibine erer elbet. (s.57)

4.1.2.7. Varoluşsal Sorgulamalar

Aile üyeleri içinde bulundukları yaşam ile hayal ettikleri, idealize ettikleri arasında sıkışıp kalmışlardır.

AYSEL: İçimde bir ses her zaman bunu tekrarlıyor. Benim bundan başka bir düşündüğüm var mı zannediyorsunuz. İnsan mademki dünyaya bir kere geliyor, kimseninkine benzemeyen bir hayat yaşamalı. Başka türlü değeri mi? (s. 51)

Sabah oluyor, uyanıyoruz. Kahvaltı. İşine gidenler gidiyor. Gitmeyecek olanlar da evde kalıyorlar. Güneş tepemizde yükseliyor. Öğle yemeğini yiyoruz. Öğle uykusunu uyuyanlar da var. Akşam olunca erkekler evlerine dönüyorlar. Dönmeyenler de çok. Akşam yemeği. Yatma zamanı. Sonra uyuyoruz. (s.52)

BABA: Ben mi? Benim vakit geçirmem kolay canım. Ne olacak? Bahçe işleri...Kitaplar...Bir iki tanidik. (Kitaplığı işaret eder.) Hem kitaptan iyi arkadaş olur mu insana? (Bir susuş) Onlara sorarsanız ben yaşamıyorum. Ölümü bekliyorum. Yalnız bu bekleme zamanımı kabil olduğu kadar gürültüsüz, üzüntüsüz hatta tatlı bir hale getirmek istiyorum. (Bir an) Büsbütün haksız değiller ya...Ne yapabilirim başka! (s.55)

MİSAFİR: Sizi büyük bir hayal kırıklığı içinde buldum.

BABA: Halbuki yola ne ümitlerle çıkmıştık, değil mi? (s.55)

MİSAFİR: Siz saadeti mi arıyorsunuz? (s.61)

METİN: Hayır. Eşsiz olanı. (s.61)

NİLÜFER: Siz iyi bir koca olun veya olmayın. Ben şu evin eşiğini bir an önce atlamak istiyorum. Uzaklara, uzaklara gitmek istiyorum. (s.64)

Fatma'nın misafirden oldukça rahatsız olmasının sebebi evin düzenini bozduğunu düşünmektedir. Yine Misafir aynı şekilde Metin'in de dikkatini çekmiştir. Nilüfer ve Aysel'de misafirden etkilenmiştir.

FATMA: (Kendi kendine) Eve misafir geleli her şeyin tadı kaçtı. Dirlik düzenlik kalmadı. (s. 66)

METİN: Ne tuhaf...Bir eve her yeni gelen insan beraberinde birtakım şeyler getiriyor. (Bir an) Birçok şeyleri de alıp götürüyor. (s.68)

METİN: O halde söyleyeyim. Ben, uzaklara gitmek istiyorum. (s.73).

Misafir'in gelmesiyle bütün aile bireyleri adeta kendini ve hayatını sorgular. Bireyler hem kendileriyle hem de aile üyeleriyle yüzleşir. Misafir düşünceleriyle Nilüfer'i etkilemiştir. Nilüfer Misafir ile gidip gitmeme konusunda kararsızdır.

NİLÜFER: Ben hayata bu son günlerde doğdum. Ondan önce yaşıyor muydum sanki. (s.81)

(Aynı tonla) Hayatımı herkesinkinden ayıracak bir ışık. Hep bahseder dururdum sana. İşte o ışık içindeyim şimdi. O ışık denizi içinde. (s.81)

MİSAFİR: Mühim olan yaşamaktır. Sonu nasıl gelirse gelsin, gerçekten, korkmadan yaşamak.

NİLÜFER: Belki de doğru. Fakat ne istediğimi gayet iyi biliyorum. Günü gününe hesaplanmış, ayarlanmış bir hayat öldürür beni. Beni kendi yoluma bırak. (s.84)

NİLÜFER: Ne o ne bu. Öyle düşünmeyin. Her şeyi bırakıp sizinle gelsem seneler sonra elimizde ne kalacak? Gece bunu düşündüm. Saadet... Fakat o da hatıra halinde. Bütün canlılığı ile pişmanlıklar...Geri dönülemeyecek bir yola çıkmanın pişmanlığı. Bana korkunç görünüyor. (s. 85)

NİLÜFER: Kendi küçük hayatımı yaşayacağım. (s.86)

MİSAFİR: Pişman olmayacak mısın? (s.86)

NİLÜFER: İnsanoğlu şimdiye kadar ne yaptı da pişmanlık duymadı? (s.86)

4.1.2.8. Bireyin Toplumsal Konumuyla Hesaplaşması

Bu temayı özellikle anne baba ve misafirin içerisinde bulunduğu konumdan görmek mümkündür.

BABA: Ne gezer...(Bir an) Onlar hayatı özleyiyorlar. Sanki burada hayatta değilmışiz gibi. Ama hayat nedir, onu da anlattıkları yok. Bir yaşamak istediğı tutturmuşlar. Evin içinde hep onun lafı. (s.55)

MİSAFİR: Sanki yirmi beş yıl evvel babanızla konuşuyorum.

METİN: (Heyecanlı devam eder.) Şehir demek hayat demektir. Şehri kurmak yetmez. Ona bir ruh vermek lazım. Bakın, binalarına taş taşımak kadar kahvelerinde söylenecek şarkıları sergilerinde gösterilecek resimleri tertiplemek de lazım. (Bir susuştan sonra heyecanla adeta yalvararak) Bu ünlü iş için beni yanınıza alır mısınız? (s.59)

METİN: Bir an evvel bu evi bırakmak istiyorum. (Bir an) Bir şehir yaratmak. Caddelerinin genişliğine, aydınlığına varıncaya kadar hesaplayarak. Rica ediyorum sizden. 'Bul da yaşa' şehrinin kurulması işine beni de alın. (s.59).

METİN: Bu iş kendimi bulmak işidir. Demin söylediğim gibi sürüden ayrılmak, herkesinkine benzemeyen bir hayatı yaşiyabilmek işidir. Kati olarak 'Evet' diyebilirim, sualinize.

MİSAFİR: İnsanoğlu daima kafasının düzenini dünyaya uydurabilmek hülyasını yaşıadı. Başardı, çok kere başardı ama başaramayanlarda oldu bu işi. İş başarılmayınca kaybolan bütün bir hayattır. Küçük saadetleriyle bütün bir hayat. Siz şimdi büyük yaratıcıların yolundan gitmek istiyorsunuz? Küçük hayatınızı da boş yere bir hülya uğruna geçirebilirsiniz. (s.60)

METİN: Yok demeyi ne kadar isterdim. Belki o zaman ancak o zaman kendime karşı bir güven duyardım. Bence mükemmel adam kendi kendisine yetmesini bilen adam. Kim demiş onu hatırımda değil ama ne güzel sözdür. Erkeğin evi ceketini çıkardığı yerdir. (Gittikçe heyecanlanır.) Günlük hayatın bağlarının dışında yaşayabiliyor musun? Bunu çok kere sordum kendi kendime. (s.74)

METİN: Unutmayın ki biz kuş uçmaz kervan geçmez bir yerde yaşıyoruz. Hayata teşneyiz, hayata. (s.87)

4.2. ŞAKACI

4.2.1. Özet

Sabahattin Kudret Aksal'ın 3 perdelik oyunun merkezinde aile yer almaktadır. Baba Ragıp Bey anne Nahide Hanım çocukları Sinan ve Zerrin'den oluşan çekirdek bir ailedir. Oyunda ayrıca hizmetçileri Zeynep, Zerrin'in nişanlısı Faruk, aile dostları Mürüvvet Hanım ve kocası Nazmi Bey ve bir komşu da bulunmaktadır. Oyunun merkezinde çevresine sürekli şakalar yapan bir adam vardır. Başta çevresindekiler bu şakaları önemsemese de zamanla bu şakalar ilişkileri, gerçekleri ve insanların maskelerini sorgulamalarına neden olur. Bu bakımdan absürt bir tiyatrodur.

Oyunda mekân İstanbul'da orta halin biraz üzerinde yaşayan ailenin evidir. Olaylar yer yer evin oturma odası, yatak odası gibi yerlerinde geçer. Zaman aktüeldir. Herhangi bir sıra dışılık görülmemektedir.

Oyun Misafir Hanım, Mürüvvet Hanım ve Nahide Hanım'ın gençlik, hayat ve zamanın geçişi üzerine konuşmalarıyla başlar. Gençlik anılarını anımsarlar. Onları bu şekilde düşündüren Nahide Hanım'ın kocası olan Ragıp Bey'in beklenmedik ölümüdür. Nahide Hanım bu yas sürecinde evde ne gerekiyorsa yerine getirmektedir. Herkes Ragıp Bey'in arkasından iyi şeyler söylemektedir. Şakacı kişiliği ön plana çıkmaktadır. Ragıp Bey kalp krizi sonucunda ölmüştür ve ailesine telgrafla haber verilmiştir. Nahide Hanım zamanla Ragıp Bey'in sevdiği resimleri üzülmemek için kaldırmıştır. Sinan ve Zerrin ise babalarının ölümüyle içlerine kapanmıştır. Zerrin, cenazeden hemen sonra Faruk'la nişanlanmıştır. Sinan babasının annesini aldatmadığını ve evde hiç de mutlu olmadığından bahseder. Sinan'a göre babasının yaşaması da ölmesi de hep mesele olmuştur. Babasının ölümünden sonra Zerrin'de birtakım değişiklikler olmuştur. Aynı şekilde Zeynep' de işlerini doğru düzgün yapmamaktadır. Nahide Hanım eşi Ragıp Bey'in eşyalarını eskiciye satmıştır. Kıyafetlerini Sinan giymektedir. Zerrin nişanlısı Faruk ile beraber şımarık tavırlar sergilemektedir. Zerrin yas sürecinin uzamasından şikayetçidir.

Aile bir akşam yemekten bir telefon gelir. Telefondaki kişi Ragıp Bey olduğunu söyler. Ev halkı Ragıp Bey'in olduğuna ihtimal vermez. Kapı çalar ve Ragıp Bey gelmiştir. Ragıp Bey evi bıraktığı gibi bulamaz. Yatağı yerinde olmadığı için koltukta yatmıştır. Kıyafetleri olmadığı için üzerine yakışmayan kıyafetler giymiştir. Ev halkı bu şaka karşısında oldukça kızgındır. Ragıp Bey'in neden böyle bir şaka yaptığını anlamaya çalışmaktadırlar. Herkes Ragıp Bey'i suçlamaktadır ve etrafa rezil olduklarını düşünmektedirler. Düzenlerinin bozulduğundan şikâyet etmektedirler. İşlerin başına tekrar Ragıp Bey'in geçmesiyle Faruk Zerrin'den ayrılır.

Sinan'ın yetkileri kısıtlanmıştır. Aile için artık eski düzenden bahsetmek mümkün değildir. Aile bireyleri birtakım tartışmalar içerisindeyken Ragıp Bey eve döndüğü gibi aile bireylerinin karşısına çıkar. Bu durum birtakım farkındalıklara ve yüzleşmelere sebep olur. Oyunun sonunda aile bireyleri yine yemek masasındadır ve elektriklerin kesilmesiyle Ragıp Bey ortadan kaybolur. Herkes hayal gördüğünü düşünür.

4.2.2. Temalar

4.2.2.1. Birey ve Toplum Çatışması

Oyunda, bireyin kendi kimliğini bulma çabası ve toplumun dayattığı roller arasındaki çatışma önemli bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Karakterler, kendi istekleriyle toplumun beklentileri arasında sıkışmıştır. Nahide Hanım'ın eşini kaybetmiş bir kadın gibi davranması gerektiği yine aynı şekilde Sina ve Zerrin'in de evdeki yas sürecine tepkileri hem kendi aralarında hem de gelenekle çatışmaktadır.

MİSAFİR HANIM: Kadınlık işte. Bir çağa kadar erkeğimizi bulacağımızı düşünüyoruz. Bir çağdan sonra da kaybedeceğimizi. (s.99)

MÜRÜVVET HANIM: Neymiş bu kadınların çilesi. Yazılarına konu bulamayan yazarlara şaşıyorum vallahi. Bir kere bile baksalar ya. Bizi görseler ya. Kim ne derse desin, kadınların çilesinden söz açan kitaplar diğerlerinden daha üstündür. Ben kendi payıma böyle kitapları okumaya doyamam. (s.99)

MÜRÜVVET HANIM: İnsan kocası öldü diye anneliğinden de sıyrılacak değil ya. Kim ne dersin, ben Nahide'nin yaptığını doğru bulmuyorum. (s.100)

NAHİDE HANIM: Evet, evet. İyi bir koca, karısını yaşarken hoşnut etmesini bildiği kadar ölümünden sonra da fazla üzülmelerini sağlamalıdır. Aksi halde iyiliği yeter derecede değil demektedir. (s.107)

NAHİDE HANIM: Dün konuştuk ya canım. (Nazmi'ye) Karsının arkasına kalan bir koca, nihayet bir erkek olduğu için, iyi kötü yaşayabilir. Halbuki dul bir kadın bütün itibarını kaybediyor. (s.111)

SİNAN: (Müstehzi edasını bırakır.) Tabii anne. Babası öldü diye kendisine birtakım zevkleri yasak etmekte ne mana var? Az eski kafalılardan değilsiniz. (s.115)

ZERRİN: Bunlar da annemin icatları. Sanki insanın babasını kaybetmesiyle dudağını boyaması arasında bir ilgi varmış gibi. (s.117)

FARUK: Üzülme. Ne kadar kaldı şunun şurasında kırk günün bitmesine. Kırk birinci gün tamamen serbestsin. (s.117-118)

RAGIP BEY: Zavallı Nahide'ciğim. Ölümüm kim bilir senin için ne acı oldu. Bir kadının kavga edecek bir erkeği olmadan hayatta tek başına kalması herhalde çok feci bir şey. (s.136)

FARUK: Ne kadar karışmasa gene bazı şeyler söyleyecektir. Tabii kendi görüşlerine göre fakat şu da muhakkak ki, bugün geleceğe güvenli adımlarla yürümek isteyen bir yazıhane eski ticaret usullerine, geleneklere dayanan görüşlere göre değil yeni bir ruhla idare edilmelidir. Tamamen yeni bir görüşle eski gövdeye yeni bir aşı yaparak işler yürütülmelidir. Biz de birkaç gündür bu aşığı tutturabilmek için çalışıyoruz. Başaramadık da diyemem. Hatta sevinçle açıklayabilirim ki çok önemli gelişmeler kaydettik. Tabii daha yapacaklarımız da başka. (s.147-148)

ZERRİN: Aramızdaki ayrılık şu: Biz kendi saadetlerimizi kurmaya çalışıyoruz. Siz güçlü gördüğünüz tarafın saadetine çalışıyorsunuz. (s.173)

ZERRİN: Şu annelerin kendi değerlerini daha iyi ortaya koymak için ikide bir kızlarını iğnelemeye kalkmaları yok mu, çok hoş vallahi. (s.174-175)

4.2.2.2. Absürt ve Trajikomik Yaşam

Oyunda zaman zaman absürt öğelerle yaşamın anlamsızlığı ve sıradanlığı sorgulanır. Olaylar ciddi gibi görünse de altında ince bir trajikomik ton vardır. Özellikle Ragıp Bey'in çıkıp gelmesi ve aile üyelerinin bu duruma tepkileri oldukça gülünçtür.

SİNAN: Zavallı babam. Yaşadığı zaman bir meseleydi bizim için. Öldü, gene mesele. (s.106)

FARUK: Babanın da saadetini görmesini isterdim. Fakat biliyorsun hayatta olsaydı biz nişanlanamazdık. (s.119)

NAHİDE HANIM: Senin ölümün Zerrin'i o kadar üzmüştü ki Ragıp sırf avunsun teselli bulsun diye. (Bir an) Anlıyorsun ya. (s.130)

NAHİDE HANIM: Haydi, haydi; beni şimdi söyletme. Elli yaşını geçtin hala çocuksun çocuk. Kocaman bir çocuk. Hani bu işin içinde bir kurt yeniği olmadığına da büsbütün inanamıyorum ya. Aklıma pek bir şey gelmiyor. Anlamıyorum, anlamıyorum. (Birden değişik bir tonla) Bir insan evine ölmeden öldüm diye niçin telgraf çeksin Ragıp? (s.137)

RAGIP BEY: Herhalde öldükten sonra çekemeyeceği için olsa gerek. (s.137)

NAHİDE HANIM: Tabii inanmam. İnansam herkes bana nasıl güler. Zaten elalemin diline düşeceğiz artık. Ne diyecekler? Duydunuz mu, Nahide'ye kocası küçük bir şaka yapmış gene. Ölmeden öldüm diye telgraf çekmiş. (Bir an) Allah'ım rezil oldum. Bittim, bittim (s.139)

RAGİP BEY: Önce öldüğüm için sana acıdılar. Şimdi de ölmediğim için acıyacaklar, öyle mi? (s.139)

ZERRİN: Eğer öyleyse çok korkunç. Bir çatı altında nasıl yaşayacağız? (s.141)

ZERRİN: Faruk babası ölmüş bir kızla nişanlıydı. (s.143)

FARUK: Ne kadar karışmasa gene bazı şeyler söyleyecektir. Tabii kendi görüşlerine göre fakat şu da muhakkak ki bugün geleceğe güvenli adımlarla yürümek isteyen bir yazıhane, eski ticaret usullerine geleneklere dayanan görüşlere göre değil, yeni bir ruhla idare edilmelidir. Tamamen yeni bir görüşle eski gövdeye yeni bir aşı yaparak işler yürütülmelidir. Biz de birkaç gündür bu aşığı tutturabilmek için çalışıyoruz. Başaramadık da diyemem. Hatta sevinçle açıklayabilirim ki çok önemli gelişmeler kaydettik. Tabii daha yapacaklarımız da başka. (s.147-148)

SİNAN: Daha ne olacak? Evin içinde ne düzen kaldı, ne bir şey. Ayakkabılarımı Zeynep boyasın diye dışarıya bırakmışım. Boyamamış.

NAHİDE HANIM: Zeynep babanın ayakkabılarıyla meşgul. (s. 151)

ZERRİN: Sanki başka bir adam. Biraz gayret etsem babam değil diyeceğim. O kadar soğuk ki. (s.155)

FARUK: (Hiddetle) Sadece yaşaması bile olağanüstü bir hal değil mi?

SİNAN: Evet, işte bütün mesele. (s.156)

ZERRİN: (Ağlamaklı, mübalağalı bir tonla) Babam benim için bir ölüdür. Hiçbir şey duyduğum acıyı gideremez.

FARUK: Evet, haklılar. Mesela ben, babası ölmüş bir kızla nişanlıydım. Şimdi nasıl olur da nişanlığımın tekrardan bir babası olabilir? İşi bir de bu bakımdan inceleseniz yeter. (s.157)

NAZMÎ BEY: Yani şimdi de bana bu işin altında bir kadın parmağının olmadığını mı iddia edeceksin? (s.161)

FARUK: Benim için öyle. Senin için de öyle olsa gerek. (Bir anda ağzından baklayı çıkarır.) Sezdiklerin yanlış değildi. Bizim evlenmemiz artık pek doğru bir şey olmasa gerek. Yalnız kendim için konuşuyorum zannetme. Seni de düşünerek. (s.167-168)

ZERRİN: (İçten) Allah göstermesin. Bir elbiseyi bir mevsimden fazla giymektense ömrüm boyunca evlenmemeyi tercih ederim. (s.169)

ZERRİN: Öyle. Ama ne manasız şey. Yaşamak gençken güzel. İnsan yaşlandıktan sonra yaşayacak da ne olacak. Biçimsiz vücutlarına elbise uyduracağım diye terzilere güçlük çıkarmaktan başka bir şey değil. (s.170)

ZERRİN: Sebep ortada. Sebep apaçık. Bize sırtıyor. Bizimle alay ediyor. (Anlamayan gözlerle kendisine bakan annesini bir an sabit bakışlarla süzer.) Sebebin babamın eve dönüşü olduğunu anlamıyor musunuz? (s.171-172)

ZERRİN: Şartları bozan biz olduk da ondan. Biz de bozduk diyemem. Doğrudan doğruya babam bozdu. Günlerce kendini bize ölü olarak bildirdikten sonra çıkageldi. Evin içinde olsun, dışarda, yazıhanede olsun bütün haklarını yeniden üzerine aldı. (s.172)

NAHİDE HANIM: Evet ama kendi haklarımı. Sizininkileri değil.

ZERRİN: (Kinle) Babamın eve döndüğünün ertesi günü böyle konuşmuyordun ama. O zaman bizim gibi düşünüyordun. (s.172)

ZERRİN: Ne acayip sözler söylüyorsunuz. Babam günlerce bizi yepyeni bir duruma alıştırdıktan üstelik de tamamen boşuna bir matem tutturduktan sonra eve dönerken kızı olarak değil, sadece bir insan olarak beni düşündü mü? Bize ettiği haksızlık bir değil. İki değil. Düşünün ki herkes babasının ölümüne hayatta bir kere acır ve matem tutarken biz bunu iki kere yapmak zorunda kalacağız. Gerçekten öldüğü zaman da aynı şeyleri tekrar etmeyecek miyiz? Kötü bir şaka yaptı. Bizi yokluğuna alıştırdı bir kere. Bunun cezasını çekmeli. (s.173)

ZERRİN: Aramızdaki ayrılık şu. Biz kendi saadetlerimizi kurmaya çalışıyoruz. Siz güçlü gördüğünüz tarafın saadetine çalışıyorsunuz. (s.173).

NAHİDE HANIM: Değişiyorsam bu senin umduğun sebeplerden değil. Altüst olan evin ahengini kurmaya çalışıyorum. Dağılan sizleri bir araya toplamak istiyorum. (s.173)

ZERRİN: Şu annelerin kendi değerlerini daha iyi ortaya koymak için ikide bir kızlarını iğnelemeye kalkmaları yok mu, çok hoş vallahi. (s.174-175)

SİNAN: Ona böyle yapmak lazımdı. Dürüst hareket ettik. Dürüstlüğümüzün cezasını çekiyoruz. (Faruk'a) Yerden göğe kadar hakkın var. Babamız olduğuna göre yetişmemize kadar bakmaya mecbur değil mi? Eh zamanımızda da bir insan kolay kolay yetişmiyor. Ortalama otuz beşini bulması lazım. (s.178-179)

NAHİDE HANIM: Baban yirmi bir yaşında hayata atılmıştı.

ZERRİN: Hayat da onu yenmiş. (s.179)

SİNAN: (Heyecanla bağırır.) Anne, o ölü. Ölü o. Bizim gibi diri değil. (s.182)

RAGİP BEY: Ne kadar da telaşlısınız. Biz ölülerin sizlerden üstün bir yanımız varsa o da şu. Hiç telaşlanmayız. (s.183) ölünün vakti çok olur.

RAGİP BEY: Ama bu evin insan hareket etmeyi o kadar benimsemişsiniz ki takdir etmemek kabil değil. (s. 183) Faruk'a haddini bildiriyor.

ZERRİN: (Faruk'un sözünü keserek) Faruk, bir ölüyle tartışmasan iyi olur diyorum. Çünkü onların mantığı bizimkine uymayabilir.

FARUK: Onların mantığı yok ki bizimkine uysun veya uymasın.

RAGİP BEY: Biraz daha düşünceli olsaydınız bir gün sizin de katılacağınız bir topluluğu kötülemeye kalkmazdınız. (s.185)

ZERRİN: Pekiyi baba, her şeyi bir dereceye kadar anlıyorum., anlıyorum ama mademki ölüsünüz, nasıl geldiniz aramıza demeyeceğim. Yalnız bu kadar gün aramızda bulunmak neden? Bunu merak ediyorum. Ölülerin yaşayanlar arasında bulunması o kadar zevkli mi?

NAHİDE HANIM: Yani sen şu andan burada yoksun da biz mi seni varmış, aramızdaymışsın gibi görüyoruz. (s.185)

SİNAN: Bir hayal. Belki de sadece bir hayal.

NAHİDE HANIM: Rahmetlinin ruhu da kendisi gibi şakacıymış. Bizimle eğlendi durdu. (s.188)

4.3. BİR ODADA ÜÇ AYNA

4.3.1. Özet

Sabahattin Kudret Aksal'ın Bir Odada Üç Ayna isimli oyunu bireysel ve toplumsal düzeyde temaları içermektedir. Sabahattin Kudret Aksal'ın şiirsel üslubu ve sembolik anlatımıyla dikkat çekmektedir. Karakterlerin iç dünyalarını ve ilişkileri derinlemesine işlenmiştir. Üç perdeden oluşmaktadır.

Oyunun karakterleri oyun boyunca sembolik olarak erkek, kadın, yaşlı adam, genç adam, genç kız, hamal, tellak gibi isimlerden oluşmaktadır. Karakterleri ayırt etmek için önlerine birinci, ikinci, üçüncü gibi sayı bildiren sıfatlar getirilmiştir. Oyun, bir odada geçen sembolik yönleri ağır basan ve karakterlerin içsel durumlarını anlatır. Oyun tek mekânda geçmektedir. Bu mekân da tek bir odadır. Odanın içinde üç ayna bulunmaktadır. Bu üç ayna geçmişi, bugünü ve geleceği temsil etmektedir. Aynalar karakterlerin zihinlerini temsil eden bir metafordur. Ayna geçmişi ve değişen kimliği yansıtmaktadır. Oyundaki karakterler bu aynalar vasıtasıyla hem kendileriyle hem de diğer karakterlerle yüzleşir.

Olayların mekânı bir odadır. Oyunun başında ve sonunda bu evde yaşamış ve ölmüşlerin ruhları bulunmaktadır. Bu kişiler Birinci, İkinci, Üçüncü adamdır. Bir çift evi kiralamıştır. İlk başta ev eşyasızdır. Birinci, ikinci, üçüncü adamın ruhları görülmektedir. Kendi aralarında hayatın içinde seyreden olağan olaylar hakkında konuşmaktadırlar. Bu üzerinde konuştukları olaylar oyunun ilerleyen kısmında örneklerle karşımıza çıkacaktır. Bu üç adam farklı zamanda aynı evde yaşamışlardır. Kendi aralarında konuştuklarında ise hayatlarında ne oldukları ne olmak istediklerine dair düşüncelerini söylemektedirler. Eve genç yaşlarda bir çift bakmaya gelir. Yanlarında tellal da vardır. Erkek evi beğenirken kız ise karasız kalmıştır. Tüm bu yaşanan olayları izleyen 3 adam tespitlerde bulunurlar. Kız ve Erkek sonunda evi tutmaya karar verirler. İkinci bölümde eve taşınma ve sonrasında yaşanan gelişmeler işlenmiştir.

İkinci perdede yirmi yıla yakın zaman geçmiştir. Kız ve Erkek aynı evde oturmaktadır. Ardan geçen yıllara rağmen evde pek bir değişiklik yoktur. Bu kez genç bir kız görünmektedir. Bu kız yıllar önce o eve taşınan Kız ve Erkeğin kızıdır. Bu kızın bir de nişanlısı vardır. Genç kız nişanlısıyla evlenir. Uzağa taşınır. Babasının hastalığını öğrenmesiyle evine gelir. Bu süre 4 yıldır. Baba ölür. Anne kızıyla damadının yanına taşınır. Evin oğlu ise kendine başka bir ev tutmuştur. Bu yüzden evi boşaltmaya karar verirler. Eşyaların bir kısmını satmaya karar verirler. Anne ve kızı arasında geçen konuşmalarda eşyaların babanın ve geçmişe dair hatırası olduğu görülmektedir. Aile üyeleri evden çıkarken oyunun en başında olan üç adamın ruhu tekrar

belirir. Yanlarına bu sefer evin sahibi adamın ruhu da gelir. Oyunun sonunda bir kadın ve bir erkek evi kiralamak için gelir.

4.3.2. Temalar

4.3.2.1. Kimlik ve Bireyin Arayışı

Oyunda karakterler ayrı ayrı incelendiğinde sürekli olarak kendilerini ve başkalarını tanımaya çalıştıklarını görmek mümkündür. Olmak istedikleri ve oldukları kişi arasında sıkışıp kalmışlardır. Gerek evin eski sahipleri gerek aile bireyleri kimlik çatışması yaşamaktadır. İçsel çatışmalar ve benlik bunalımı öneli yer tutar. Karakterler kim olduklarını, neyi temsil ettiklerini ve nasıl bir hayat yaşadıklarını sorgular.

4.3.2.2. Gerçeklik ve Yansımalar (Aynalar)

Ayna metaforu oyun boyunca kendini göstermektedir. Ayna burada hem fiziksel hem de simgesel bir anlam taşır. Oyunun adında geçen ‘üç ayna’ sadece fiziksel bir nesne değil, karakterlerin iç dünyalarının, geçmişlerinin ve kimliklerinin yansıması olarak işlev görür. Gerçek ile hayal, geçmiş ile şimdi, benlik ile başkalarının yansıttığı ‘ben’ arasındaki sınır bulanıktır. Ayna metaforu aracılığıyla karakterlerin kendi içlerine ve birbirlerine yönelik farkındalıkları derinleştirilir.

4.3.2.3. Yabancılaşma

Bireyin kendine, çevresine ve topluma karşı yabancılaşması teması oyunun ruhunu belirler. Karakterler hem birbirlerine hem de kendilerine karşı mesafelidir; iletişimsizlik ve yalnızlık ağır basar.

4.3.2.4. Bellek ve Zaman

Oyun doğrusal bir zaman çizgisine bağlı kalmaz; geçmişle şimdi iç içe girer. Hafıza hem bireyin kimliğini oluşturan hem de onu kısıtlayan bir unsur olarak işlenir.

4.3.2.5. Toplumsal Eleştiri

Oyunda birey-toplum çatışması da hissedilir. Toplumsal roller, beklentiler ve bireyin bu yapılar içindeki konumu sorgulanır. Aksal, bu bağlamda bireyin iç dünyasındaki gelgitlerle dış dünyadaki baskılar arasında sıkışmışlığını gösterir. Bir Odada Üç Ayna, modernist bir yaklaşımla yazılmış, bireyin iç dünyasını, kimliğini ve varoluşsal sorgulamalarını derinlemesine ele alan bir oyundur. Sembolizm ve psikolojik derinlik, eserin hem edebi değerini hem de sahne gücünü artıran unsurlar arasında yer alır.

III. ADAM: (Olduğu yerden) İlk insanın ilk taşı oyduğu günden bu yana kadın değişmeyecek mi dersiniz? Havva da Adem'in bulduğu mağaraya ilk girişinde böyle davranmıştı gibi geliyor bana. (s.200)

ERKEK: Aramızda başlayan şey adına ne dersen de ilk önceleri böyle değildi.

KADIN: İlk başladığı zaman böyle değildi. (s.213)

KADIN: Ya bir kızım olursa demiştim! Yaşı geçer de evlenmezse...Evlenmemiş ihtiyar bir kızın annesi olmanın düşüncesi bile hoş değildi. (s.225)

KIZ: Doğru anne! Bazen düşünüyorum da üzüntülerimi paylaşmak için evlendiğim sonucuna varıyorum ben de. (s.226)

KIZ: Sen onlar gibi değilsin anne. Onlar iddialı. Erkekler çok iddialı. Bir düzen kurdular mı artık o hiç değişmesin istiyorlar. Alışkanlıklarını sarsacak biri araya girdi mi küçük de olsa birtakım şeyleri değiştirir korkusuyla ona düşman kesiliyorlar. Onunla burada yaşamaktansa hiç evlenmemek daha iyi...Doğrusu gideceğin için seviniyorum. (s.230)

KIZ: Anne, bir kız evlenirken herkesin onunla eğlenmeye kalkması neden? (s.250)

4.3.2.6. Yalnızlık

Oyunda her birey kendi başına ve var olma mücadelesi içerisinde. Her ne kadar aile olsalar da birbirleriyle aralarında geçen konuşmalarda bile bu yalnızlığı görmek mümkündür.

II. ADAM: Gene yokluğumuzun içinde yapayalnız kalacağız.

I.ADAM: Yok olmak neyse ama hatırlanmamak! Hiç hatırlanmamak!

III.ADAM: İnsanın adının bile anılmaması! (s.197)

4.4. TERSİNE DÖNEN ŞEMSIYE

4.4.1. Özet

Tersine Dönen Şemsiye ilk olarak İstanbul'da Oda Tiyatrosu'nda 1958 yılında oynanmıştır. Oyun üç perdeden oluşmaktadır. Oyunun başkarakterleri baba, kız ve haladır. Rıfkı sakın ve otoriter olmayan bir babadır. Şaziment ise her ne kadar baskın bir karakter gibi dursa da pasiftir. Sevda ise saf bir genç kızdır. Sevda'nın sevgilisi Cem ise şair ruhlu, aylak, işi gücü olmayan birdir. Süheyla ise Cem'in karısıdır. Evin hizmetçisi Fatma ise tembeldir. Oyunun mekanları ise sıradan evlerdir.

Oyun ilk olarak evin oturma odasında geçer. Saat akşam dokuzu göstermektedir. Sahnede Rıfkı ve kardeşi Şaziment vardır. Rıfkı elli yaşlarında, kısa boylu, sinirli bir yapıya sahiptir. Kardeşi ise hiç evlenmemiştir ve çok bilmiş bir yapısı vardır. Evin kızı Sevda geç saat olmasına rağmen eve gelmemiştir. Rıfkı kızı için endişelidir. Şaziment ise Sevda'nın bu durumda olmasının sorumlusu olarak abisini görür. Sevda'nın da annesinin geç saatlere kadar sokaklarda olduğundan bahseder. Rıfkı kızının da tıpkı annesi gibi bir gün evi terk etmesinden endişelidir. Sevda giderek annesine benzemektedir. Bu durum hem halasını hem de babasını tedirgin etmektedir. Evde Sevda'nın sözü geçmektedir.

Sevda eve gelir fakat evdekileri umursamaz. Yanında da erkek arkadaşıyla gelir. Evdekilere erkek arkadaşına karşı nazik davranmalarını ister. Baba bu durumdan hoşlanmasa da sesini çıkarmaz. Sohbetleri iyi ilerlemiştir. Aralarında geçen konuşmalarda Sevda ve Cem'in sadece üç saat on dakika tanıştıkları belirtilmiştir. Bu zaman diliminde birbirlerine âşık olduklarını söylemektedir. Rüzgârlı havada Sevda'nın şemsiyesinin ters dönmesiyle tanışmışlardır. Cem evine gitmek için oradan ayrılır. Cem gittikten sonra Rıfkı ve Şaziment kendi aralarında konuşurlar. Sevda Cem ile evleneceğini söyler fakat babası ve halası şiddetle karşı çıkar. Sevda onların ne dediğini pek de umursamaz.

İkinci perde bir hafta sonraki zamanla başlar. Cem ve Sevda'nın her gün görüşmesi hem etrafı hem de ailesini rahatsız etmiştir. Eve otuz beş yaşlarında Süheyla adında bir kadın gelir. İlk başta kimse bir anlam veremez. Süheyla Cem'in karısı olduğunu söyler. Eve Sevda ve Cem gelir. Süheyla ve Sevda yüzleşir. Odaya gelen Cem Sevda'yı öper. Bunu gören Şaziment bayılır.

Üçüncü perdede bu kez Süheyla ve Cem vardır. Altıncı kattaki evlerindedir. Süheyla uyumaktadır. Başında Cem'i görünce korkar. Boşanma davaları vardır. Süheyla artık kocasının bu hallerine dayanamamaktadır. Cem ise Süheyla'yı anlayışsızla suçlar ve yaptıklarından dolayı pişmanlık duyduğunu ve karısına geri dönmek istediğini söyler. Kapı çalar. Sevda gelmiştir.

Arkasında babası ve halası da vardır. Süheyla ve Sevda tartışırlar. Baba ve halanın da dahil olmuştur. Cem diğer odaya gider ve bayılmış numarası yapar. Sevda ve ailesi orayı terk eder. Cem ayağa kalkar ve Süheyla sevinir. Son olarak Şaziment kocasını rüzgârlı havalarda tersine dönen şemsiyelerle ilgilenmemesi yönünde tembihler.

4.4.2. Temalar

4.4.2.1. Yabancılaşma

Oyundaki karakterler hem çevreleriyle hem de birbirleriyle anlamlı ve sağlam bir ilişki kuramamaktadırlar. Rıfkı'nın kendi kızına söz geçirememesi kendisini bırakıp giden eşini unutamaması, kızıyla arasında gerçek bir baba kız ilişkisi görülememektedir. Süheyla ve Cem arasında sağlam bir karı koca ilişkisi bulunmamaktadır. Özellikle Cem'in şairliği, aylaklığı oyun boyunca kendini göstermektedir.

CEM: Ne istediğimi biliyor muyum sanki? (Bir sessizlik) Ne istiyorum? Yaşamaktan umduğum ne? (Bir sessizlik) Bir bilebilseydim! (Bir ara) Bilmek için neler vermezdim. (Gittikçe içten) Süheyla, ben hiçbir zaman ne istediğimi bilemedim değil mi? Hiçbir zaman istediğini bilen bir adamın rahatlığını duymadım Böyle yaratılmışım, ne gelir elimden. (Bir sessizlik) İnsanın ne istediğini bilmemesi fena bir şey. (s.355)

CEM: Benimle içten eğleniyorsun. (Bir sessizlik. Yavaşça) Her zaman için gerçekten kaçtım. Bir hayal kovaladım boyuna. (Bir sessizlik. Birden yüksek sesle) Her zaman bir işe yaramamanın acısını duydum. Beni bitiren de bu ya işte. Bir işe yaramamanın, bir şey yapamamanın acısını duymak. (s.355)

4.4.2.2. Kuşak Çatışması

Oyun boyunca Sevda ve babası arasında yaşanan gerilimler bu temayı ön plana çıkarmaktadır. Özellikle hala Şaziment ağabeyiyle Sevda'nın yetiştirilmesi hususunda sürekli bir kavga halindedir. Sevda'nın da tıpkı annesine benzediği ve onun gibi çekip gideceğini düşünmektedir.

ŞAZİMENT: Bir hayal için. Sevda'yı hiçbir şeye aldırmayan, biz büyüklerin sözüne kulak asmayan bir insan olarak yetiştirmek istemen bilmem ki doğru muydu? Bana öyle geliyor ki annesinin bir örneğini her zaman gözlerinin önünde bulundurmak için kızının da ona benzemesine çalıştın. Ama bu sana pişmanlıktan başka bir şey vermeyecek. (s.287)

ŞAZİMENT: Onun iyiliği için, geleceğinin daha iyi olması için sert olmalısın. Babamız zaman zaman beni kırmasaydı ben bugünkü ben olur muydum? Kim bilir, rahmetli kaşlarını çatmayı bilmeyen bir baba olsaydı belki ben de bir sokak sürtüğü olup çıkacaktım. Erkeklere karşı soğuk

durmasını, onların iyi olmayan isteklerini kırırvermesini bilmeyecektim. Niye saklamalı, benim de çocukluk, gençlik günlerimde şeytanın kulağına bir şeyler fısıldamak istediği anlar oldu. Ama bütün isteklerimi yendim. Hem öylesine yendim ki bugün birini bile hatırlamıyorum. Şimdi geriye dönüp baktığım zaman tertemiz, gölge düşmemiş bir ömür görüyorum da övünüyorum. Ben tertemiz, gölgesiz diyorum. İsteyenler bomboş desin. (s.291)

RIFKI: İlk evlenen siz değilsiniz ya. Biz de evlenmiştik, evlenmiştik ama işi kararlaştıran biz olmamiştık. Büyüklerimiz kararlaştırmıştı. Ne benim düşüncemi almışlardı ne de annenin. (s.211)

SEVDA: Baba, dikkat ediyorum, sizin yaşınızda olanların garip bir mantığı var. Bir kızla bir erkek ayrı ayrı pekâlâ yaşayıp giderlerken evlenmeleri sözü ortaya atıldı mı nasıl geçinecekleri bir muamma oluyor. Bugün nasıl yaşıyorsak o zaman da öyle yaşayacağız. Ekmekle suyla havayla. Şimdi olduğu gibi. (s.313)

SEVDA: İnsanlar bazen yüzkaralarını da severler, baba. (s.314)

Tabii, size göre sevmek çıldırmak demek. (s.314)

RIFKI: Sevda'nın budalalığına kızıyorum Şaziment. Kendime kızıyorum. Hayata kızıyorum. Talihe kızıyorum. Bizimki de ne teşneymiş böyle çirkin işlere. (s.331)

4.4.2.3. Cinsiyet ve Kimlik

Kadınların farklı özellikleriyle ayıplanması, kınanması oyun boyunca görülmektedir. Özellikle kendisi de bir kadın olan Şaziment bunu sıklıkla yapar.

RIFKI: Başında kavak yelleri esen kadınlara öyle kızıyorum ki! Ne kadar münasebetsiz, manasız, kof oluyorlar. (s.319)

ŞAZİMENT: Bir de kendilerine sor sen onu! Hanım hanımcık edebiyle yaşayan kadınları nasıl hor görürler, nasıl onlara aptal, beceriksiz sen de gibilerden bakarlar. (s.319)

RIFKI: Bana dünyanın en çekilmez, yenmez yutulmaz yaratıkları kimlerdir diye sorsalardı gözünü bile kırpmadan aşık kadınlardır derdim. Düşün söylemesi bile ne gülünç ne iç sıkıcı. Aşık kadınlar! (s.319)

4.4.2.4. Cinsiyet ve Toplum

ŞAZİMENT: Doğrusu yaşadığımdan hoşnutum. Ne ağzımın tadı bozuldu ne de okumaktan tat alamaz oldum şimdiye kadar. Şükür Tanrıma her zaman için sağlığı yerinde bir insan olarak yaşadım. Bir erkek için rüzgârda yaprak gibi titremek küçüklüğü yazılmamış alnıma. (s.319)

4.4.2.5. Absürtlük ve Komedi

Oyun baştan sona absürt durumlar barındırmaktadır. Sevda ve Cem'in rüzgârlı bir akşamda tersine dönen bir şemsiye yüzünden tanışması ve âşık olmasıyla sonrasında yaşanan olaylar komiktir. Sevda ve Cem ne kadar süre tanıştıklarını 'tam üç saat on dakika' şeklinde belirtmektedirler.

SEVDA: Cem! Bu kadarı da çok. Doğru dürüst evime gelirken hangi şeytan seni karşıma çıkardı, hangi rüzgâr şemsiyemi tersine çevirdi de...(Bir aralık) İlk sözün şemsiyemin tersine çevrildiğini söylemek oldu, değil mi?

CEM: Ne yaparsın? Rüzgârlı havalarda tersine dönen şemsiyeler çok kere erkeklerin işlerine yarar.(s.302)

SÜHEYLA: Hiçbir insan uyurken onun kadar horlamaz. Horultusu asabımı bozardı da duymamak için başımı yastığın altına sokar, ellerimle kulaklarımı tıkdım. (İçten görünerek) Sonra biliyor musunuz? Uyurken her zaman ağzı açıktır. Sonra yüzü de o kadar çirkinleşir ki. Nasıl söyleyeyim? Aptal, manasız bir yüz getirin gözünüzün önüne, öyle işte. (s.343)

SEVDA: Vah zavallı Cem. Ben bir gününe dayanamadım. Sen yıllarca nasıl çekmişsin! (s.345)

SÜHEYLA'NIN SESİ: Rüzgârlı havalarda bir şemsiyenin tersine döndüğünü görürsen bir daha bakmadan geç. Olmaz mı? (Bir sessizlik) Olmaz mı diyorum canım, neden karşılık vermiyorsun? (Bir sessizlik) Tersine dönen şemsiyeler insana yolunu şaşırtıyor, değil mi Cem? En iyisi aldırılmamak. (Bir sessizlik) Niye susuyorsun? Bir şey söylesene (s.378)

4.5. KAHVEDE ŞENLİK VAR

4.5.1. Özet

Kahvede Şenlik Var adlı oyun 1965 yılında yazılmış olup ilk kez 4 Ekim 1965 günü Ankara Devlet Tiyatroları Yeni Sahne’de oynanmıştır. Oyun içerisinde absürt öğeler barındırmaktadır. Oyunun karakterleri Kadın, Erkek ve Garson’dan oluşmaktadır. Mekân olarak ise yazlık bir kahvehane seçilmiştir.

Oyunun birinci bölümü mekân ve garson tasviriyle başlar. Garson giyimiyle palyaçoğu andırmaktadır. Kıyafetinin yanı sıra hareketleriyle de tıpkı bir palyaço gibidir. Garson’un görevi sadece garsonluk değildir. Hem oyunun diğer karakterleri kadın ve erkeği idare eder hem de seyirciyle konuşur. Oyun Garson’un konuşmasıyla başlar. Kahveye otuz beş kırk yaşlarında bir erkek girer. Elinde silindir bir şapka vardır ve resmi giyinmiştir. Erkek bir kadını beklemektedir. Erkeğin iyi bir işi, çok parası vardır. Hali vakti yerindedir. Kendisini tam evlenilecek ideal bir koca adayı olarak görmektedir. Erkek, Kadın geldiğinde garsondan yardım etmesini istemektedir. Erkek’in bu bekleme sürecinde zihninden evlilikle ilgili çeşitli düşünceler geçmektedir. Kadın gelir. Üzerinde tuvalet vardır. Başında çiçekli bir şapka elinde ise mavi bir şemsiye vardır. Kadın kahveyi beğendiğini söyler. Kadın da tıpkı Erkek gibi kahveye evlenmek için geldiğini söyler. Kadın da Garson’dan Erkek’in de istediği gibi övmesini ister. Bu hususta garsona büyük iş düşmektedir. Kadın ve Erkek birbirlerini beklerken sıkılmışlardır.

Oyunun ikinci bölümünde Garson aradan çekilir ve büyük buluşma gerçekleşir. Erkek ilk olarak konuşmaya başlar. Bütün kent dolaştığını en güzel yerin kahve olduğunu söyler. Günlük, sıradan konulardan bahseder. Asıl önemli konu olan evliliğe sıra gelmemiştir. Kadın bu noktada Erkek’in üzerine gider. Kadın Erkek’e göre daha duygusal bir yapıdadır. Erkek evliliğe daha toplumsal açıdan ve pragmatist bakar. Kadın hayata daha romantik bir açıdan bakmaktadır. Garson Kadın ve Erkek arasındaki iletişimsizliği seyircilere dönük yorumlar. Erkek evlilikten beklentilerini sıralar. Kadın bu düşüncelerden hoşlanmaz. Gitmek ister. Erkek izin vermez. Evlilikten beklentilerini sıralama sırası Kadın’dadır. Kadın’ın düşünceleri ve beklentileri Erkek’in hoşuna gitmez. Erkek gitmek ister, Kadın izin vermez. Bir ara Garson elinde merdivenle gelir, Kadın’ın çocukluk aşkını canlandırır. Erkek ise hiç çocukluk aşkı olmadığını söyler. Kadın ve Erkek konuşmanın sonunda anlaşamadıkları sonucuna varırlar. Garson araya girer ve arabuluculuk yapar. Adeta bir toplum kılığına girerek evlenmeleri gerektiğini söyler. Düğün Marşı çalar ve Garson, Kadın ve Erkek’in ellerini tutuşturur. Hemen tebrik telgrafları gelmeye başlar. Herkes onları birbirine yakıştırmaktadır.

4.5.2. Temalar

4.5.2.1. Kadın-Erkek İlişkileri

Kahvede Şenlik var oyununun önemli karakterleri adları dahi olmayan Kadın ve Erkek'tir.

Oyunun girişinde Garson Kadın ve Erkek arasındaki ilişkiyi daha doğrusu zıtlığı tanımlamaktadır. Tabii Garson bunu seyircilere dönük olarak yapmaktadır.

GARSON: ...Hani şu demin sözünü ettiklerim. Bir kadınla bir erkek. İkisi birlikte mi, ayrı ayrı mı, bilmiyorum. Uyuşmanın da uyuşmazlığın da en büyük örneği kadınla erkek. Akla kara yalanla gerçek, ağustos böceğiyle karınca....Erkek aksa kadın karadır, kadın gerçekse erkek yalan, erkek ağustosböceğiysen kadın karınca. Bu bir denge işidir. O kadar! Bütün bu ikilikler olmadan dengeyi bulan kadınlarla erkekler de vardır. Ama bizim işimize yaramaz onlar, tiyatroya çıkarmayız biz onları! (s.385)

Garson Erkeğin gelmesiyle bu kez onunla konuşmaya devam eder.

GARSON: Düşünün! Şunu düşünün! Size pek de önem vermeden işine gider gibi süslenmeden ama tam vaktinde gelen bir kadın mı iyi sizin için? Yoksa aynanın karşısında sizi düşünerek uzun uzun hazırlanan sonra tam kapıdan çıkarken kendini yeterince güzel bulmadığı için geriye dönen, bu kez aynanın karşısında bir başka türlü süslenen, bu işi iki kez aynanın karşısında bir başka türlü süslenen, bu işi iki kez, üç kez, dört kez, beş kez, yineleyen bu yüzden de sizi yarım saat bekleten kadın mı? (s.387)

GARSON: Bunu unutmayın. Ne kadar çok bekletiliyorsanız o kadar çok önemseniyorsunuz demektir. (s.388)

Erkek Garsondan kendisini yüceltmesini, övmesini istemektedir.

ERKEK: Evet, ne diyordum? Doğrusu çetin bir yoldu benim geçtiğim yol! Şimdi pek de kolay elde edemediğim bir güvenliği, isterse bir işaretiyle sunacağım ona. İstiyorum ki değerim bilinsin, ağırlığım olanca gücüyle görünsün ortada. Bay Garson, yüceltin beni. Erkekliğin gereği değil midir bir kadının karşısında yücelmek? O erkek alçakgönüllüyse başkasının ağzıyla yüceltilmek? (s.392)

Garson Kadın'ın gelmesiyle bu kez onunla ilgilenir.

GARSON: Ah, bu genç kızların bu 'bilmiyorum'ları...Öyle severim ki. En kesin bilgilerini 'bilmiyorum'larının altına gizlediklerini sandıkları zaman alımları nasıl bir kat artar. (s.400)

Kadın da Erkeğe karşı övülmek ister. Bunu Garson'dan yapmasını ister.

KADIN: Beni yüceltin Bay Garson! (Çok kısa bir süre) Tanımadığım, bilmediğim...o kaba adama karşı beni yüceltin. Değerimi bütün ağırlığıyla ortaya koyun. Yapar mısınız bunu benim için? (s.404-405)

4.5.2.2. Absürtlük

Oyunun temel temalarından biri de absürtlüktür. Oyunun karakterleri olayları kendi çerçevelerinden inceledikleri için diyaloglarda yer yer karşımıza çıkmaktadır. Garson kadınlar için kadınbilim diye şey olduğunu söyler. Erkeğin kadınbilimden haberi yoktur. Garson oradan buradan öğrendiğini, kendini yetiştirdiğini ifade etmektedir. Erkek kadınbilimin okullara konması gerektiğini sitemkâr bir şekilde söyler.

GARSON: Hiç şaşmam. Kadınbilim ayrı bilimdir bayım.

ERKEK: (Keserek) Kadınbilim mi? Neymiş o? Göstermediler bize okulda?

GARSON: Bize de göstermediler mi ama çok önemlidir, bayım. Boğazınıza dizmeden iki lokma yemek yemenin, kemiklerinizi dinlendirerek aralıksız sekiz saat uyumanın, bir kahvede caddeden geçenlere bakarak bir bardak çay içmenin altın anahtarıdır. (s.416)

Oyunun bir diğer absürt ve komedi kısmı ise Garson'un Kadın ve Erkek için Düğün Marşı çaldırmasıdır.

GARSON: (Sahnenin arkasına giderek bağırır.) Hey! Kim var orda? Düğün Marşı'nı çalar mısınız? (Bir sessizlik) Düğün Marşı! (Kısa bir sessizlik) Ne bekliyorsunuz? Ben bandı hazırlamıştım, çalsanıza! (Kısa bir sessizlikten sonra Düğün Marşı'yla ilgili olmayan, karmakarışık, parazitli bir müzik duyulur.) Ahmaklar! O değil! O değil! (Müzik kesilmez gene bağırır.) Kesin şunu be! Budalalar, kesin şunu! (Müzik kesilir. Kısa bir sessizlik. Düğün Marşı duyulur. Garson'da müziğe uygun bir yürüyüş. Kadın'la Erkek taş kesilmiş dinlerler. Garson, ikisine sırayla ayrı ayrı ellerini uzatarak) Bayan! (Bir susuş) Bayım!

(Önce Kadın sonra Erkek küçük, uyumlu adımlarla büyülenmiş gibi Garson'un yanına giderler. Garson ikisinin ellerini birbirine tutuşturur. Kadın hemen Erkek'in koluna girer. Erkek'in elinde çiçek demeti, Kadın'ın elinde şemsiyesi küçük adımlarla sahnede dönerler. GARSON bu arada masalardan birinde duran torbadan şenlik kağıtlarını, şeritleri onların çevrelerinde dönerek üstlerine savurup atar. Müzik durur.)(s.447-448)

Oyunun sonunda Kadın Erkek'in koluna girer. Düğün Marşı çalar. Etraflarında insan varmış gibi selam verirler ve çıkarlar. Burada komik olan kahvede Garson'dan başka kimse yoktur.

4.5.2.3. Evlilik

Evlilik, bu oyunun en temel temasıdır. Oyunun kalbinde bu tema yatmaktadır. Aksal, görüşlerini bu tema etrafında belirtmektedir. Oyunun üç karakteri de evlilik için gerçekleştirilen görüşme için vardır. Evlilik için bir araya getirildikleri görülmektedir. Kadın ve Erkek evlenmeyi kendi yaratılışlarına ve topluma göre değerlendirmektedir. Oyun boyunca evlilikten beklentilerini, anlaşmazlıklarını görmek mümkündür. Garson da yer yer kendi görüşlerini belirtmekten çekinmez.

GARSON: Bir evlenme, insanı daha kötü bir evlenmeden korur.

ERKEK: Evet, korunmam gerekiyor artık. Otuz beşimi geçtim. Saygıdeğer bir işim, küçümsenmeyecek bir param, uysal bir huyum var. Anam babam yok, sağlığım da yerinde.(s.389)

Erkek, Kadın'a kendince kadının tanımını yapmaktadır. Bu tanım daha çok maddi şeyler üzerinedir.

ERKEK: Benim için bir kadın...benim için bir kadın, evimin eşyamin...çoluğumun çocuğumun...şuyumun buyumun...

KADIN: Susmayın, yoruyorsunuz beni.

ERKEK: Odumun ocağımın...adımın sanımın...

KADIN: Evet? Söyleyin...

ERKEK: (Bir solukta) Bakarı ve koruyandır. (s.421)

Erkeğe göre Kadın vazgeçilmezdir, olmazsa olmazdır.

ERKEK: Bir erkeğin kadınsız yaşamasının çorak bir ülkeye benzediğini biliyor musunuz? (s.428)

Garson oyununun ilerleyen kısmında şu tespiti yapar.

GARSON: Peki, söyleyin bana bayım, yarım saatte anlaşılmamak, anlaşma umudunu tüm kaldırır mı ortadan? Bu yarım saatlik süreyi uzatacak bütün bir ömre yayacaksınız. Umut kesilmez!

ERKEK: Anlamıyorum?

GARSON: Çok açık. Anlaştığınız için evlenmeyeceksiniz. Anlaşmak için evleneceksiniz. (s.442)

Erkek Garson'a gitmeden önce bir berbere, bir giyimevine, bir kuyumcuya uğrayıp uğramayacağını soruyor. Sebebi ise yine kadınlarla ilgilidir. Erkek burada bir evlilikte kocanın görevlerinden de bahsetmektedir.

ERKEK: Bir erkek, karsının saçıyla başıyla giyimiyle kuşamıyla yüzüğüyle küpesiyle yücelir biraz da. Bir erkek bayramda, seyranda, dinlenme günlerinde karısını öteye beriye götürmesiyle yücelir biraz da. (Kesik kesik kahkahalarla güler.) Bir erkeğin iş alanında ne kadar güvenilir olduğunun şaşmaz aynasıdır karısının kılığı. (s.446)

4.5.2.4. Aile

Bir diğer öne çıkan tema ailedir. Evlilik beraberinde hem aile olmayı gerektirir hem de akrabalık ilişkilerini de ortaya çıkarır. Oyunun ilerleyen kısımlarında Kadın ve Erkek aile ve akrabalar konusunda pazarlık yapmaktadırlar. Kadın Erkek'ten ailesine sonsuz bir saygı istemektedir. Erkek de ailesine sonsuz bir saygı yükü altında olduğunu söylemektedir. Kadın ilk olarak annesi, babası, iki erkek kardeşi, iki kız kardeşi, dedesi, anneannesi, anneannesinin babası, dayısı şeklinde sıralar. Erkek şaşkındır. Konuşma gittikçe gülünç bir hal alır.

ERKEK: Şimdi siz...Anlayamıyorum...Şimdi siz...(Birdenbire) Umarım ki bayan bu kadar kalabalık bir aile, hep birlikte oturacağımızı düşünmüyorsunuz.

KADIN: Tabii düşünüyorum. Hangisinden ayırabilirsiniz beni?

ERKEK: Ama nasıl olur bayan, nasıl olur? Bu kadar kalabalık? Bu kadar değişik bir kalabalık?

KADIN: Hiçbirinden ayırlamam. Babamdan, annemden olmaz. Kardeşlerimden, kız kardeşlerimden hiç olmaz. Yatalak büyükbabamla yatalak büyükannemi nereye bırakabilirim? Düşkünler evine mi, sokaklara mı, çöplüklere mi? Dayımı...durmadan aksıran, öksüren, tüküren, sümküren, tıksıran, sabahlardan akşamlara, akşamlardan sabahlara değin alt dudağını, üst dudağını, sonra gene alt dudağını, gene üst dudağını yalayan hindiler gibi düşünen, tavuklar gibi eşinen bitliler gibi kaşınan peltek dayımı...kimlere bırakabilirim? Köpeklerle mi kurtlara mı çakallara mı?

ERKEK: Ama bayan yaşamamızın bir cehennem olacağını düşünün.

KADIN: Onlarsız yaşamak cehennemdir asıl.

ERKEK: Annenizle babanızı anlıyorum ama öbürleri? Evet desem, diyemem ya kendimi küçük bir hastane açmış sayacağım. (430-431)

Erkek çocuklarının yazar, ressam, oyuncu olmasından endişe etmektedir. Eğer çocukları bunlardan biri olursa kendini yazacağından, çizeceğinden, oynayacağından korkmaktadır. Kadın erkeğin böyle düşünmesinden oldukça şaşkındır.

ERKEK: Evet, evet. Sanatçı. Ben hiç sanatçı görmedim ama güvenilmeyecek insanlar olduklarını çok duydum. Babalarının diktiği taşın yanına bir taş daha koyacak yerde babalarının parasıyla haylaz bir ömür tükettiklerini çok duydum. (s.423)

4.5.2.5. Eğitim

Oyunun sadece bir yerinde eğitimin önemine değinilmiştir. Oyunda Kadın ve Erkeğin eğitimle ilgili görüşleri çocuklar konusunda ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bir yerinde değinilmiş olsa da önemlidir.

ERKEK: Zararlı her şeyden. Havadan sudan, tozdan topraktan, yağmurdan güneşten, evden sokaktan, kuduzdan uyuzdan, üşenmekten düşünmekten...

KADIN: Nasıl? Yolu ne bunun?

ERKEK: Eğitim yolu bayan, Beden eğitimi ve kafa eğitimi... (s.422)

4.6. KRAL ÜŞÜMESİ

4.6.1. Özet

Sabahattin Kudret Aksal'ın Kral Üşümesi ilk olarak 1969 yılında Ankara Devlet Tiyatrosu Yeni Sahne'de oynanmıştır. Oyun iki bölümden oluşmaktadır. Kral Üşümesi diğer oyunlardan ayrı bir yere sahiptir. Diğer sekiz oyunun aksine karakterleri sıradan insanlar değildir. Başkarakter Kadın ve Erkek şeklinde değil yirmi dokuz yıl tahtta olan bir Kral'dır ve saraydakilerdir. Burada diğer oyunlarla benzer noktası karakterlere bir isim verilmeyişidir. Kral, Kraliçe, Kolcu, Saray Bakanı, Genç Kız, I. II. III. Bastonlu Bay ve I. II. III. Şemsiyeli Bayan şeklindedir. Olayların geçtiği mekân ise karakterlerden hareketle saraydır. Oyunun temelinde iktidar, güç, otorite gibi kavramlar sorgulanmış olup bireyin ütün bunlar karşısında ne kadar varolabileceği üzerinedir. Alışılmış düzen, sistem, çürümüşlük gibi toplumsal konular üzerine bireyi düşünmeye sevk etmektedir. Oyun gerek karakterler gerek değindiği konular açısından toplumsal eleştiri niteliği taşımaktadır.

Birinci bölüm bir saray odası tasviriyle başlar. Sahneye Kral girer. Elli yaşlarındadır. Üstünde koyu renk bir sabahlık vardır. Elbisenin hangi çağa ait olduğu bilinmemektedir. Bu Kral'ın kim olduğuna dair bir fikir olmaması için Aksal tarafından belirtilmiştir. Kral düşünceli bir halde Kolcu'yu yanına çağırır. Kral Kolcu'da çok üşüdüğü için kalorifer yakmasını, çok karanlık olduğunu söyleyerek daha çok aydınlık istediğini söyler. Kolcu Kral'ın bu haline şaşırır. İçerisi gayet sıcak ve aydınlıktır. Saray bu zamana kadar ona hep sıcak ve aydınlık gelmiştir. Odadaki telefon çalar. Kral yanlış numara deyip telefonu kapar. Kolcu Kral'ın bu denli üşümesine ve karanlıkta kalmasına 'kral üşümesi' şeklinde teşhis koymuştur. Kral Kolcu'dan bütün saray halkını toplamasını ister. Kraliçe görünür. Giyimi oldukça özenlidir. Olağanüstü bir şeyler olduğunu sezmiştir. Saray Bakanı da gelir ve Kral'a sadakatle bağlı olduğundan bahseder. Kral etrafındakilere toplantının ülkesi ve halkı için ne kadar önemli olduğunu söyler. Kral, babasını öldüğünden beri tahtta olduğunu ve üşüdüğünü söyler. Bu üşümesi evlenme ve ülke işleriyle artmıştır. Saray Bakanı Kraliçe'ye o gün Kral'ın tuhaf olduğunu söyler. Gün ağarmaya yaklaşmıştır. Sahneye Kraliçe'nin kız kardeşi olan Genç Kız girer. Genç Kız'ın üzerinde upuzun bir gecelik vardır ve yalınayaktır. Söyleyecekleri olduğunu fakat korktuğu için söyleyemediğini ifade eder. Kral ise Gen Kız'a korkmamasını ve cesur olmasını söyler çünkü kendisi de yıllardır aynı durumdadır. Kraliçe ve Saray Bakanı bu konuşmaların gidişatından rahatsız olurlar ve Kral'ı sakinleştirmeye çalışırlar. Kral koltuğuna oturur. Etrafındakiler Kral'ı selamlar. Ortamın havası artık değişmiştir çünkü artık rahatça konuşamayacaklardır. Kral tahtı bırakacağını söyler. Kraliçe ve Saray Bakanı şaşkınlırlar ve inanmak istemezler. Genç Kız bu durumu olağan bir

şekilde karşılar. Kral halkına tahtı bırakacağını ve sarayı terk edeceğini açıklar. İlk defa kendini iyi hissettiğini aklının yerinde olduğunu söyler. Kral aşırı üşüdüğü için tahtı bırakmak istediğini söyler. Kral çocukluğundan beri yalnız olduğunu ve hissettiğini söyler. Giderek artan bir yalnızlıktır bu. Kraliçe bu sözlere bozulmuştur. Kral sürekli çalan telefonun fişini çeker. Kral şehre baktığında sessizlik görür. Genç Kız ise Kral'ın bu halini bir ozana benzetir. Kraliçe bu durumu tarihin büyük bir utançlığı olarak görür. Kral tahta kendisinin yerine oğlunun geçeceğini söyler. Kraliçe ise böyle bir şeyin mümkün olamayacağını söyler. Çünkü oğlunun Kral olamayacağı olgunlukta olduğunu iddia eder. Kral herkesi odadan çıkarır. Genç Kız'la yalnız kalır. Aralarında geçen konuşmalardan birbirlerine âşık oldukları anlaşılmaktadır. Genç Kız sevgisinin Kral'a yeterli gelmediğini söyler. Kral ise sadece onun yanında olduğu zaman üşümediğini söyler. Kral Genç Kız'dan ayrılmak ister ve onsuz yaşamasını tembihler. Kral özgür olmak istemektedir. Odaya Güvenlik Yönetmeni gelir. Telefonlarına bakılmadığı için sinirlidir. Kral'ı tutuklamaya gelmiştir. Kral 'ın ilk defa buyruğuna uyulmamıştır. Güvenlik Yönetmeni bu yetkiyi sistemden almıştır.

İkinci Bölüm Kral'ın yargılanması ile başlar. Mekân ise taşla döşeli bir odadır. Birinci perdenin koyu renk dekorunun aksine açık renk dekor vardır. Zaman ise ertesi günün saat onudur ve aydınlıktır. Yargıçlar için iki koltuk, koltukların önünde bir masa, bir savcı yeri bulunmaktadır. Bir iki tabure bir de sanık için yer vardır. Bütün bunlar alışılmış bir mahkeme salonundan uzaktır. Güvenlik Yönetmeni başkanlık görevini Saray Bakanı'na verir. Güvenlik Yönetmeni savcı diğer yargıç da Kraliçe'dir. Başka da kimse yoktur. Mahkemeye tanık olarak halktan bastonlu baylar ve şemsiyeli bayanlar katılacaktır. Kral huzura çıkar ve ortamı adeta bir tiyatro sahnesi gibi bulur. Saray Bakanı ve Güvenlik Yönetmeni krallığı koruduğu iddiasındadır. Tanık olarak ilk önce baylar çağırılır. Aynı giyimli ve ellerinde bastonlu baylar gelir. Birinci Bastonlu Bay, İkinci Bastonlu Bay ve Üçüncü Bastonlu Bay sırayla söz alarak konuşurlar. Kral'ın tahtı bırakmasının ardından ülkenin içine düştüğü olumsuz durumlardan bahsederler. Şemsiyeli Bayan'larda aynı şekilde giyinmişlerdir ve ellerinde şemsiye vardır. Birinci Şemsiyeli Bayan, İkinci Şemsiyeli Bayan ve Üçüncü Şemsiyeli Bayan'da Kral'ın tahtı bırakmasının sonuçlarını kadın gözünden değerlendirmişlerdir. Güvenlik Yönetmeni Kral'ın bu tavırlarını ozan ve şairlerden etkilenmesine bağlar. Bir süre ülkenin düzeni ve özgürlük gibi konular konuşulduktan sonra karar anı gelir. Herkes Kral'ın kurşuna dizilip idam edilmesi gerektiği kanaatindedir. Son sahnede herkes çıkar. Kral ve Genç Kız yalnız kalır. Birbirlerine son sözlerini söyleyip vedalaşırlar. Önde Kral arkasında Kolcu çıkarlar. Dışarıdan tek bir boru sesi gelir. Kral kendi sonuna doğru gitmiştir.

4.6.2. Temalar

4.6.2.1. Yalnızlık ve Yabancılaşma

Bu tema oyunun en temel temasıdır. Kral'ın içinde bulunduğu tam olarak budur. Kral, çevresindekilerle gerçek bir bağ kuramaz. Halkı, danışmanları hatta ailesiyle bile derin bağlar kuramamıştır, ilişkileri yüzeyseldir. Güçlü gibi görünen Kral'ın çevresinden kopuşu görülmektedir. Bu da onun yalnızlaşmasına ve içsel olarak yabancılaşmasına neden olur. Üşümesi ve karanlıkta olması fiziksel bir durum değil ruhsal durumunun metaforudur. Aksal burada bireyin modern dünyada yaşadığı iletişimsizlik ve duygusal izolasyonunu da ele alır.

KRAL: Daha çok aydınlık istiyorum! Daha çok aydınlık! Bu geceyi, geçmişe doğru uzanan, nerde bittiği bilinmeyen bütün geceleri ısıtacak kadar aydınlık! Geleceğe doğru uzanan, nerde biteceği bilinmeyen geceleri de! Öyle bir ışık ki Kolcu, göz gözü görmesin aydınlıktan. (s.461)

KOLCU: (Kendi Kendine) Kral Üşümesi bu! Babası da böyleydi, babasının babası da. (s.463)

Kral babasının ölümünden beri üşüdüğünü bu üşümenin evlenince ve tahta geçerek arttığı söyler. Onun böyle hissetmesinin sebebi gittikçe kendine yabancılaşmasındandır.

KRAL: Hep üşüdüm. Babamın ölümünden bu yana her gün biraz daha çok, biraz daha içten. Babam Yüce Kral'ın cenaze töreninde, pencerelere, balkonlara, evlerin çatılarına tünemiş halkın arasından ağır ağır yürürken... üç gün sonra tahta çıkma töreninde boru seslerinin süslediği söylevleri dinlerken başlayan bir sıtmanın belirtisi... (Birden Kraliçe'ye) O zaman daha evli değildik, sonra evliliğimizin ilk gecesinde sizin yatağınızda büsbütün arttı. Anlamış mıydınız? (s.468-469)

SARAY BAKANI: Bir ocak yanıyorsa bir ülkede, kralın yüreğinde yanar...Unutmuştu bunu. (s.513)

GÜVENLİK YÖNETMENİ: O da şu son aylarda kendini uzaktan şöyle bir görseydi tutuklamadan edemezdi. Size bir şey söyleyeyim mi? Yaptıkları az değildi. (Bir susuş) Üşüyordu...Durmadan üşüyordu! (s.513)

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Işığı az buluyordu! Daha çok aydınlık, daha çok aydınlık! Diye bağıırıyordu. (s.513)

SARAY BAKANI: Sarayı öyle bir ışığa boğmuştu ki, bizim gözlerimiz bozulmaya başlamıştı. (s.513)

Güvenlik Yönetmeni Kral'ın bu halinin aniden değil uzun bir süreç olduğunu düşünmektedir.

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Hayır! Hayır! Birdenbire olmamıştır. Hiçbir şey birdenbire olmaz! Yavaş yavaş olur.

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Bir oyun sözü tutturmuşsunuz...Benim işim oyunla değil. Benim konum, gerçek! Anlıyor musunuz?

KRAL: Hangi gerçek?

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Gerçek bir tek! Sizin söylevlerinizde söylediğiniz, bizim de dinlediğimiz..

KRAL: Ben de biliyorum, bir tek! Ama o bir tek gerçeği bulabilmek için söylevlerimde geçen gerçeğin karşıtı gerek! Yığınla gerçeği eskiterek eskimeyecek olanı bulmak gerek! Budur düşünmek! (İyi yüreklilikle) Anladın mı, oğlum?

Üşüyordum...Yavaştı üşümem. Beni suçlarken sözünü ettiğiniz o törende de üşüyordum, şimdi de.(s.542-543).

KRAL: (Kısa bir susuştan sonra) Neden üşüyorum? Bilmek ister misiniz?

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Evet, evet. Sözlüğümde bu deyimın karşılığı yok! Bugün de, bugünden sonra da işime yarayabilir.

KRAL: Yalnızlığımdan! Ama bu, ne çiçek kokularının ortalığa sindiği ilkyaz akşamlarında bir delikanlının yalnızlığı ne de kış gecelerinde ocağının küllenmeye yüz tutmuş kıvılcımlarını sayan bir ihtiyar adamın! Birini çoktan geçirdim, öbürüne daha ulaşmadım.

KRALİÇE: (Güvenlik Yönetmeni 'ne) Sorun, söylesin.. Kimin yalnızlığıymış bu?

KRAL: Düşüncesinde de eyleminde de tekliğini yaşayan Kral'ın!

SARAY BAKANI: Sizin yalnızlığınızla baş başa bırakmak için az mı savaştım. Durmadan itiyordunuz beni.

KRAL: İstediniz mi bilmiyorum? Ama isteseydiniz de başaramazdınız.

SARAY BAKANI: Neden başaramazmışım?

KRAL: Sesiniz benimkine çok benziyordu. (s.544).

KRAL: Ne yapabilirdiniz ki? Benim yalnızlığımı büyütmek için yaratılmıştınız!

KRALİÇE: Sizden tiksiniyorum!

KRAL: Ben sizden tiksiniyorum. Neden diyeceksiniz? Sizi çok iyi tanıyorum. Bütün duygularla sarmaş dolaş yaşayabilir belki insan. Ama tiksınme duygusuyla çok güç! Bu duygumu yok etmek için sizi tanımaya çalıştım. Tanıdım da. Tanıdınız mı bir insanı artık o bir soru değil ki tiksınilsin...ya da ...

SARAY BAKANI: (Kral'a) Düşüncenizde de eyleminizde de tekliğinizi yaşadığınızı söylediniz. Sonra da bizim sizi yalnızlığınızdan kurtaramayacağımızı...Ülke neredeydi?

KRAL: Susturmuştum onları! (Bir susuş) Biliyor musunuz, belki yeryüzünde korku yoktu da ben bulmuştum. Tohumu bulmuştum korkunun. Bereketli bir toprakta büyük ağaçlar üretmişim ondan. Yemyeşil koyu gölgesinde öğle uykularımı uyumuştum.

SARAY BAKANI: En büyüğümüzden en küçüğümüze, hepimizin bahçesine düşen bir gölgeydi o. Sizi uyutan, bizi de uyanık tutan bir gölge!

KRAL: Susturmuştum onları! Bir daha da konuşturamadım. Üç gün ötedeki sınırlarımızdan üç gün berideki sınırlarımıza değin bu kocaman toprakta, sesime...en cılızından olsa da bir yankı bile yok! (Bir susuş) Çıldırın bile düşünmek yok. (Bir susuş. Kendini bir coşkuya kaptırmış, dengesi bozulmuşçasına) Düşünmek bir yankıdır, yankıların birbirini izlemesidir. İnanın ilk taşı oyduğu günden bu yana! İlk insanın ilk taşı oyduğu günü düşünün! Taşın bir karşı koyması vardı ya neler katmıştı kim bilir o insana! Sonra o insan yeniden o taş kim bilir neler kattı! (Bir susuş) Kimim ben? Bir başkasının yankısı! Bir başkası kim? Benim yankım!

(Odanın içinde hızlı adımlarla dolaşır. Pencereden bakar, havayı koklar adeta.) Şimdi burada bir yankı bile yok! Olmamıştı! Düşünmek yok! (Güvenlik Yönetmeni'ne, iyi yüreklilikle, yavaşça) Anlıyor musun, oğlum? (545-546).

Burada Kral bireysel bir eleştiri yapmaktadır. Kim olduğunu, kendi başına varolabileceğini bile sorguluyor. Halkının da kendi başına değil de kendi etkisi altında olduğunu belirterek. Aslında hiç kimsenin bir sesinin olmadığından emin bir şekilde bahsediyor.

KRAL: Benim işim sizinle değil artık! Nasıl isterseniz öyle suçlayın beni! Şimdi kafamın içinde küçücük ama çok aydınlık bir nokta gittikçe büyüyor, ışıktan havuzunda yıkacak beni.

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Sizin kafanızı da kimlerin bozduğunu biliyorum. Ozanlar! Topluma bir şey katmayan, durmadan onu ayartmaya çalışan o başıboşlar! Konuşmanızı bile onların konuşmasına benzetmişsiniz!

KRAL: Onlardan bir vakitler tiksınirdim, bilirsiniz.

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Korkardınız.

KRAL: Korkardım.

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Ama şimdi?

KRAL: Çok şey öğrendim.

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Ne öğrendiniz?

KRAL: Gökyüzü ne kadar karaysa gecede yıldız o kadar aydınlık!

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Ne demek?

KRAL: Ne kadar yalnızsa onlar, o kadar güçlüdürler..(s.547)

4.6.2.2. Düzen ve Sistem

KRAL: ... Sarayda yaşamının yasası, bu! Ta bodrumlardan bir sandığı kurt oysa bilmek. Bir kuşun damın üzerinde süzülüp uçtuğunu bilmek. Bahçedeki güllere çiğ düşüp düşmediğini bilmek. Bir yasa ki dışına çıkmayı düşünemezsiniz bile. Bağışlanmayacak bir bölük olur. (s.467)

KRAL: Anlıyorum... Bütün sarayların geleneği! Alinyazıları sarayda yaşamak olanların geleneği! Kraldan seysisine değin bütün bizim insanlarımızın kendilerini kısıncından kurtarmadıkları yasalardan bir de bu. Ben de öyle gördüm, öyle yaptım. (Sesini gittikçe yükselterek) Ülkede bir başkaldırmanın yarım yamalak kuruntusunu duyunca o kanlı temizlikler, sarayda düzeni koruma çabalarım, sınırlarımızın dışında sürdürüp belirsiz bir sonuca bağladığım ya da bağlayamadığım savaşlar... korkuyla bir arada yaşamayı göze alamadığımdan, o ulu yiğitliğe eremediğimdendi. (Yavaşça, kendi kendine) Bu akşam da bundan başka bir şey mi? (s.472-473)

SARAY BAKANI: Tuğlaları size karşı duyulan inançla yanılının karışık harcıyla örülmüş kocaman bir kalede yaşıyorsunuz, sessizlik içinde. Arada bir ses diye duyduğunuz şeyse gene sizin sesinizin bir yankısı olan bizim sesimiz. Kenetlenmiş çevrenizde sımsıkı. Ölülerimizle, yaşayanlarımızla... (s.473-474)

KRALİÇE: (Birden olduğu yerden fırlayarak Kral'ın koltuğuna koşar. Dizlerine kapanarak) Hayır efendimiz, hayır! Yapamazsınız bunu! Her şeyi söyleyeceğinizi düşünürdüm de, bu geçmezdi usumdan. (s.476)

SARAY BAKANI: (O da koşarak Kral'ın dizlerine kapanır.) Efendimiz! Efendimiz! Söylenecek söz mu bu! Benim ölüm kararımı bildireceğinizi düşünürdüm de, bunu düşünmezdim. (s.476)

KRAL: Bir köy alanındaki çeşme başında, karı koca, konu komşu kavgasına benzetmeyin bu işi. Unutmayın ki bir sarayda yaşıyorsunuz. Yüzyıllardan bu yana her gün biraz daha arınan ve kesinlenen bir töreye göre eğitildiniz. Sulu gözlülük, acı çekmek, büyük coşkular yasak size! (s.477)

KRAL: Bir düzen yıkılır, ya da değişir. Ama düzen her zaman vardır. Onda yerinizi almaya bakın! Geç de kalmayın. (s.477)

KRAL: Hiçbir şey değişmeyecek, göreceksiniz. İnsanların çoğunun, bu arada sizin de anlamadığınız bir şey var, o da şu. Küçük ya da daha büyük ortamlarda kurduğumuz bir düzenin dışına çıkınca yaşamayacağımızı sanıyoruz. Asıl büyük düzenin, şu onsuz doğanın düzeni olduğunu, onun bizi içimizden ve dışımızdan kısıvrak bağladığını unutuyoruz. Onun bizi varlığını duymadığımız bir değirmende durmadan öğüttüğünü unutuyoruz. Yaralarımızı saran, yıkıntılarımızı onaran, bizi anamızın salladığı beşikteymiş gibi avutan, boyuna yer değiştiren şu geceyle gündüzün, açlıkla tokluğun, dinçlikle yorgunluğun şaşmaz düzeni. Bütün bunların böyle olduğunu birkaç gün geçmeden anlayacaksınız. (s.478)

SARAY BAKANI: Biraz çaba dediniz, bunu anlıyorum. Ama biraz çaba olmadan bir şey olmaz efendimiz. Üstelik bir düzen kurmuşsunuz, yürüyüp gidiyor. (Birden hızlı adımlarla pencereye gider, perdeyi iki yanına doğru hızla açar.) Şuraya bakın, efendimiz! Şu kente bakın! Bu kentin arkasında kilometrelerce uzaklarda başka kentlere bakın! Kasabalara köylere bakın! Kentlerde, kasabalarda, köylerde, yaşayan halkın yüzüne bakın! Hiçbirinde bir ses yok! Bilgininde, bilgisizinde, çalışanında, çalışmayanında, yiğidinde korkağında bir ses yok. Pencerelerinde bir ışık bile yok. Korkularından söndürmüşler. Kapkara ama ne rahat, koskocaman bir gece! Gecenin içinde tek ışık sizsiniz. Bu böyle sürüp gidecek, biliyorsunuz. (s.476)

KRAL: Hiçbir şeyi anlamıyorsunuz! Anlamamakta direniyorsunuz! (Saray Bakanı'na) Perdeyi açtınız, bu kenti, bu kentin ardındaki öbür kentleri gösterdiniz bana. Milyonlarca insanın konuşmayan yüzünü gösterdiniz. Konuşmadıklarını, konuşamayacaklarını söylediniz. Onları konuşmaktan alıkoyan kim? (Bir susuş) Daha şimdi söyledim size! Babamın ölüsünün upuzun yattığı geceye gözümü açtığımdan bu yana, yirmi dokuz yıl durmadan, birçok ocakları söndüren geniş bir baskı düzenini sürdürerek, sırasında etkisi sadece yüreklerde duyulan sindirmelere başvurarak, ben sağladım bu sessizliği! Bunu sandığınız gibi ne kendi güvenliğimi ne de sizin rahatınızı sağlam bir yere oturtmak için yapmadım. Gene onlar için yaptım. Onların yararına

olacak doğruların tek mihenk taşı benim sandım. Ülkenin tek düşünürü benim sandım. Onlar da sessizlikleriyle benim bu sanımın güçlenmesine yardım ettiler. (Hızla pencereye gider, bu kez perdeyi iki yana doğru hızla o açar.) Gene de yardım ediyorlar! Bakın! (s.487)

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Karışıklık sevmem, düzen severim. Bize bugün düzen kadar hiçbir şeyin gerekli olmadığını siz de bilirsiniz. Bundan sonra da öyle olacak! Dün de öyle değil miydi? (Bir susuş) Yüce Kral'ımızın öğretisiydi bu bize. (s.515)

SARAY BAKANI: Evet, bu yasayla geldik bugüne. (s.515)

GÜVENLİK YÖNETMENİ: İşte ben bunun için o kutsal öğretinin izinden giderek, adına özgürlük denen bir yığın çelişik ses dinlemektense burada, tek sesteki konuşacak ama ülkenin öz sesini duyuracak insanlardan küçük bir topluluk seçmeyi uygun buldum. Üç kişilik bir topluluk...Ülkenin erkekleri adına konuşacaklar! (s.515)

SARAY BAKANI: Söyleyeceklerini biliyorlar mı? Ülkenin öz sesini duyurabilecekler mi? (s.515)

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Ben bir şey öğretmedim. Sadece seçimimi, ona en çok inanmış olanların arasından yapmaya çalıştım. Bir başka türlü söylemek gerekirse, bugün burada söyleyeceklerimi ya da söylemeyeceklerimi öğreten ben değilim, yıllardan beri sürdürdüğü tutumuyla o.(s.515-516)

Saraydaki çürümüşlüğü koku metaforu üzerinden verilmektedir. Tıpkı Hamlet'teki gibi çürümüşlük ve kokuşmuşluk iyiden iyiye kendini belli eder.

KRAL: (Gene Öfkeyle bağırır.) Dayanılmaz bir koku var bu sarayda şimdi! Dayanılmaz bir çürümüşlük! Temizleyin burasını! Havasını değiştirin! Eski, en eski sessizliğini getirin! (Bir susuş. Gene bağırarak) Babam Yüce Kral! Babamın babası! Onun da babası! Başka ülkelerin kralları! Oğlum Kral! Oyunların kralları! Oyun kağıtlarının kralları! (s.501)

Kral kendi krallığını ve sistemi eleştirmektedir.

KRAL: (Saray Bakanı'na) Yirmi dokuz yıl sizi bir korku duygusunun baskısı altında tutmak... Sonra yalnız siz mi vardınız? Sizden sonra sizin gibiler, onları da ardından yüzlerini bile görmediğim milyonlarca kişi geliyordu. Onları da korku duygusunun baskısı altında tutmak... Ne de olsa biraz çaba ister. Hayır, diyebilir misiniz? (s.485)

I. Bastonlu Bay Kral'ın tahtını bırakınca ülkenin içinde bulunduğu durumu adeta kıyamet kopmuş gibi tasvir etmesi dikkat çekicidir.

I.BASTONLU BAY: Dün gece sabaha karşı ter içinde uyandım, karmakarışık bir düştüm...Karım da terlemişti, odanın camları gibi. Bir daha da uyumadım. Ne olduğunu bilmiyordum ama bir şey olduğunu biliyordum. Kahvaltı etmeden, yıkanmadan, taranmadan sokağa fırladım. Bizim çarşıya geldim. Sokakta da çarşıda da gördüğüm şey korkunç bir karışıklıktı. Yağmur bir yağıyor bir duruyordu. Güneş de öyle. Bir açıyor, bir kapanıyordu. Altın durmadan yükseliyordu. Mal durmadan düşüyordu. Şimdi biri nereye çıkmıştır, öbürü nereye inmiştir. Tanrı bilir. Borsalar bir yangın yeri kadar ıssızdı. Bankalar kapalıydı. Alışveriş tümüyle durmuştu. Hangi kara alinyazısının çekirgeleri yağdı dedim ülkemizin üstüne? (s.530)

SARAY BAKANI: (I.Bastonlu Bay'a) Dışarıdan bize güzel bir görünüş çizdiniz, aydınlattınız bizi. Saat gibi işleyen bir ülkeyi, yersiz kararıyla birden nasıl durduruverdiğini serdiniz gözlerimizin önüne. (s.531)

Saray Bakanı'nın II. Bastonlu Bay'ı yaşından dolayı ülkenin içinde bulunduğu durumdan sorumlu tutması dikkat çekicidir.

SARAY BAKANI: Teşekkür ederim! (II.Bastonlu Bay'a) Siz söyleyin şimdi, bayım? Ne diyorsunuz? Görünüşünüze göre ülkenin en yaşlı kişilerinden biri olmalısınız. Şimdi şurada yargıladığımız kralın bugüne değin egemenliğini sürdürmesinde en çok payı olan bir kişi! (s.531)

II.Bastonlu Bay, Kral'ın sözleri karşısında şaşkındır. Adeta kendi krallarını tanıyamamaktadır. Kral mutlak otorite sahibidir. Düşüncelerinin tartışmaya açık olması dahi imkansızdır.

II. BASTONLU BAY: Ama bir kral...kanatlarının altına sığındığımız bizim kralımız...böyle konuşamaz. Düşünemez bunu. Çok ama çok kötü bir örnek olur bu çevremizde. Her şeyimiz ona göre ayarlanmış değil mi, düzenimiz? Kral'ın egemenliğine gölge düşerse Kral'ın düşünceleri de tartışma konusu olursa...düşünün halimizi. Açıklanacak bir yanı var mı, Sayın Başkan? O kadar ortada ki her şey...Kral tek gücü değilse bir ülkenin, orada kocalar karılarına, babalarda çocuklarına söz geçiremez artık. Bakın anlatayım. Biz...evimizde üç kuşak bir arada yaşadık. Çocuktum, böyleydi bu. Şimdi, gene böyle. Ben, babam, büyükbabam...Sonra babam büyükbaba oldu, ben de baba ve oğullarım. Şimdi de ben, oğlum, torunlarım. Görüyorsunuz, evin içinde yerler değişti yirmi yılda bir. Ama yönetici, değişmedi. Evimizde de , işimizde de. O önce büyükbabamdı, sonra babam oldu, şimdi de benim. Her zaman da..(Kral'ı göstererek) Oydu, Kral'dı. (s.532-533)

III.Bastonlu Bay Kral'ın ülkenin huzurunu, sessizliğini bozduğunu ve bunu düşünmekle yaptığını ifade etmektedir. Bir ülkede tek düşünen Kral olması gerektiğine inanır. Diğerlerinin de düşünmesini enteresan bulur. Kral'ın tıpkı bir filozof gibi sorgulaması, düşünmesi tehlike olarak görür. Telaşlanır.

III.BASTONLU BAY: Kral'ın, ülkenin sürüp giden şu sessizliğini bozmak istediğini söylediniz. Havasında güven duyarak yaşadığımız, her birimizin ayrı ayrı payımızı aldığımız bir sessizliği bozmak istediğini söylediniz. Peki, yerine neyi koymak istedi, söyler misiniz? Düşünmeyi, düşündüğünü söylemeyi! Ama kimin? Ondan başkalarının da! Herkesin! Bence karışık bu iş! Düşünülecek ve konuşulacak diyo, öyle mi? Ya işler, ne olacak? Konuşmanın bittiği yerde çalışmak, çalışmanın bittiği yerde konuşmak başlar. Bir bayram söylevinde söylediği bu sözleri süslü yazılarla yazdırmış, evimin de, işimin de duvarına asmıştım.

Gerçeğin karşısında bir gerçek diyor, öyle mi? Geliştirin bu düşüncesini... Onun karşısında da bir gerçek, daha başka bir gerçek, arkasında önünde, daha arkasında daha önünde bir gerçek! Ama hangisi gerçek? Sayın Başkan'ım, bunun sonu felsefeye varır. Kimler felsefe yapar? Filozoflar! Şimdi söyleyin bana, filozofların çalıştığını, bir işe yaradığını duydunuz mu? Bir Kral'ın kafasına, bir filozofun düşüncesinin gölgesi düştü mü, artık o kafayı..(Bir susuş) Özür dilerim, ileri gittim. Görevinizin alanına girer gibi oldum. (Bir susuş) Suçludur. (s.533-534).

Bayanların da giyimlerinin tıpkı baylar gibi tek tip olması dikkat çekicidir. Elllerinde şemsiyeleri vardır ve tuvalet giyili haldedirler. I.Şemsiyeli Bayan orta yaşlı, II.Şemsiyeli Bayan çok yaşlı, III.Şemsiyeli Bayan ise gençtir. Kadınlar da erkekler gibi tek sestir. Düzen ve sistem yanlıdırlar. Kral'ın yaptıklarını bir kadın gözünden değerlendirirler.

SARAY BAKANI: Rica ederim Bayanlar, aramızda konuşmayın! Soracaklarımıza karşılık verin! O kadar! (I.Şemsiyeli Bayan'a) Bu umulmadık olayın karşısında ne duyuyorsunuz?

I.ŞEMSİYELİ BAYAN: Tiksinıyorum.

SARAY BAKANI:(II.Şemsiyeli Bayan'a) Siz, bayan?

II.ŞEMSİYELİ BAYAN: Bana sordunuz, değil mi? Çok eski bir dostum ölümüne ne duyarsam ona benzer şeyler...

SARAY BAKANI: (III.Şemsiyeli Bayan'a) Ya siz?

III. ŞEMSİYELİ BAYAN: Sormayın Bana! Ağlayabilirim şimdi! (536)

I.Şemsiyeli Bayan'ın taht, töre, ev benzetmeleriyle tespitleri dikkat çekicidir. Ona göre Kral'ın bu davranışı töreye aykırıdır. Toplumsal olarak büyük bir olaydır.

I.ŞEMSİYELİ BAYAN: Teşekkür ederim. (Bir susuş) Bir kral, benim için kral olmadan önce bir erkektir. Önce bunu belirtmek isterim. (Dizlerini kırarak Kraliçe'yi selamlar.) Kraliçe de, kraliçe olmadan önce bir kadın. Tahtıysa kralın evidir. Kraliçeyle ömrünün sonuna değin mutlulukla yaşaması gereken evidir. Bir kralın tahtını bırakması bir erkeğin evini bırakmasından başka bir şey midir, Bay Başkan? Biz aldırmasak bile töreler ayıplar evini bırakıp kaçan erkeği. Töreler ayıplar onu.(s.536-537)

Kadınlar Kral'ı toplum içerisinde erkekler için rol model olarak görmektedir. Bu yönüyle Kral kadınların gözünde daha da önem kazanmaktadır. Benzetmeleri dikkat çekicidir.

I.ŞEMSİYELİ BAYAN: Evet, ne diyordum? (Bir susuş) Bu erkek herhangi bir kişi değil de kralsa? Toplum yaşayışına nasıl etkileri olabileceğini düşünebilir misiniz? Kral bir kapıyı açıp girerse artık herkes rahatlıkla geçer o kapıdan. Bütün erkeklere, erkeklerimize bir örnek olur...Erkeklerinse davranışlarını çok kez kendilerine bir örnek bularak düzenlediklerini, bir örneğe sığındıklarını biliyoruz.

Teşekkür ederim. (Bir susuş) Akşam karanlığında herkesin erkeği evine dönerken ereksiz bir ev neyse kralsız bir saray da odur.(Bir susuş. Duygulu) Zavallı Kraliçe! Ülkenin kadınlarının en değerlisidir o. Ama hangi değerli kadının kocası karısının değerini bilir? O kral da olsa, sonunda bütün erkekler gibi bir erkek! Vakit geçirilmeden cezasını bulmasını dilerim.(s.537-538).

II.ŞEMSİYELİ BAYAN: Bunu yapmamalıydı. Yapmayacaktı bunu. Benden bu kadar çok şeyi alıp götürmeye hakkı yoktu.

Kral...Bütün mutluluğum o benim, bütün anılarım... (s.538).

II.Şemsiyeli Bayan Kral'a oldukça hayrandır. Bu yaşananlardan ötürü Kral'a oldukça öfkeli.

II.ŞEMSİYELİ BAYAN: Çıkıyorum.. Şimdi yıllar var ki yarı yatalak gibiyim evimde. Ma sıkılmıyorum. Ne yapıyorum, biliyor musunuz? Neyle dolduruyorum günümü? Onunla! Kral'la! Sabah uyanır uyanmaz gazetelere bakarım. Nereye gitmiş dün? Ne yapmış? Hangi açılış töreninde ne söylemiş? Kayık yarışlarına mı gitmiş, tiyatroya mı? Gazetelerden resimlerini keser keser yapıştırırım bir albüme. Keser keser yapıştırırım... (Bir susuş) Bir günler balolarda birlikte bulunduğum kral...Benim gençlik günlerimin kralı...Şimdi de kapalı dört duvarımın içinde ne yapıp ne ettiğiyle, resimleriyle beni oyalayan kral...Yaşlılığımın ayazını ıltan kral..

Demek tahtını bırakmayı düşündü. İyi ama ne yaparım ben sonra? Gençliğimin anlamı uçup gider, yaşlılığımın ılıklığı soğuğa döner. (Bir susuş) Bay Başkan gençliğimden de yaşlılığımdan da çekip giden beni yalnızlığımla baş başa bırakan bu krala acımamanızı diliyorum. Onu cezaların en ağırlıyla cezalandırmanızı diliyorum. (Bir susuş) Ölüm cezasıyla! (s.539)

Saray Bakanı Kral'a olan biteni duyup duymadığını sorar. Kral ise duyduğunu ama verecek bir cevabının olmadığı söyler.

SARAY BAKANI: Ülkenin yaşaması için işlemesi gerekli çarkları durdurduğunuzu, çalışma gücünün hızını kestiğinizi, birçok insanın yaşamını altüst ettiğinizi söylediler. Ağlayanlarda oldu. Duydunuz. (s.541).

4.6.2.3. Toplumsal Cinsiyet

Konuşanların sadece erkeklerden olmaması kadınların da konuşmaları gerektiği vurgulanıyor. Kadınların da var olduğu, seslerinin olduğu vurgusu dikkat çekiyor.

Güvenlik Yönetmeni'nin kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiye dair toplumsal bakışı ilginçtir. Erkeklerin kadınlardan bağımsız olamayacağını vurgular. Eğer bir erkek kadının etkisinden sıyrılmışsa kendisinde kuşku uyandırdığını ifade etmektedir.

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Bir başka topluluğun daha gelmesini. Kamuoyu adına konuşacak bir başka topluluğun. Biliyorsunuz ki kamuoyu yalnız erkeklerden kurulu değildir. Kadınlar da vardır. Kadınların da sesinin yankısına kulak vermek gerekir. (s.516)

SARAY BAKANI: Doğru düşünüyorsunuz, kadınlar da vardır. Kadınların da sesi vardır. (s.516)

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Kadınların kendi sesleri vardır Ayrıca erkeklerin seslerinde gene biraz kadınların sesi vardır. Seslerinde kadınların sesinin yankısını yitirmiş erkeklerden çok kez kuşkulanıyım. Bu konuda deneyimlerim beni aldatmadı. ... Neden olduğunu bilmiyorum ama öyle. Kadınların etkisinden kendini sıyırmış, tekliğini sürdüren erkekler daha çok ilgimi çekerler. Kopuklar, derim onlara. Kopmuşlar anlamına...Kral bunun güzel bir örneği değil miydi? Ama iyi ki ülkemizde böyleleri çok yok. (s.516).

4.6.2.4. Toplumsal Eleştiri

Kral'dan tahttan indikten sonra tıpkı tahta çıkarken olduğu gibi bir söylev vermesi istenir. Halk her zaman yöneticilerinden söylevler duymak ister. Çünkü bu söylevlerden güç alırlar ve halkı ayakta tutmak için gereklidir.

KRAL: Biz havasız, susuz, sevgisiz yaşayabiliriz ama söylevsiz yaşayamayız. Bütün davranışlarımızı, uyumamızı uyanmamızı, oturmamızı kalkmamızı, gülüp ağlamamızı bir söylevle süslemeliyiz, değil mi?

Oyunun ikinci bölümünde Saray Bakanı ve Güvenlik Yönetmeni arasında sisteme dair konuşmaları adeta toplumsal eleştiri niteliğindedir.

SARAY BAKANI: Yeterli adam yetişmesini önledi. Sadece bu alanda değil, her alanda böyle oldu bu. O kadar ki, bugün gökyüzü bilginleri gökyüzünün nerde olduğunu bile bilmiyorlar. Tarım uzmanlarımızsa toprağı sadece ölülerin gömüleceğı bir yer sanıyorlar. Yangın söndürücülerimiz, ateşe su sıkılıp sıkılmaması konusunda durmadan tartışıyorlar... Evet, adam yetişmesini önledi. Kendini korumanın yollarından biri de buydu. (s.509)

Güvenlik Yönetmeni Kral'a düzeni bozduğu gerekçesiyle oldukça sinirlidir fakat Kral'ın cevabı toplumu eleştiren niteliktedir.

GÜVENLİK YÖNETMENİ: Kurduğunuz düzende bugüne değin mutlu olan halk! Düzenlerini bozduğunuz için bugün de mutsuz olan halk!

KRAL: Yalan söylüyorsunuz, yalan! Onların bir şey bildiğı yok! Korkularından sadece, şaşkınlıklarından sadece!

(Coşkusu son çizgisine ulaşmıştır artık.) Karşıtı olmayan bir ses...yoktur! Sesi olmayan bir insan hiç yoktur! Ama insana inancımı yitirmedim! İnsan tekine inancımı yitirmedim! Herkes susmuşsa bir ortamda...gene de konuşacak biri vardır! O, bütün sesleri solukları kesen kralsa da...bakarsınız vardır! Kimse konuşmuyorsa ben konuşuyorum şimdi! O benim şimdi! (Güvenlik Yönetmeni'ne) Burası işte birdenbire! (s.548)

4.6.2.5. Varoluşsal Sorgulama

Oyunda varoluşsal sorgulama içerisinde olan sadece Kral'dır onun düşüncelerinde bu temayı net bir şekilde görmek mümkündür.

KRAL: Bilmiyorum. (Bir susuş) Önemli olan yeni bir düzen kurmak değil benim için. İçinde bulunduğum bu dar kalıptan sıyrılmak! (s.496)

KRAL: (Hızı geçmiştir). Yavaşça) Düşüncenin öbür yüzü yoksa düşünce de yoktur. Düşüncem yoksa, yokum ben de. (s.488)

KRAL: Benim de sana kendimi adamam için önce var olmam gerekirdi. Var olduğumu bilmem, var olduğuma inanmam gerekirdi. Bunun için de bugün artık krallığıma bırakmaktan başka bir çözüm yolu yok! Söyledim demin de. (s.493)

KRAL: Herkes kendine bir varoluşun kalıbını biçer. O kalıbın içine giremezse mutluluktan söz edilebilir mi? (s.493)

KRAL: Önemli olan yeni bir düzen kurmak değil benim için. İçinde bulunduğum bu dar kalıptan sıyrılmak! (s.496)

KRAL: (Gene canlılığını bularak) Hayır! Kral olmak kralı oynamaya engeldir. Bir oyunda başarıyla kralı oynayabilmek için kral olmamak gerekir. (Bir susuş) Sana bir şey söyleyeyim mi? Hangi kentte olursa olsun, bir kralın yaşayışıyla ilgili bir oyunun oynandığını duysam, buraya getirir, sarayda oynatırdım. Seyrederken duyduğum coşkuyu anlatamam. Özlemimdir hangi oyunda olursa olsun, kral gibi yenmek, yenilmek! Sevmek, acı çekmek!... (s.496-497)

4.6.2.6. Dalkavukluk ve Sistem Eleştirisi

Sabahattin Kudret Aksal'ın Kral Üşümesi adlı oyununda dalkavukluk ve sistem eleştirisi, iktidarın etrafında şekillenen yapay ilişkiler aracılığıyla sahneye taşınır. Oyunda kralın üşümesi, çevresindekilerin gözünde yok sayılması gereken bir “kusur” gibi değerlendirilir; çünkü kralın zayıflığı, yalnızca onun değil, bütün sistemin meşruiyetini tehdit eder. Bu nedenle saray çevresi, kralın durumunu sorgulamak yerine onun “üşümediğine” dair yapay bir gerçeklik yaratır. Bu yaklaşım, bireylerin gerçeği dile getirmektense iktidarın hoşuna gidecek söylemleri tekrar etmeyi tercih ettikleri yozlaşmış bir sistemin göstergesidir. Aksal bu durumu ironik bir dille işler; karakterlerin kralın üşümesini inkâr etmek için sarf ettikleri çaba, aslında iktidara yaranma isteğinin ve kişisel çıkarların ne kadar ön planda olduğunu gösterir. Böylece Kral Üşümesi, yalnızca bir bireyin çöküşünü değil, o bireyi ayakta tutan sistemin içten içe çürümüş yapısını da açığa çıkarır. Eserde dalkavukluk, sadece kişisel bir zaaf değil, bir yönetim biçiminin temel taşı olarak resmedilir ve eleştirel bir bakışla sunulur.

Sonuç olarak Sabahattin Kudret Aksal'ın Kral Üşümesi adlı tiyatro eserinde, iktidar kavramı fiziksel bir metafor üzerinden sorgulanır. Eserin merkezindeki kral karakteri, görünürde herhangi bir tıbbi nedeni olmamasına rağmen sürekli olarak üşümektedir. Bu “üşüme” durumu, yalnızca bedensel bir hassasiyet değil, aynı zamanda iktidarın kaybedilme korkusunun ruhsal bir dışavurumudur. Kral'ın çevresindeki bireylerin, onun bu durumunu inkâr etmesi veya küçümsemesi, iktidarın etrafında oluşan yapay destek ağının bir göstergesidir. Hiç kimse kralın üşümesini açıkça dile getiremez, çünkü bu durumun kabulü, kralın güçsüzlüğünü kabul etmek

anlamına gelir. Böylece, Kral Üşümesi, iktidarın sürekliliğinin yalnızca gerçek güce değil, aynı zamanda çevresindekilerin “güç varmış gibi yapma” oyununa da bağlı olduğunu ortaya koyar. Aksal, sembollerle bezeli bu anlatısında, iktidarın ne kadar kırılgan ve korunaksız bir yapı olduğunu, bireyin içsel çöküşü üzerinden güçlü bir şekilde görünür kılar. Kral Üşümesi, yüzeyde sade bir olay örgüsüne sahip gibi görünse de alt metinlerinde çok yönlü ve derinlikli tematik çözümlemelere olanak tanıyan güçlü bir yapı sunar. Sabahattin Kudret Aksal, bireysel psikoloji ile toplumsal düzen arasındaki ilişkiyi semboller ve çelişkiler üzerinden irdeleyerek, modern insanın içsel ve dışsal bunalımlarına dair evrensel bir sorgulama ortaya koyar.

4.7. BAY HİÇ

4.7.1. Özet

Sabahattin Kudret Aksal'ın 1969 yılında yazdığı tek perdelik oyundur. Kadın-erkek ilişkilerinin düş gücüyle birlikte irdelendiği bu eser oldukça dikkat çekmektedir. Oyunun Kadın ve Erkek olmaz üzere iki karakteri bulunmaktadır. Erkek kırklı yaşlarında Kadın ise ondan beş altı yaş küçüktür.

Oyun sıradan bir apartman dairesinin oturma odasında geçer. Giriş kapısının tam karşısında büyükçe bir pencere vardır. Vakit akşam yemeğinden sonradır. Kadın çiçeklerin suyunu değiştirmektedir. Üzerinde günlük kıyafetler vardır. Bu esnada zil çalar. Erkek kapıda görünür. Siyah giyimli, kravatlı, elinde çiçek olan bir adam vardır. Kadın, Erkek'i ilk defa görmektedir. Kimi aradığını sorar. Erkek hiç kimseyi aramadığını söyler. Erkek Kadın'ın yalnız yaşadığından emin olduktan sonra zorla içeri girer. Erkek zararının dokumayacağını söyler ve Kadın ikna olur. Bundan sonra Kadın Erkek'in kim olduğu hakkında tahminlerde bulunur. Erkek şık giyimlidir. Bu sebeple şüphe uyandırmaz. Erkek pencereden kendi evine bakar. Uzakta soluk ışıklı bir evi gösterir. Erkek iki yıla yakındır orada oturmaktadır ve Kadın'ın evini gözlemektedir. Konuşmanın ilerleyen kısımlarında Kadın Erkek'e yazar olup olmadığını sorar. Erkek ise o zamana kadar yazmadığını fakat en iyi yazar olmak istediğini söyler, hayali budur. Birbirlerinin ne olduğu hakkında hala bilinmezlik söz konusudur. Kadın Erkek'in bankacı, Erkek de Kadın'ın manken olduğuna inanmaz. Birbirleri hakkında çeşitli roller ve beklentileri sıralarlar. Erkek pencereyi açar. Dışarıdan çürümüşlüğün kokusu gelir. Hemen pencereyi kapatır. Kadın'ın gözüne ilişen gazetede mahallede dolaşan vampirin resmi takılır. Erkek'le ilişki kumaya çalışır. Erkek de Kadın'ın kimliği üzerine tahminlerde bulunur. Kadın kendini farklı yaşlarda tanımlar. Evliliğinin kocası yüzünden bittiğini, kocasının kendisini takip ettirdiğini söyler. Erkek'i eski kocasının arkadaşı olduğunu düşünür. Kadın Erkek'i annesinden kalma bileziği çalmakla itham eder. Erkek bu kez de hırsız kimliğindedir. Erkek'in üzerine arar fakat Erkek'in üzerinden lületaşı çıkar. Kadın Erkek'e ısrarla kim olduğunu sorar. Erkek kendisini 'hiç' olarak tanımlar. Erkek hiç olmak istediği söyler. Kadın, Erkek'e kocası olmasını söyler. Hep onu beklediğini ve eğer kabul ederse konforlu bir hayat süreceğini söyler. Erkek bu teklifi kabul edemeyeceğini söyler. Kadın Erkek'i ikna etmeye çalışır fakat bu çabanın boşa olduğunu görür. Erkek gitmek ister. Kadın üzülür çünkü eski yalnızlığına geri dönecektir. Erkek Kadın'ın gözlerini kapadığı bir anda ortadan çıkar gider.

4.7.2. Temalar

4.7.2.1. Yalnızlık

Bay Hiç oyununun iki karakteri de Kadın ve Erkek yalnızlardır. O kadar yalnızlardır ki hemen birbirleriyle ilgili planlar yapmaktadırlar. Erkek Kadın'ı yalnız olduğu için sevinmiştir.

ERKEK: (Kendi kendine, düşsel) Yalnız! Yapayalnız! Tam düşlediğim gibi! (s.558)

Erkek tek başına yaşamaktadır. Onun yalnızlığı kendi seçimidir. Toplumdan kendini soyutlamıştır. Başka insanlarla bağ kurmak gibi bir isteği de yoktur. Uzaktan izlediği Kadın'dan başka kimsesi yoktur. Kadın'da yalnızdır. Kimsesi yoktur. Evine ansızın bir akşam vakti gelen adama bağlanmıştır. Erkek'in gitmesine üzülür çünkü onu kocası olarak bile düşünmüştür. Oyunun sonunda Erkek kendi evine yalnızlığına gitmiştir. Kadın ise Erkek gittikten sonra yalnızlığıyla kalmıştır.

Kadın o kadar yalnızdır ki birini beklemektedir. Hissettiği yalnızlığı şu sözlerle anlatmaktadır.

KADIN: Ama ben hep bunu düşünmüştüm. Bay Hiç? Biliyor musunuz, ben hep bunu düşünmüştüm. Ben, hep sizi beklemiştim. Siz nasıl baktığınızı söylüyorsanız bunca yıl pencerenizden ışığuma sonra doğru mu bilmiyorum ya ben de hiçbir ışığa bakmadan hiçbir pencereden sizi beklemiştim. Sabahlar da geceler de sizdiniz, Bay Hiç! İstasyonlardan trenleri, rıhtımlardan vapurları, alanlardan uçakları beklemiştim, çıkarsınız diye içlerinden siz! Bir ömür boyu süren, ne bir ömrü, yüz ömür boyu süren, insanlık kadar eski, bin ömür boyu süren çok kıvançlı, çok da üzgün bir beklemeydi bu! Umuttan umutsuzluğa, umutsuzluktan umuda en usta cambazın çevikliğiyle sıçranıveren bir beklemeydi bu! Gergef işleyerek, aş pişirerek, odalarda kapalı bir sinek gibi camlara, duvarlara vurarak, sokakları fır dönerek, çok konuşarak ve çok susarak süren bir beklemeydi bu! Anlıyor musunuz? (s.593)

4.7.2.2. Varoluş ve Anlam Arayışı

Erkek kendisini 'Hiç' olarak tanımlamaktadır. Böyle tanımlamasının sebebi hayatta hiçbir şekilde bir kalıba, kimliğe uymayışındır. Ne yapmak istediği konusunda bir fikri dahi yoktur.

Kadın'ın onun hakkında bankacı, hırsız, yazar, ozan gibi yakıştırmalar yapar. Bütün bu mesleklere uygun sözleri vardır ancak Kadın bunlara inanmaz. Çünkü Erkek bütün bunlara yüzeysel yaklaşır.

ERKEK: Belki de yazarım. Ama ömrümde bir satır olsun yazmadım. Yazmadığıma göre de bilinmez ki! Belki de yeryüzünün gelmiş geçmiş en büyük yazarı benim! (s.564)

ERKEK: Ben? Ben...sayılarla boğuşurum, sabahtan akşama değin, bir bankada. Milyonları tespih gibi çekerdim. Şimdi alıştım da milyarları başladım tespih gibi çekmeye. Toplar çıkarır, çarpar bölerim. Elimde tartar, havalara atar atar tutarım. (s.566)

KADIN: Bulamıyorum. Bulmak çok güç! (Birdenbire) Ama hiç değilse bir ozan! Kaçmış, bana sığınyor! (s.568)

Kadın Erkek'i ninesinden kalma bileziği çalmakla suçlar. Erkek'in üzerini aradığında hırsız olmadığını anlar. Ancak Kadın Erkek'in hırsız bile olmamasına şaşırır.

KADIN: Bir hırsız bile değilmişsiniz meğerse? (s.590)

Kadın Erkek hakkında tahminlerde bulunduktan sonra artık kim olduğunu merak etmektedir. Dayanamayarak sorar. Kadın aldığı cevap karşısında şaşırır kalır ve Hiç'liği anlamaya çalışır. Erkek'e bunu nasıl yaptığını da sormayı unutmaz.

KADIN: Ama? Öyleyse siz kimsiniz? (Bir susuş) Evet, kimsiniz? (ERKEK'in çevresinde döner, her yanından adeta inceler onu.) Kimsiniz? Ne bir ozan? Ne sokaklardan bezmiş bir mutsuz? Ne bir kan emici, korkunç? Ne başkasının gönderdiği bir aracı? Ne de bir hırsız, adı? Hiçbiri değilsiniz bunların? Ama kimsiniz? Öyle ya, kimsiniz? Ne istiyorsunuz benden? Daha adınızı bile bilmiyorum? Ne diye seslenebilirim size, bilmiyorum? Söyleyin, hadi söyleyin doğrusunu, ne olur? Kimsiniz siz? Nesiniz? Ne düşünüyorsunuz? Söyleyin haydi, kimsiniz? Nesiniz? (s.590)

ERKEK: (Yavaşça, önemsemeden) Hiç! (s.590)

KADIN: (Gene düşünerek) Hiç, hiç, hiç! Ne şu, ne bu, hiç! (Bir susuş) Gece de değil gündüz de! Ne öyleyse? Hiç! Sardunya da değil menekşe de! Ne öyleyse? Hiç! Hiçten hiç! En hiç! (Birden sevinçle ERKEK'e seslenerek) Hoş geldiniz, Bay Hiç! Ama çok hoş, çok hoş, çok hoş! Adınız da Bay Hiç! (Kendi kendine düşünerek) Bay...Hiç! Bay...Hiç! Hiçten bir bay! Ama çok hoş, çok hoş, çok hoş! Kardan adam gibi köpükten duman gibi! (ERKEK'e yönelerek) Peki siz, nasıl hiç oldunuz böyle...Bay Hiç? (s.591)

ERKEK: Çabamla, bayan!

KADIN: Çabanızla mı? İsteyerek mi? Bile bile mi? Aman, öyleyse eğer, daha hoş, daha hoş!

ERKEK: Herkes bir şey olmak ister yeryüzünde, değil mi bayan?

KADIN: İster mi? İster, evet.

ERKEK: Çok istiyorsa, istediği de tekse, ne isterse olur insan bu yeryüzünde bayan! Okuyan da okumayan da bilen de bilmeyen de süren de sürülen de tüküren de tükürülen de! Bense hiç olmak istiyordum. Çok istiyordum, üstelik tek isteğimdi. Dayanılmaz bir yerçekimine tutulmuş gibi ta çocukluğumdan bu yana hiçliğe doğru koştum hep! (s.591)

ERKEK: Hiç fabrikasına girdim! ... Evet bayan, doğru düşündüğünüz gibi, hammadde olarak girdim. Döküldüm büküldüm, öğütüldüm eğitildim ve çıktım, gördüğünüz gibi hiç olarak! (s.592)

Kadın ve Erkek hayatın anlamsızlığından ötürü karamsardırlar. Onları bir arada tutan da anlam arayışlarıdır.

ERKEK: Tıpkı benim gibi, tıpkı benim gibi karamsarsanız siz de. Kendimi size yakın duymam boşuna değilmiş! Kan kardeşi gibi bir şeymiş meğerse! (s.576)

Kadın Erkek'in içinde bulunduğu durumu anlama çalışmaktadır ve tespitlerde bulunur.

KADIN: Ama ben anlıyorum sizi! Hastalığınızı anlıyorum. Çekinmeyin benden, sığın bana! Hele hiçbir şeyi saklamayın, yalan söylemeyin! Sonra bu bir hastalık olmalı, değil mi? Ah, kim bilir nasıl mutsuz bir çocukluk yaşantısı, nasıl bir yalnızlık! Anneniz mi bırakıp kaçmıştı evinizi, babanız mı? Çocuk yaşınızda daha bir kadın mı tekmelemişti gönlünüzü? Yoksulluklar mı çürütmüştü içinizi? Öyle ya? Öyle ya? Olur mu insan boş yere kan emici? (s.577)

ERKEK: Bütün bu söyledikleriniz, bu düşlemleriniz şaşılacak kadar doğru, tümünü yaşadım ben diyebilirim ama...(s.578)

Erkek'in zihninde kadınla ilgili tasavvurlar vardır. Fakat Kadın'la karşılaşınca hayal kırıklığına uğramıştır.

ERKEK: Ben neler ummuş, neler kurmuştum bayan! Boşluktaki gezegenlerin yalnızlığına denk bir yalnızlık biçmiştim size kafamda! Bir saf su gibi düşünmüştüm sizi, hani şu eczacılıkta, kimyagerlikte kullanılan! Hiçbir şey karışmamış ona, o hiçbir şeye karışmamış! Etkilememiş ve etkilenmemiş! Deneyci filozofların insan usu için kullandıkları deyimle, bomboş levha gibi! Ben o bomboş levhaya neler, neler, neler...bütün bir uygarlık tarihini, geçmişten çözümlemeler, gelecekte bildiriler...oyunlar, öyküler, şiirler...yıgınlara betikler yazacaktım. (s.582-583)

Kadın Erkek ile birlikte hayaller kurarken Erkek'e neyi sevip sevmediğini sorduğunda Erkek bunu hiç düşünmediğini ve gerek de duymadığını ilginç bir benzetmeyle dile getirir.

ERKEK: Çok daha güzel geldi bana kabuğumda sümüksüklüböcek olmak!

KADIN: Sümüklüböcek! (Bir kahkaha atar.) Sümüklüböcek! (Bir susuş, birdenbire) Sümüklüböcek olursunuz isterseniz, benimle de! Ne kabuğunuzu kırarım ne de kabuğunuzdan içeriye bakarım. Yaşar gideriz. Ömrümüzün sonuna değin birbirinin yanında akan ama birbirine hiç yaklaşmayan birbirinden de hiç uzaklaşmayan ırmaklar gibi! Uzun, çok uzun geceler boyunca siz okursunuz gereksiz şeyleri, ben de gereksiz yünler örерim. Siz uyuklarken ben uyanık dururum, benim gözlerim kapanmaya başlayınca da sizinkiler açılıverir. Hiç konuşmayız isterseniz ya da çok konuşuruz, ama pek çok birbirimize bir şey söylemeden. Rüzgârda sallanan kavakların serinliği eser başımızda! (Bir susuş) Ne dersiniz? Öyle yaşamayı sever misiniz? Severseniz, ben de severim. İsterseniz, ben de isterim. Kocam olur musunuz, Bay Hiç? (s.595)

4.8. SONSUZLUK KİTABEVİ

4.8.1. Özet

Sabahattin Kudret Aksal'ın 1969' da kalem aldığı oyunudur. Oyun bir perdeden oluşmaktadır. Oyunun karakterleri Birinci Kız, İkinci Kız ve Adam'dır. Oyunun tek mekânı bir kitabevidir. Raflar kitaplarla doludur. Kitapların yanı sıra tezgâh, merdiven, pota kutusu, tabure gibi dekorlar da bulunmaktadır. Ayrıca oyunun anlamına uygun olabilmesi için dekorun da tüm kişilerin giyinişlerinin de gerçektir. bir hava estirmesi gerekmektedir.

Oyun kitabevinden içeriye kırklı yaşlarda kara giyimli bir adamın girmesiyle başlar. Birinci Kız'a orasının 'Soy Yapıtlar Kitabevi' olup olmadığını sorar. Kızın kafası karışır. Orasının Sonsuzluk Kitabevi olduğunu söyler. Adam çok sayıda kitap almak ister. Birinci Kız tecrübesine güvenerek Adam'ın ne tür kitaplar istediğini bilmektedir. Birinci Kız birçok kitap türü sayar fakat Adam'ın istediği türü bilemez. Adam şiir kitabı istemektedir. Kız şiirlerin eskide kaldığını sadece kitabevinde bulundurmak için bulunduğunu söyler. Adam ise bunların hiçbirisini istemediğini, bir yol ayrımında olduğunu, kendi başına ölümsüzlüğü istediğini söyler. Kız Adam'ın her çağdan soy kitaplarını aramasını ilginç bulur. Adam tam olarak bir isim vermemiştir. Kız dünya üzerinde kalıcılığı sağlamış, tanınmış yazarların adını söyler. Adam ise bütün bu isimlerin aslında söyleyeceklerini kendinden önce söyledikleri için ölümsüz olduklarını düşünmektedir. Adam bütün bu yazarları bir orkestraya benzetmektedir ve bir ahenk içerisinde olduğunu düşünmektedir. Adam bütün soy yapıtları almak istediğini söyler. Kız bunun için çok para gerektiğini söyler. Adam hayatı boyunca bunun için para biriktirdiğini söyler. Adam için paranın bir değeri yoktur. Adam için bütün mesele 'olmak ya da olmamak' düşüncesidir. Adam kendini yazar olarak tanımlar. Böyle tanımlamasının ve davranmasının asıl amacı ölümsüzlüğü yakalamak istemesidir. Kız adamın bu kadar parayı kitaplara vermemesi gerektiğini söyler. Adamın verdiği deste parayı saklayamayacağını söyler. Adam çek yazar. Kız bu kadar parayla kitabevindeki bütün kitapları alabileceğini söyler. Adam bundan oldukça memnun olur. Adam kendini önemli yazarların yerine koyarak kitapları imzalayıp kızlara hediye etmek ister. Bu durum kızlara komik gelir ve dalga geçerler. Adam bu durumun tıpkı tarihte olduğu gibi önemli yazarların başlarına gelen bir durum gibi görmektedir. Rahatsızlık duymaz. Kızlar adamın bu tavırlarını anlamaya hayatını merak ederler. Adam ise tek derdinin ölümsüzlüğü yakalamak olduğunu söyler. Adam evlendiğini söyler. Hayatında karşısına engeller çıktığını buna rağmen sonsuzluk fikrinden vazgeçmediğini söyler. Bunlar karşısında yazarlara sarıldığını söyler. Kızlar adama yardım etmeye karar verirler. Adam kitapları imzalar. Adam acele bir şekilde imzalarken ölür. Adam ölür ölmez kitabevindeki iki

telefonda çalmaya başlar. Ölüm haberi herkesi şaşkına çevirmiştir. Adamın ölümü tüm dünyada büyük bir yankı uyandırmıştır. Bütün bunlardan anlaşılabacağı üzere Adam o çok istediği sonsuzluğa erişmiştir.

4.8.2. Temalar

4.8.2.1. Zaman ve Sonsuzluk

Oyun zamansal sınırların belirsizleştiği bir atmosferde geçer. Kitabevinin adının da ‘Sonsuzluk’ olması tesadüf değildir. Adam oraya amacını gerçekleştirmek için gelmiştir. Oyunun başkarakteri Adam kendisini bir yazar olarak tanımlamaktadır. Kendisini böyle tanımlamasının sebebi ölümsüzlük ve sonsuzluğa erişmektir. Yalnızca bir yazar olursa tıpkı diğer yazarlar gibi ölümsüz olacağını düşünmektedir. Bunun için karşısına çıkan engellere yazılara sarılarak kurtulmuştur.

BİRİNCİ KIZ: İstiyor ki...ne kadar kitap varsa bizde...

ADAM: Rica ederim bayan, ölümsüzlüğe ermiş olanları sadece, sonsuzluk duvarını asmış olanları sadece...(s.616-617)

Kızlar, Adam’la dalga geçerler. Adam’ın içinde bulunduğu durum tıpkı kendinden önceki büyük yazarların başına gelenler gibidir.

ADAM: Tepkiniz beni mutlu etti. Tarihin yinelendiğini gördüm şimdi ben burada, büyük ustalarımın başına gelen şeylerin benim de başıma geldiğini! Anlaşılmamak bayan, gülünmek! Teneke bağlamak kuyruğuna sokaklarda öyle dolaştırılmak! Çamurlarla sıvanmak, çürük yumurtalara bulanmak! Ama tümü de onların yüze Sokrates’ten yüce, yüce, yüce...Lautreamont’a değin tümü de bilmişlerdir kahkahaları saygılı bir suskuya çevirmeyi, yumurtalarla savaşı kazanmayı! (s.617-618)

Adam bütün ölümsüz yazarların kitaplarını satın almak istemektedir. Bunun için çok fazla para teklif eder. Fakat kızlar bu kadar yüklü bir parayı saklayamayacaklarını söyler. Adam bu sefer çek verir.

BİRİNCİ KIZ: (Çeke bakar bakmaz.) Hiii! Hiii! (Koşarak bir yuvarlak çizer, dükkânın içinde.) Yaşasın! Yaşasın! (Sonra Adam’ın yanına giderek çok içten) Bayım ne istiyorsunuz? Derdiniz ne sizin?

ADAM: Sonsuzluğun kapısını açmak! Ölümsüzler kervanının ardından girivermek oraya!

İKİNCİ KIZ: Nereye? Nereye?

ADAM: Oraya bayan, altın bahçesine sonsuzluğun!

İKİNCİ KIZ: Ne yapacaksınız orada?

ADAM: Soluyacağım uzun ve derin! Dağlar gibi, taşlar gibi, granitler gibi olacağım. Aşınmaz suyla ve rüzgarla, güneşin aydınlığında pırıl pırıl ışıyan! (Büyük bir coşkuyla nerdeyse ağlamaklı) Bayanlar, sonsuz olmak istiyorum ben anlamıyor musunuz, sonsuz olmak istiyorum. Çok susuzum, sonsuzluğa susadım eskiden beri, doğduğumdan bu yana çok susuzum. Hep bu işe hazırladım kendimi bugüne değin, paramla canımla kanımla... Siz de yardım edin bana sonsuz olacağım. Upuzun, bitmez tükenmez...yıldızların ısıttığı gece kervanları, aydınlık mı aydınlık gündüz kervanları geçecek üstümden! Milyonla gecenin milyonla gündüzün birbirini izlediği, uzaktan bakınca çölde inci dizisine benzeyen bir deve kervanı gibi görünen, bir geceler gündüzler kervanı! Zaman sonsuz bir nehir gibi akacak üstümden. Durmadan yıkayacak tozumu toprağımı, leş gibi çamurumu, ısıtacak beni! Düşünün, herkes geniş zamanın içinden sapır sapır dökülürken ben bir kaya gibi dimdik...Her şeyin ölçüsü ayarı olacağım, yoklukta sonsuzluk. (Coşkusu daha da artmıştır. Bağırarak) Evet, evet! Yoklukta sonsuzluk! Yoklukta sonsuzluk! (Sesinde düşme) Anlıyor musunuz bayanlar şimdi, açık ve seçik söylüyorum size, hem de çok...Anlıyor musunuz ne istediğimi? (s.619-620)

Kızlar Adam'ın neden başkalarının kitaplarını bu iş uğruna seçecek yerde kendisinin yazmadığını sorgulamaktadır. Adam zamanın içinde sıkışmıştır. Sürekli işleyen bir çarktan bahsetmiştir.

ADAM: Bayan, ne çarkı olacak, günlük yaşantının çarkı...Günlük yaşantının çarkı! İnsanın eviyle işi arasında gecesiyile gündüzü arasında doğumu ile ölümü arasında dönen çark! Her gün gittiğim iş, döndüğüm ev, bindiğim otobüs, indiğim vapur, terlediğim yaz, titrediğim ayaz, gece yattığım yatak, sabah çıktığım sokak arasında dönen çark! Yazlık işler, kışlık işler. Günlük işler, gecelik işler... Bunları sürdürmeden, yürütmekten bunları...halim mi kaldı, vaktim mi kaldı yaratmaya, yaratıcı olmaya? (s.621-622)

4.8.2.2. Anlam Arayışı

Adam, yaşamalarını ve yaptıklarını sorgulamaktadır. Bunun yanı sıra kızlar da Adam'ın sözlerinde ve davranışlarında anlamlar aramaktadır.

ADAM: Bayan, bir büyük sorunun kapısında duyuyorsa insan kendini, bir ikilemin anahtar deliğinden bakıyorsa yeryüzüne, bir başkasının çocuksu üzüntüsünden tat alabilir mi sanıyorsunuz?

BİRİNCİ KIZ: Neymiş o sorun? Yol kavşağı?

ADAM: Olmak ya da olmamak, bayan!

BİRİNCİ KIZ: Haa, biliyordum bunu bir yerden ben.

ADAM: Ben de biliyorum ama bilmeseydim ben bulurdum. Benim yaşamımın ters rüzgarları var bayan, esen! Sürüyle! sürülerle! Bir tekini söyleyeyim ister misiniz? Bu yeryüzünde söylenmiş birçok söz var ki benden önce başkaları söylemiş. Ya da... ya da, başkaları söylemeseydi ben söyleyecektim. (s. 606-607)

ADAM: Bayan, çok açık söylediğim, kesin de üstelik! Ah, biliyor musunuz, ben ne vakit açık ve kesin konuşsam bu yeryüzünde hiç mi hiç anlaşılmadım. (s.608)

4.9. ÖNEMLİ ADAM

4.9.1. Özet

Önemli Adam adlı oyun ilk kez 22 Şubat 1983'te Devlet Tiyatroları Ankara Yeni Sahne'de sahnelenmiştir. Oyunda hayatın sorgulanması, yabancılaşma gibi konular yer yer de absürtlük barındıran olaylar bulunmaktadır. Oyunun karakterleri Kadın ve Erkek'in yanı sıra Birinci Teyze, İkinci Teyze, Birinci Adam, İkinci Adam'dır. Yine burada da diğer oyunlardaki gibi karakterlere Aksal tarafından bilinçli bir tercihle ad verilmemiştir. Oyunun tek mekânı oturma odasıdır. Bu oturma odasının içerisinde ortada büyük bir pencere, iki yanda kapılar, kenarda yazıhane izlenimi veren iki masa, masanın üzerinde iki telefon, arkalarında birer tabure, sağ tarafta yuvarlak bir masa, odanın köşelerinde bırakılmış arkası uzun iki iskemle, çita gibi incecik tahtalardan yapılmış, oturulacak yerleri yerden iki karış yükseklikte alçak iki koltuk, bir köşede küçük bir masa, masanın alt bölümünde bir pikap, önünde bir tabure ve ışık vardır.

Perdenin açılmasıyla Kadın girer. Üstünde uzun ve renkli sabahlık vardır. Saçları dağınık yüzü ise boyalıdır. Bu haliyle palyaçoğu andırır. Kadın yaşlıdır fakat hareketleriyle genç bir kız gibidir. Erkek de çok yaşlıdır. O da hareketleriyle genç bir delikanlı gibidir. Beyaz, posbıyıklıdır. Üzerinde siyah pantolon ve ceket, beyaz gömlek vardır. Ceketinin cebinde beyaz bir çiçek vardır. Erkek de tıpkı Kadın gibi palyaçoğu andırır. Kadın etrafı düzenlerken Erkek etrafta görünmemektedir. Kadın buna sinirlenir. Kadın nerede olduğunu sorduğunda tuvalette telefonun çalmasını beklemektedir. Erkeğin telefonun çalacağına dair umudu vardır. Kadın ise Erkek'e hala sinirlidir. Erkek düşlerle yaşamaktadır. Çevresiyle bağı zayıftır. Erkek hayallerden bahsederken Kadın çöp poşetlerinden bahseder. Kadın akrabalarında amca ve teyzelerinin misafirlğe geleceğinden bahseder. Erkek ise onlarla küstür. Kadın bunun için hazırlık yapacağını söyler. Erkek'in o güne özel giyinmesinin sebebi telefon çaldığı zaman kimseyi bekletmek istememesinden ötürüdür. Beraber kahvaltıya geçerler. Erkek kadının telefonun fişlerini çekmesine kızar. Erkek telefonları fişe takar. Telefonlardan bir tanesi çok kısa çalar. Erkek buna sevinir çünkü arkasından yine çalacağını düşünür. Telefonlar birkaç kez çalsalar da yetişemezler. Ama bu durum Erkeğin hoşuna gider çünkü telefonlar yine çalacaktır. Telefonlar yine çalar, kararsız kalırlar ve yorulurlar ve koltuğa uzanırlar. Telefon tekrar çalar. Erkek telefonu açar fakat kablosu kısa geldiğini söyleyerek düzeltmek için müsaade ister. Erkek bu sefer diğer telefonla konuşmaya devam eder. Konuştukları absürttür ve karısına da aktarır. Karısı kocasına çöpleri atmasını söyler. Erkek bu seferde çöp atmak için konuşmasını yarıda keser. Kadın çöpleri renkli poşetlere koyar. Böylece komşularından farklı olduğunu gösterecektir. Erkek çöpleri dışarı atar ve telefonda kaldığı yerden konuşmaya devam eder. Bu

telefonunda kablosu kısadır. Bunun için karsıyla kavga eder. Telefondaki ses Erkeğe özgeçmişini sormaktadır. Adam emeklidir. Karşı taraf adamı tatile çıkarmak istemektedir. Tabii telefondaki kişinin ne dediği tam olarak bilinmemektedir. Kadın ve erkeğin kendi aralarındaki konuşmadan anlaşılmaktadır. Tatile nereye gidileceği bilinmemektedir. Erkek çıkılacak tatil için telefondaki sestten müsaade ister.

İkinci bölüm aynı salonda on beş dakika gibi kısa bir süreden sonrasındır. Kadın ve erkek valizi hazırlamaktadır. Kadın valize fazla eşya koymuştur, temkinlidir. Buldukları bir iple valizi bağlarlar. Kadın erkeğin boyunbağını bağlar. Erkek söyleyeceklerini düşünmektedir. Karsının kendisiyle gelmemesine üzülür. Bu zamanda dek ondan hiç ayrı kalmamıştır. Erkek nasıl bir giriş yapacağını bilemediği için doğaçlamaya karar verir. Dışarıdan sesler gelir. İşçiler evin önünü kazmaktadır. Erkek bu duruma çok sinirlenir. Evden çıkması gerekir fakat bu durumda evden çıkması imkansızdır. Erkek belediyeyi arar. Kadın kocasının gidemese bile güzel konuşacağını bilmektedir. Bir süre sonra güneş çıkar, yol asfalt döşenir. Hazırlıklar kaldığı yerden devam eder. Kadın bu sefer şemsiye alması gerektiğini söyler. Erkek saçma bulur çünkü hava güneşlidir. Kadın meteorolojiye telefon açar. Erkek şemsiyesini alır ve odanın içinde tango yapar. İlk dansları akıllarına gelir ve birlikte tango yaparlar. Kadın kısa bir süre geçmişe gider. Telefon çalar. Erkek geç kaldığı için özür diler. Kapının zili çalar. Gelenler amca ve teyzelerdir. Teyzeler aynı kıyafetin farklı renklerini giymişlerdir. Başlarında şapkaları vardır. Amcaların ise gri şapkaları vardır. Yüzlerinde boya vardır. Yaşları bilinmemekle birlikte tıpkı Kadın ve Erkek gibi genç bir tavırları vardır. Amca çaya gelemeyeceklerini haber vermek için geldikleri söyler. Herkes farklı konulardan bahsetmeye başlar. Erkek birden konuşmaya nasıl başlayacağını bulur. Hayvan ve bitkilerden konuşacaktır. Konuyu saçma bulunca kendi aralarında kargaşa çıkar. Bir süre sonra amcalar ve teyzeler sahneden çıkar. Kadın gitmelerine söylenir. Kocasını da gidecektir. Kocasının konuşmasını unutulmaması için desteklemektedir. Erkek bavulunu alıp çıkarken kadın ondan sırtını kaşımamasını ister. Erkek gitmiştir. Kadın kocası için taksi çağırır. Fakat kocası geri döner. Gitmek için o cesareti kendisinde bulamamıştır. Telefonları söküp kaldırır. Adam her şeyle bağı koparmak istediğini söyler. Yorgundur. Sahneye Birinci Adam ve Birinci Kız girerler. Ellerinde dikdörtgen bir çerçeve vardır. Kızların elinde çelenk vardır. Ortada iki tane jimnastik bisikleti vardır. Birine Kadın birine Erkek binmiştir. Pedal çevirirken kimi götürdüklerini konuşurlar. Adamlar kimi götürdüklerini bilmediklerini söylerler. Erkek ölümü hakkında kendisini götürenlere kendisini götürmemelerini ister. Adamlara para teklif eder ancak vazgeçmezler. Kadın ve Erkek ölüm hakkındaki düşüncelerini söyler. Son sahnede

Kadın ve Erkek koltuklara otururlar. Az önceki cenaze töreni hakkında konuşurlar. İkisi de koltuklardan kayarlar, hareketsiz bir halde tavana bakakalırlar.

4.9.2. Temalar

4.9.2.1. Yalnızlık

Kadın ve Erkek kendi başlarına yaşamaktadırlar. Çocukları yoktur. Akrabaları bile onları ziyaret etmez. Gelmelerinin sebebi ise gelemeyeceklerini haber vermek içindir. Gerçek bir ziyaret değildir. Yine aynı şekilde komşuları dahi kapılarını çalmaz. Bir telefon sesine bile muhtaçtırlar. Umutları diridir. Bu yüzden her daim hazır bir vaziyette telefonun çalmasını beklerler. Birbirlerinden başka kimseleri yoktur. Erkek gidecek olması işte bu yüzden kadını üzer. Oyunun sonunda yine yalnız başlarına ölürlər.

KADIN: (Yine aynı hırçınlıkla) Ne işi var çalmayan telefonun fişte? Çalmamış, çalmayacak telefonun? Kaç yıldır duruyor ikisi de orda, biri bir uçta, öbürü öbür uçta! Bir kez olsun çaldılar mı? Çalmadılar. Kim arayabilir bizi, kim sorabilir bizi, kim yoklayabilir bizi? Görmüyor musun, kabuğumuza çekilmişiz yaşıyoruz bir uzun bir güzel sessizlikte!

ERKEK: Bir uzun sessizlikte, tamam! Ama bir güzel sessizlikte, hayır? Buna katılmıyorum, bunu bilin.

KADIN: Yanlışlıkla bile çalmadı, ne iyi! Herkes yanlış telefonlardan yakını durur hep, bizimki yanlışlıkla bile çalmadı. (s.653)

ERKEK: Hayır bayan, hayır! Çalmaları değil korkunç olan! Şu yeryüzünde bizi bir uzay boşluğunda yapayalnız bırakmalarıydı korkunç olan! (s. 657)

4.9.2.2. Kimlik Arayışı ve Yabancılaşma

Erkek toplumda ‘önemli’ biri olma çabası içindedir. Bu çaba bireyin kendi benliğinden uzaklaşmasına ve sahte bir kimlik geliştirmesine neden olur. Erkeğin iç dünyası ile dış dünyadaki beklentileri çatışır bu da onu yabancılaştırır. Sonunda Erkeğin kendi kimliğini ararken kaybolması anlamına gelir. Erkek karşılaştığı zorlukları, saçmalıkları tarihteki önemli isimlerden hareketle anlamlandırmaya çalışır. Ona göre herkesin karşısına bir zorluk çıkmıştır.

ERKEK: Evet, Caesar’ı! Ceaser savaşlarında başarıya ulaşmadan önce saçmayla karşılaşmadı mı hiç?...Goethe Faust’u yazarken...Cervantes Don Quijote’yi..Descartes usun yöntemini bulmaya çalışırken?...(Yüksek sesle) Ben biliyorum! Savaştlar, tümü de saçmayla! Bne de savaşacağım! Ben de saçmayı yeneceğim!..Bir kılıç darbesiyle kördüğümü çözeceğim...Yazgımın kördüğümünü çözeceğim...(s.695)

4.9.2.3. Toplumsal Statü ve Güç Arzusu

Erkek için toplumda ‘önemli’ olmak demek, saygınlık, güç ve statü sahibi olmak anlamına gelir. Karakter bu güce ulaşmak için sosyal ilişkilerini kullanır, rol yapar ve bazen de insanları aldatır. Erkek bütün bu çabalar sonucunda yalnızlığa, boşluk hissine ve kimlik bunalımına sürükler. Bu güç arzusu Erkeğin kendi değerlerini yok saymasına neden olur. Aksal bu noktada toplumda ‘önemli’ sayılmanın ne kadar yüzeysel ve tehlikeli olabileceğini gösterir.

BÖLÜM 5

5. SONUÇ

Sabahattin Kudret Aksal Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Nitekim değerini eserleriyle göstermektedir. Türk edebiyatında hikayeleriyle tanınmış olsa da tiyatro eserleri de dikkat çekmektedir. Tiyatro eserlerinin aldıkları ödüllerde bunun göstergesidir. Tiyatro eserleri gerek isimleriyle gerek yaratmış olduğu karakterlerle gerek oyunların kalbinde yatan mesajlarla insanı düşünmeye sevk etmektedir. Aksal, tiyatro eserlerini kaleme alırken eleştirel bir tutum takınmıştır. Nitekim her metne yakından bakıldığında bunu açık bir şekilde görmek mümkündür. Bunda Aksal'ın aldığı felsefe eğitiminin de payı vardır.

Tiyatro eserleri hem toplu olarak hem de kendi başlarına eleştirel açıdan ele alınmaya gayet uygun nitelikte eserlerdir. Oyunlar karakterler, mekân, zaman, olay örgüsü ve temalar incelendiğinde oyunların eleştirel bir tutumla oluşturulduğunu görmek mümkündür. Aksal'ın oyunlara verdiği isimler de bir hayli ilginçtir. Oyunların isimleri bile eleştirel perspektiften incelenebilir. Aksal karakter seçimlerinde bir hayli özgün davranmıştır. Karakterlerine Kadın, Erkek, Bay Hiç, Hizmetçi, Misafir, Garson gibi isimler vermiştir. Aksal'ın karakterlere ayrı bir isim vermemesi bilinçli bir tercihtir. Bu karakterler toplumda sadece belirli rol ve kimliklerle var olan kişilerdir.

Tiyatro eserlerinde olaylar tek mekânda geçmektedir. Ya bir saray ya bir ev ya bir sıradan apartman dairesi yahut bir kahvedir. Mekânlar ve karakterler arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Karakterlerin içinde bulundukları ruh halleri mekanlara sirayet etmiştir.

Tiyatro eserlerinin temelinde hep bir çatışma söz konusudur. Bütün oyunlarda bu çatışma görülmektedir. Karakterler kendiyle, toplumla, gelenekle, diğer karakterlerle çatışma halindedir. Bu yüzden birey olma mücadelesi verilir. Birey olma mücadelesi beraberinde yalnızlığı da getirmektedir. Bütün karakterler tek tek ele alındığında yalnızdırlar ve anlaşılamamaktan şikayetçidirler. Evin Üstündeki Bulut'ta sanatçı bir kişiliğe sahip olan Metin, Kral Üşümesi'nde Kral, Bay Hiç'te Kadın ve Erkek, Sonsuzluk Kitabevi'nde Erkek, Önemli Adam' da Erkek karakterler düşünceleriyle ve hayata bakışlarıyla yalnızdırlar.

Oyunlarda aile kavramı dikkat çekmektedir. Ya bir aile vardır ya da karakterler aile olmak için bir araya getirilmişlerdir. Aileler kendi içerisinde farklı temaları da barındırır. Özellikle aile içi iletişimsizlik net bir şekilde görülmektedir. Evin Üstündeki Bulut, Şakacı oyunlarında aile içi iletişimsizliği görmek mümkündür. Kahvede Şenlik Var'ın karakterlerini bir araya getiren de yine evliliğdir, aile olma amacıdır.

Bir diğerk önemli tema ise kadın ve erkek ilişkileridir. Aksal'ın oyunlarında sıklıkla değindiğı bir konudur. Erkek ve Kadın karakterler gelenek, toplumun kendilerinden beklentileri arasında sıkışıp kalmışlardır. Kendi başlarına var olma mücadelesi vermeye çalışırlar.

Evin Üstündeki Bulut'ta taşrada yaşayan sıradan bir ailenin eve gelen Misafir ile birlikte yaşanan çatışma anlatılmaktadır. Oyunda aile, ev, yalnızlık, kaçış, kuşak çatışması, değişim arzusu ve değişememe, varoluşsal sorgulamalar, Bireyin toplumsal konumuyla hesaplaşması temaları ön plana çıkmaktadır. Aynı evde yaşayan aile bireylerinin düşünce olarak farklı yapıda olmaları oyunun merkez çatışmasını oluşturur. Babanın kahveden arkadaşı olan Misafir'in eve gelmesiyle bütün o bastırılan düşünceler açığa çıkmaktadır. Misafir tıpkı oyunun adında olduğu üzere bir bulut gibi evin üstünden geçip gitmiştir. Misafir'in evde kaldığı süre zarfında evin huzuru bozulmuştur. Aile bireyleri birbirleriyle adeta yüzleşirler. Hepsinin hayata bakışı ve düşünceleri birbirinde oldukça farklıdır. Birbirlerini anlamamaktan şikayetçidirler. Misafir'in evden gitmesiyle ev eski düzenine kavuşur. Aile bireyleri hayatlarına kaldıkları yerden devam etmişlerdir. Aksal, yukarıda bahsedilen temalar üzerinden aile ve birey sorgulaması yapar.

Şakacı'da yine aile merkezli bir oyundur. Oyunda ailenin babasının ölüm şakası yapması ve geri dönmesiyle yaşanan absürt ve trajikomik olaylar anlatılmaktadır. Birey ve toplum çatışması ile absürt ve trajikomik yaşam oyunun temalarıdır. Aile bireylerinin evin reisinin ölmesiyle hemen kendi düzenlerini kurması sonrasında babanın gelmesiyle kurdukları düzenin yıkılması babalarına tepki göstermelerine sebep olmuştur.

Bir Odada Üç Ayna adlı oyunda tek mekân olan odada üç kuşağın hayatı ve hayata bakış açıları anlatılmaktadır. Oyunda kimlik ve bireyin arayışı, gerçeklik ve yansımalar (aynalar), yabancılaşma, bellek ve zaman, toplumsal eleştiri, yalnızlık temaları görülmektedir. Bireyi merkeze alarak değişen zaman ve nesiller sorgulanır. Karakterler kadın, erkek, yaşlı adam, genç kız gibi kişilerden oluşur. Aksal yine karakterler üzerinden genel bir kadın-erkek ilişkisi çizmiştir.

Tersine Döner Şemsiye içerisinde komik unsurlara sıklıkla rastlanan bir oyundur. Oyunda yabancılaşma, kuşak çatışması, cinsiyet ve kimlik, cinsiyet ve toplum, absürtlük ve komedi gibi temalar ön plana çıkmaktadır. Rüzgârlı bir havada şemsiyenin ters dönmesiyle âşık olduklarını ifade eden genç bir kızla adamın tanışması anlatılır. Temalar bu aşk vesilesiyle karakterlerin tanışması ve yaşanan bu olay karşısındaki tutumları üzerinden işlenir.

Kahvede Şenlik Var oyunu gerek adı gerek diyaloglarla dikkat çekici niteliktedir. Kadın- Erkek ilişkileri, absürtlük, evlilik, aile, eğitim oyunun temalarıdır. Karakterlerin Kadın, Erkek ve

Garson'dan oluştuğu oyunda merkezde yer alan temanın evlilik olduğuunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü Erkek ve Kadın'ı bir araya getiren evlilik düşüncesidir. Kadın ve Erkek'in evlilik üzerine konuşmalarında toplumsal roller, evlilikten beklentiler net bir şekilde görölmektedir. Araya Garson'un da girmesiyle diyaloglar yer yer gülünç bir hal almaktadır. Garson yer yer seyircilerle de konuşur. Oyunu Aksal'ın diğeri oyunlarından farklı kılar. Oyun bu yönüyle hem okuyucu da hem izleyicide dikkatleri üzerine çekmektedir.

Kral Üşümesi başkarakterin bir Kral olduğu bir diğeri farklı nitelikte oyundur. Aksal'ın diğeri oyunlarında karşılaşılan sıradan karakterlerden farklı olarak bilinmeyen bir zamanın bilinmeyen bir düzenin Kral'ı bulunur. Kral'ın içinde bulunduğu ruh halinden yalnızlık ve yabancılaşma, varoluşsal sorgulama temaları görölmektedir. Yine Kral kendi yönetimi üzerinden düzen ve sistem eleştirisi yapar. Sarayda bulunan Kral'ın emrindeki kişiler üzerinden dalkavukluk sistemine bir eleştiri getirilmiştir. Genel perspektiften bakıldığında oyunda Kral ve halktan kişilerin düşüncelerinin yer alması oyunun toplumsal bir eleştiri niteliğı taşıması bakımından dikkat çekicidir.

Bay Hiç oyununun iki karakteri vardır. Bunlar Kadın ve Erkek'tir. Oyunun temaları yalnızlık ile varoluş ve anlam arayışıdır. Bu sıradan rastgele bir araya getiren ve ayıran içinde bulundukları yalnızlıktır. İkisi de kendi sıradan hayatlarında yalnızdırlar ve kendilerince varolmaya çalışırlar.

Sonsuzluk Kitabevinde kendini yazar olarak gören ve sonsuzluğa bu şekilde ulaşan bir Adam'ın çabası görölmektedir. Hayattaki anlam arayışını yazmakla bulmaya çalışmaktadır.

Önemli Adam'ın da karakterleri yine Kadın ve Erkek'ten oluşan karı kocadır. Kendi hallerinde yaşayan bu karı koca üzerinde yalnızlık, kimlik arayışı ve yabancılaşma, toplumsal statü ve güç arzusu temaları ön plana çıkmaktadır.

Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserleri insan psikolojisini, toplumsal yabancılaşmayı ve bireyin varoluşsal sorunlarını merkeze alan derin temalar etrafında şekillenir. Aksal, özellikle modern bireyin yalnızlığı, iletişimsizlik sorunları ve içsel çatışmalar üzerine yoğunlaşarak, gündelik hayatın sıradan görünümünün ardındaki karmaşık duygusal yapıları sahneye taşır. Oyunlarında sıkça karşımıza çıkan temalardan biri de bireyin toplumla olan çatışmasıdır. Karakterler çoğunlukla kendi iç dünyalarıyla dış dünyanın beklentileri arasında sıkışmış, bu nedenle yabancılaşmış bireylerdir. Aksal'ın oyunları kimi zaman absürt tiyatro öğeleri taşıyarak hayatın anlamsızlığını ya da rutinlerin monotonluğu üzerine düşündürür. Kahvede Şenlik Var, Bir Odada Üç Ayna ve Bay Hiç gibi eserlerinde zaman zaman sembollerle zaman zaman ise

gerçeküstü yaklaşımlarla bireyin içsel çözölüşünü ve toplumsal kimliğini sorgulaması işlenir. Aksal'ın dili sadedir ve yer yer şiirsel üslup kullandığı görülür. Buna rağmen derin anlamlar taşıyan diyaloglara dayalıdır. Bu da onun tiyatrosunu hem felsefi hem de dramatik kılar. Sonuç olarak Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatrosu bireyin yalnızlık ve yabancılaşma temaları etrafında şekillenen, insan ruhunu irdeleyen, düşündürücü ve katmanlı bir yapı sunar.

6. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sabahattin Kudret Aksal eserleriyle Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden biridir. Aksal'ın tiyatro eserlerini kaleme alırken bir şeylere dikkat çekmek ve bir şeyleri göstermek gibi bir derdi olduğu görülmektedir. Gerek tiyatro eserlerinin adları gerek karakter seçimleri gerek karakterlere özgü bir ad vermeyişi gerek işlediği temalar tek tek dikkat çekmeye yeterlidir. Oyunlarda hayattan kişilerle hayattan meselelerle karşılaşmaktadır. Aksal hayatın bu olağan akışında aile, evlilik, varoluş, birey olma kavramlarını karakterlerin perspektifinden okuyuculara sorgulatma fırsatı tanır. Nitekim hem okuyucu hem izleyici bu oyunlardan bir tanesi ile tanışsa dahi bir sorgulama, eleştirme sürecine girecektir.

Sabahattin Kudret Aksal'ın kıymeti yeterince bilinmemektedir. Aksal'ın tiyatro eserlerini sorgulayıcı ve eleştirel bir bakış açısıyla kaleme aldığı görülmektedir. Eleştirel düşünme becerisi kazandırmada Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserleri Millî Eğitim Bakanlığı müfredatında yer almaya uygundur. Sınıf ortamında tiyatro eserleri üzerinden ders işlemek yerinde olacaktır. Oyunlar kurgusu ve içerdiği temalar bakımından öğrencileri düşünmeye sevk edecek niteliktedir. Bu sayede sınıfta bir tartışma ortamı yaratmak da mümkündür. Sabahattin Kudret Aksal'ın tiyatro eserleri de gerek devlet gerek özel tiyatrolar tarafından sahnelenmesine özen gösterilmelidir. Oyunlar içerdiği diyaloglar ve temalar açısından bireyleri düşünmeye ve sorgulamaya sevk edecektir. Hem görsel hem işitsel duylara hitap eden bir sanat olan tiyatro bu hususta daha etkili olacaktır. Bu sebeptendir ki oyunlar pek çok kez sahnelenip yaygınlaştırılmalıdır. Bireylerin ilgiyle izleyeceği şüphesizdir çünkü Aksal bireyi temele alan yaklaşımla eserlerini kaleme almıştır. Şiirsel üslubunun yanında oyunlarına komedi unsuruna da eklemiştir.

KAYNAKÇA

Akınoğlu, O. (2003). Bir Eğitim Değeri Olarak Eleştirel Düşünme.

Aksal, S. K. (1998). OYUNLAR (1st ed.). YKY.

Aksal, S. K. (2022). OYUNLAR (İstanbul).YKY.

Çakan Akkaş, B. N., & Kabataş Memiş, E. (2021). Türkiye’de Eleştirel Düşünme Konusunda Gerçekleştirilen Tezlerin Analizi. Trakya Eğitim Dergisi, 11(2), 684–695. <https://doi.org/10.24315/tred.691163>

Çelik, S. (2022). Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Eleştirel Düşünme Açısından Değerlendirilmesi.

Dinç, D. B. (2015). Sabahattin Kudret Aksal Tiyatrosu.

Doğan, A. G. S. (2004). Türk Tiyatrosunda İki Kişilik Oyunlar Üzerine Bir Değerlendirme (1980-2000).

Donatan, A. S. (2012). Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu’nda Baba Otoritesinin Temsili: Arafta Kalmış Babalar.

Durmuş, G. (2020). Tek Perdelik Oyunların Karakteristik Özellikleri ve Türk Tiyatrosu’ndan Metin Çözümlemeleri. Folklor/Edebiyat, 26(104), 935–950. <https://doi.org/10.22559/FOLKLOR.1238>

Dursun, F. B. A. . Y. E. T. (2016). Türkiye’deki Eleştirel Düşünme Becerisi Üzerine Yapılan Doktora Tezlerinin İncelenmesi (2007-2014).

Gök, S. (2010). Türlerarası İlişkiler Açısından Sabahattin Kudret Aksal’ın Şiir, Öykü ve Tiyatroları.

Güzel, İ. (2022). Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerine ve Türkçe Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi.

Kanmaz, F. E. (2019). Eleştirel Düşünme Becerisi Edindirme Bağlamında Çocuk ve Gençlik Kitaplarının İncelenmesi.

Kavcar, C. (2017). Edebiyat ve Eğitim: C. 16x24 cm (4.). Anı Yayıncılık.

Kaya, E. (2022). Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırması Bağlamında Hamdullah Köseoğlu’nun Çocuk Romanlarının İncelenmesi.

Kaya, H. (2010). Eleştirel Düşünmeye Eleştirel Bir Bakış. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi.

Kemaneci, E. (2019). Aytül Akal'ın Öykülerinin Çocuklara Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırması Bağlamında İncelenmesi.

Keser, G. (2007). Sabahattin Kudret Aksal'ın Tiyatroları ve Tiyatroculuğu.

Kiraz, B. (2022). Eleştirel Düşünme Becerisinin Geliştirme Açısından Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme.

MEB (2023), 21. Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu. Ankara.

Nosıch, Gearld M. Eleştirel Düşünme ve Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Becerisi. Çeviren Birsal Aybek. Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.

Özalp İpek, A. B. D. (2018). Absürt Oyunların Karakter Yaratımında Geleneksel Etkiler ve Sabahattin Kudret Aksal. International Journal of Languages' Education, 1(Volume 6 Issue 3), 251–263. <https://doi.org/10.18298/ijlet.3118>

Özdemir, S. (2023). Sabahattin Kudret Aksal'ın Kurmaca Metinlerinde Kadın.

Özmen, D. Y. (2008). Melih Cevdet Anday ve Sabahattin Kudret Aksal Tiyatrosunda Kadın-Erkek İlişkileri.

Polat, S. (2014). Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi.

Söylemez, Y. (2016). İçerik Analizi: Eleştirel Düşünme. Ekev Akademi Dergisi.

Şenşekerci, E., & Bilgin, A. (2008). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi.

TDK (1998), Türkçe Sözlük

Tekşan, K. (2013). Türkçe Öğretiminde Eleştirel Düşünmeyi Geliştirme Bakımından Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinin Yeri. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 1(2), 55–74.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (5.). Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A. (2004). Sabahattin Kudret Aksal'ın Hayatı, Sanatı ve Şiirleri Üzerinde Bir Araştırma.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sabahattin-kudret-aksal>